

Een grijs gebied

Onderzoek naar beleidsmaatregelen
voor het tegengaan van segregatie in
het onderwijs

Monitorrapport 2023

KBA Nijmegen

**KOHNSTAMM
INSTITUUT**

Dienst Uitvoering Onderwijs
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

KBA Nijmegen

Marjolein Muskens, Maarten Wolbers, Daniëlle van Helvoirt & Pieter Aalders

Kohnstamm Instituut

Merlijn Karssen, Esther Stronkhorst & Dorothe Elshof

DUO

Rinus de Loos & Susanne Lepoeter

Projectnummer: 2021056

© 2023 KBA Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van KBA Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	5
1. Inleiding	7
1.1 Onderzoeksvragen	9
2 Inleiding monitor onderwijssegregatie	11
2.1 Kenmerken	11
2.2 Indices	16
3. Segregatie in het basisonderwijs	19
3.1 Inkomen ouders	19
3.2 Opleidingsniveau ouders	32
3.3 Migratieachtergrond ouders	42
4. Conclusies segregatie in het basisonderwijs	53
5. Segregatie in het voortgezet onderwijs	57
5.1 Inkomen ouders	57
5.2 Opleidingsniveau ouders	65
5.3 Migratieachtergrond ouders	74
6. Conclusies segregatie in het voortgezet onderwijs	85
Bijlage A: Analyse bijdrage onderwijssegregatie	89
Bijlage B: Samenvattende tabellen onderwijssegregatie	91

Managementsamenvatting

Onderwijssegregatie is de laatste jaren weer op de landelijke politieke agenda komen te staan. Een concrete aanleiding daarvoor is de constatering van de Inspectie van het Onderwijs (IvO) dat het absolute niveau van segregatie hoog en vrij stabiel is in Nederland tussen 2009-2010 en 2018-2019 (IvO, 2020). De scheiding naar opleidingsniveau en inkomen van de ouders is daarbij hoger dan die tussen groepen leerlingen met een verschillende migratieachtergrond. Ook een recente studie van de Onderwijsraad (Onderwijsraad, 2019), waarin wordt gesteld dat de doorgeschoten differentiatie en vroege selectie in het Nederlandse onderwijsstelsel de tendens van sociale segmentatie versterkt, zette aan tot een nieuwe beleidsagenda. In december 2020 is een beleidsagenda tegen segregatie in het funderend onderwijs door de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media naar de Tweede Kamer gestuurd (OCW, 2020), waarin onder andere een monitoronderzoek naar onderwijssegregatie wordt voorgesteld.

Naar aanleiding hiervan brengen we van 2022 tot en met 2025 jaarlijks de stand van zaken rondom segregatie in het Nederlandse basisonderwijs en voortgezet onderwijs in kaart. Deze tweede monitorrapportage doet verslag van de stand van zaken in schooljaar 2022-2023, waarbij een vergelijking wordt gemaakt met de jaren 2017-2018 en 2021-2022. We gaan in op segregatie naar inkomen, opleidingsniveau en migratieachtergrond van ouders in basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs. Ook zoomen we in op de vier grote steden (Amsterdam, Den Haag, Utrecht, Rotterdam), ofwel de G4, en maken we vergelijkingen naar stedelijkheid van gemeenten. In het basisonderwijs gaan we tot slot nader in op denominatie en in het voortgezet onderwijs op schooltype.

We gebruiken twee indices voor segregatie: 1) dissimilariteit (onevenredige verdeling van leerlingen over scholen) en 2) interactie (de kans dat leerlingen met bepaalde kenmerken leerlingen met andere kenmerken op school tegenkomen)

Landelijke kleine verschillen door de tijd

Landelijk gezien is segregatie naar inkomen (dissimilariteit) niet sterk veranderd tussen 2017-2018 en 2022-2023, zowel in het basisonderwijs als voortgezet onderwijs. In het voortgezet onderwijs zien we landelijk een hele kleine daling van segregatie naar inkomen van ouders. In het basisonderwijs zien we een lichte stijging van segregatie naar opleidingsniveau van ouders. Deze wordt veroorzaakt door een stijging van segregatie naar opleidingsniveau van ouders *buiten* de zeer sterk stedelijke gebieden. Ook is er zowel in het basisonderwijs als voortgezet onderwijs een kleine daling van segregatie naar migratieachtergrond. Zowel in basisonderwijs als voortgezet onderwijs is de afname van segregatie naar inkomen, opleidingsniveau en migratieachtergrond het grootst in de zeer sterk stedelijke gebieden.

De kans dat leerlingen elkaar ontmoeten is in het voortgezet onderwijs voor alle drie de kenmerken iets gestegen. In het basisonderwijs is te zien dat deze kans alleen naar migratieachtergrond continue is gestegen. Dit kan deels verklaard worden door een verandering in de samenstelling van de leerlingenpopulatie in deze periode.

Segregatie (dissimilariteit) vooral hoog in de grote steden en (zeer) sterk stedelijke gebieden

De mate waarin het basisonderwijs en voortgezet onderwijs in Nederland is gesegregeerd, verschilt sterk naar stedelijkheid. Over het algemeen geldt dat de grote steden sterker gesegregeerd zijn dan kleinere gemeenten. Stedelijkheid houdt sterk verband met onderwijssegregatie: hoe meer stedelijk een gebied is, hoe hoger de segregatie wat betreft onevenredige verdeling in scholen naar inkomen, opleidingsniveau en migratieachtergrond.

Grotere kans om elkaar te ontmoeten in matig stedelijke gebieden (inkomen en opleiding)

De kans dat leerlingen met ouders met een laag inkomen in contact komen met ouders met een hoog inkomen is het grootst in matig stedelijke gebieden en deze kans is juist lager in (zeer) sterk stedelijke en niet stedelijke gebieden. Hetzelfde geldt voor de kans dat leerlingen met ouders zonder startkwalificatie leerlingen treffen met minstens één ouder die een opleiding in het hoger onderwijs heeft behaald. Op basis van de resultaten zien we dat dit te maken heeft met een relatief diverse populatiesamenstelling in de matig stedelijke gebieden in combinatie met een (relatief) evenredige verdeling van leerlingen over scholen.

Grotere kans om elkaar te ontmoeten in zeer sterk stedelijke gebieden (migratieachtergrond)

Voor onderwijssegregatie naar migratieachtergrond geldt dat de kans dat leerlingen met ouders die geboren zijn in Nederland en leerlingen met ouders die geboren zijn in het buitenland elkaar treffen op school het hoogst is in de zeer sterk stedelijke gebieden. Dit heeft te maken met het relatief grote aandeel leerlingen in de populatie van deze gemeenten voor wie geldt dat beide ouders in het buitenland zijn geboren (in basisonderwijs 29%). Tekenend voor de onderwijssegregatie in zeer sterk stedelijke gebieden is dat de kans dat een leerling met in Nederland geboren ouders op school een leerling tegenkomt van wie beide ouders in het buitenland geboren zijn, deze kans toch slechts 21 procent is. In de niet-stedelijke gebieden is die kans 5 procent (gelijk aan het aandeel in de populatie). In de niet-stedelijke gebieden zijn dus veel minder leerlingen met ouders die in het buitenland zijn geboren, maar de leerlingen met in Nederland geboren ouders komen hen wel (allemaal) tegen. Hetzelfde patroon zien we in het voortgezet onderwijs.

De mate waarin scholen bijdragen aan segregatie varieert

In de G4 hebben ouders en leerlingen – in tegenstelling tot kleine gemeenten- volop keuzemogelijkheden tussen verschillende scholen (denominatie en schooltype), waardoor voor de G4 analyses gedaan kunnen worden naar de mate waarin bepaalde type scholen bijdragen aan segregatie. We zien voor de G4 aanwijzingen dat in het basisonderwijs de protestant-christelijke scholen en openbare scholen een relatief meer evenredige samenstelling hebben dan andere scholen (en daarmee segregatie tegengaan), in tegenstelling tot algemeen bijzondere scholen (bv. Jenaplan, Montessori): deze scholen kunnen de segregatie in een gemeente versterken. Vooral op scholen met een havo en vwo aanbod en categorale vwo's zien we in de G4 dat de samenstelling van de leerlingpopulatie relatief onevenredig is. Wel blijkt vooral bij categorale vwo's sprake van een daling tussen 2017-2018 en 2022-2023 in de bijdrage aan onderwijssegregatie. Deze daling kan mogelijk verklaard worden door het feit dat er in het onderwijs sprake is van 'opwaartse druk', waardoor de samenstelling van categorale vwo scholen verandert. In de G4 hebben scholen voor praktijk-onderwijs en scholen die een vmbo aanbod hebben juist een meer evenredige verdeling van de leerlingpopulatie.

1 Inleiding

De sociale scheidslijn waarlangs segmentatie zich in de Nederlandse samenleving aftekent is in sterke mate gebaseerd op opleidingsniveau (De Lange, Tolsma & Wolbers, 2014). Er is een aanzienlijke kloof tussen hoger en lager opgeleiden op het vlak van de arbeidsmarkt, huwelijksmarkt, woonsituatie, gezondheid, vrijetijdsbesteding, waarden en normen, politieke belangstelling en maatschappelijke participatie. Deze kloof kan de kansengelijkheid en sociale cohesie in de samenleving onder druk zetten. Het funderend onderwijs is vanwege het feit dat alle kinderen naar school moeten – als gevolg van de leerplicht – bij uitstek de plek waar individuen uit heel verschillende sociale, etnische en religieuze groepen elkaar kunnen ontmoeten, elkaars leefwereld kunnen leren kennen en met sociale en culturele verschillen kunnen leren omgaan (SCP, 2021). In die zin zou het onderwijs juist sociale segmentatie kunnen verkleinen, wanneer het bestaande verschillen reduceert in plaats van reproduceert.

Het is echter de vraag of dit in de praktijk zo werkt in het huidige systeem als we de ongelijke verdeling van kinderen binnen het onderwijs in ogenschouw nemen, bijvoorbeeld naar ouderlijk milieu en migratieachtergrond. We zien in het basisonderwijs segregatie naar sociaaleconomische status (SES) en migratieachtergrond van de ouders die deels veroorzaakt wordt door woonsegregatie en schoolkeuzegedrag. In het voortgezet onderwijs zien we segregatie naar SES en migratieachtergrond van de ouders door de fysieke, ruimtelijke scheiding van leerlingen naar onderwijstype en leerweg in afzonderlijke vo-scholen en vestigingslocaties. Onderwijssegregatie (voorheen ook wel 'zwarte-witte-scholenproblematiek' genoemd) bestaat dus; het is niet iets van recente datum en er zal ook altijd wel enige vorm van segregatie blijven bestaan zolang er gesegregeerd gewoond wordt, ouders en leerlingen de vrijheid hebben om zelf een school te kiezen en niet alle vestigingen voor voortgezet onderwijs alle niveaus en leerwegen aanbieden. De mate waarin het onderwijs is gesegregeerd, is daarmee relevanter dan de vraag óf er sprake is van onderwijssegregatie. Nog relevanter is de vraag wat de negatieve gevolgen zijn van (zeer) sterke onderwijssegregatie, omdat dat de legitimatie is voor overheidsingrijpen of sturing hierin.

De veronderstelling is dat onderwijssegregatie gevolgen heeft voor de cognitieve prestaties en het sociaal-emotioneel functioneren van leerlingen. Hiernaar is onderzoek gedaan en de conclusie daaruit is dat die negatieve gevolgen nogal mee lijken te vallen: *“Naar de gevolgen van onderwijssegregatie is redelijk wat onderzoek gedaan. Meestal betreft dit de gevolgen voor de cognitieve prestaties van leerlingen, maar de resultaten daarvan zijn niet eenduidig. Vaak wordt er wel een school- of klascompositie-effect op basis van sociaaleconomische status gevonden op leerprestaties, maar het effect is in de regel (heel) klein (...). Er zijn dus geen duidelijke aanwijzingen dat op gesegregeerde scholen betere/slechtere leerprestaties worden behaald dan op niet-gesegregeerde scholen. Op zaken als zelfvertrouwen en welbevinden van leerlingen zijn geen effecten gevonden van klas- of schoolcompositie.”* (Bulder et al., 2020, p. 6).

Een andere veronderstelling is dat onderwijssegregatie een bedreiging vormt voor burgerschapsvorming en dat het daarmee op gespannen voet staat met kansengelijkheid en sociale cohesie in de samenleving. Want naast een kwalificatie- en allocatiefunctie heeft het onderwijs een socialisatiefunctie, waaronder burgerschapsvorming. Scholen hebben een expliciete maatschappelijke, wettelijk vastgelegde opdracht leerlingen te begeleiden naar actief burgerschap en daarmee bij te dragen aan de sociale cohesie in de samenleving. De veronderstelling is dat socialiseren – en dus ook burgerschapsvorming – anders verloopt in een school waar leerlingen uiteenlopende opvattingen en waarden hebben dan in een school met een sociaal en cultureel meer homogene leerlingenpopulatie. Deze ongewenste effecten van segregatie effecten zijn (nog) niet empirisch onderbouwd: *“Verondersteld wordt wel dat segregatie van invloed kan zijn op sociale integratie (van zowel meerderheids- als minderheidsgroepen) en dat dit een bedreiging vormt voor sociale cohesie (...) Naar eventuele effecten van segregatie op sociale cohesie is echter geen expliciet onderzoek gedaan, voor zover bij ons bekend.”* (Bulder et al., 2020, p. 6). Wel is onderzocht wat de gevolgen zijn van onderwijssegregatie op burgerschapsvorming. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat leerlingen gemiddeld genomen hoger scoren op burgerschapsvorming naarmate de school qua leerlingenpopulatie diverser is (Karssen, Van der Veen & Roeleveld, 2011; Karssen, van der Veen & Volman, 2016; Sincer, Volman, Van der Veen & Severiens, 2020).

Ondanks het gebrek aan empirische onderbouwing leven er binnen en buiten het onderwijs zorgen over onderwijssegregatie (Merry, Driessen & Oulali, 2012). Er is in de afgelopen vijftien jaar door een flink aantal gemeenten, scholen en andere onderwijspartijen beleid ontwikkeld en gevoerd, zoals centraal aanmeldbeleid, om segregatie – en meer in het algemeen kansengelijkheid – in het onderwijs tegen te gaan. De Lokale Educatieve Agenda (LEA) is een instrument waarmee gemeenten, schoolbesturen en andere partners lokaal beleid kunnen vormgeven, onder andere op het terrein van segregatie. Het Kenniscentrum Gemengde Scholen is opgericht om gemeenten en scholen hierbij te ondersteunen.

Onderwijssegregatie is de laatste jaren ook weer op de landelijke politieke agenda komen te staan. Het meest recent is dit gebeurd in de beleidsagenda tegen segregatie in het funderend onderwijs die de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media in december 2020 naar de Tweede Kamer heeft gestuurd (OCW, 2020). In deze beleidsagenda worden drie verschillende maatregelen voorgesteld, waarbij ook de Gelijke Kansen Alliantie (GKA) wordt betrokken:

- een aanscherping van het toezicht op de Lokale Educatieve Agenda;
- een monitor om in beeld te brengen hoe segregatie zich landelijk en regionaal ontwikkelt;
- een verbetering van het toelatingsbeleid.

Een concrete aanleiding voor het opstellen van deze beleidsagenda is de constatering van de Inspectie van het Onderwijs (IvO) dat het absolute niveau van segregatie hoog en vrij stabiel is in Nederland tussen 2009 en 2018 (IvO, 2020). De scheiding naar opleidingsniveau en inkomen van de ouders is daarbij hoger dan die tussen groepen leerlingen met een verschillende migratieachtergrond. Ook een recente studie van de Onderwijsraad (Onderwijsraad, 2019), waarin wordt gesteld dat de doorgeschoten differentiatie en vroege selectie in het Nederlandse onderwijsstelsel de tendens van sociale segmentatie versterkt, zette aan tot de beleidsagenda.

De analyse van de IvO is vooral beschrijvend van aard. Deze geeft inzicht in het niveau van de onderwijssegregatie en recente trends daarin. Over oorzaken en verschillen in trends in segregatie kan deze analyse niets zeggen.

Mogelijke oorzaken van onderwijssegregatie die elders in de literatuur worden genoemd, zijn demo- en geografische factoren, het (vrije) schoolkeuzegedrag van ouders, het toelatingsbeleid dat scholen hanteren, de kwaliteit van de school en de inrichting van het onderwijsstelsel met een vroege selectie en sterke differentiatie (Bulder et al., 2020). Hoe deze verschillende factoren op individueel, lokaal en nationaal niveau segregatie in hun samenspel beïnvloeden is nog moeilijk te duiden. Ook is het samenspel van factoren in het basisonderwijs anders dan in het voortgezet onderwijs (bijvoorbeeld als het gaat om de rol van geografische factoren als wijk en buurt) en in steden anders dan op het platteland (bijvoorbeeld wat betreft het [gedifferentieerde] aanbod van niveaus [en leerwegen/profielen] in het v[mb]o). Er zijn met andere woorden nog veel vragen over wat het meest effectief is om segregatie in het onderwijs adequaat te bestrijden.

Tegen deze achtergrond wordt in dit onderzoek gepoogd meer inzicht te krijgen in wat effectieve, dat wil zeggen wetenschappelijk onderbouwde, beleidsmaatregelen en interventies zijn om segregatie in het Nederlandse onderwijs tegen te gaan. Het gaat daarbij om beleidsmaatregelen die ingrijpen in de inrichting van het huidige onderwijsstelsel, maar ook om interventies die het vrije schoolkeuzegedrag door ouders en hun kinderen, en de autonomie (en de daaruit volgende profilering en het toelatingsbeleid) van scholen sturen. Er wordt met andere woorden gezocht naar bewijs en daarop gebaseerde concrete aanbevelingen. De doelstelling van het uitgevoerde onderzoek is vierledig:

1. een actuele weergave bieden van onderwijssegregatie in Nederland en een monitor opleveren die na de looptijd van het onderzoek kan worden voortgezet (doelstelling 1);
2. het in beeld brengen van de beleidsmaatregelen die segregatie in het Nederlandse onderwijs kunnen tegengaan (doelstelling 2);
3. met beleidssimulaties vaststellen wat de consequenties van deze verschillende beleidsmaatregelen zijn (doelstelling 3);
4. een opzet geven van experimenten of interventies in gemeenten of scholen zodat de inzichten uit de wetenschappelijke literatuur en de beleidssimulaties worden vertaald naar praktische kennis (doelstelling 4).

In de tweede fase van het onderzoek (2023) hebben we ons gericht op doelstelling 1. Nadat vorig jaar een eerste monitorrapportage is opgeleverd, presenteren we hier de tweede. Doelstelling 2 werd in het eerste monitorrapport verwerkt. Over de andere doelstellingen van het onderzoek wordt elders (en later) gerapporteerd.

1.1 Onderzoeksvraag

In de voorliggende rapportage doen we verslag van de tweede fase van het onderzoek. De hoofdvraag van deze rapportage is: *Wat is de stand van zaken en de ontwikkeling van onderwijssegregatie in Nederland?*

2 Inleiding monitor onderwijssegregatie

Van 2022 tot en met 2025 brengen we met een consortium van onderzoekers jaarlijks de stand van zaken rondom segregatie in het Nederlandse basisonderwijs en voortgezet onderwijs in kaart. Hiermee kunnen we ontwikkelingen in onderwijssegregatie in Nederland volgen. De huidige monitorrapportage doet verslag van de stand van zaken in schooljaar 2022-2023. We vergelijken dit schooljaar met de situatie in 2017-2018 en 2021-2022, om zo in beeld te brengen of er laatste jaren verschuivingen zijn geweest.

We gaan in op segregatie naar inkomen en opleidingsniveau van ouders, en migratieachtergrond¹ in basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs (locatieniveau). Ook zoomen we in op de vier grote steden (Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Rotterdam) ofwel de G4 en maken we vergelijkingen naar stedelijkheid van gemeenten. In het basisonderwijs gaan we nader in op denominatie en in het voortgezet onderwijs op schooltype.

We lichten eerst definities en aanpak toe. Vervolgens tonen we de resultaten voor basisonderwijs (hoofdstukken 3 en 4) en voortgezet onderwijs (hoofdstukken 5 en 6).

2.1 Kenmerken

Onderwijssegregatie gaat over het verschijnsel dat kinderen met bepaalde structurele achtergrondkenmerken ongelijk verdeeld zijn over scholen. Voor wat betreft de effecten daarvan op ongelijke onderwijskansen zijn sociale herkomst (opleidingsniveau en inkomen ouders) en migratieachtergrond met name relevant. We kijken daarom naar onderwijssegregatie aan de hand van dit drietal kenmerken: opleidingsniveau van ouders, inkomen van ouders en migratieachtergrond van ouders.

Om onderwijssegregatie in kaart te brengen is een veelgebruikte benadering om te werken met drie categorieën, waarbij de twee uiterste categorieën met elkaar vergeleken worden, omdat in deze uitersten segregatie zich doorgaans het sterkst laat zien (SCP, 2021; Boterman, 2019). Bij het monitoren van onderwijssegregatie wordt steeds gekeken in hoeverre de eerste en de derde groep evenredig verdeeld zijn over scholen en elkaar tegenkomen op school. Voor elk van de drie

1 *Het CBS gaat in 2022 over op een andere manier van publiceren over wat tot nu toe de 'bevolking met een westerse of niet-westerse migratieachtergrond' werd genoemd. Vanaf 2022 zal geleidelijk de term 'migratieachtergrond' vervangen worden door 'migrant' en 'kind van migrant(en)'. Ook stapt men af van de indeling westers/ niet westers en wordt in het vervolg een indeling gebruikt naar herkomstland die is opgebouwd uit vier niveaus. Omdat deze ontwikkeling nog niet voltooid is, spreken wij in dit werkdocument nog van 'migratieachtergrond'.*

kenmerken waar we ons op richten (opleidingsniveau ouders, inkomen ouders en migratieachtergrond) hebben we daarom een driedeling gemaakt. De driedelingen die in het dit rapport worden gebruikt, zijn gebaseerd op een combinatie van conventies in bestaande literatuur en inzichten vanuit huidige maatschappelijke en politieke ontwikkelingen. We kiezen hiervoor, omdat het monitoronderzoek de komende jaren (in ieder geval tot en met 2025, met waarschijnlijke voortzetting daarna) jaarlijks wordt uitgevoerd en daarmee toekomstbestendig dient te zijn. Om de ontwikkelingen in onderwijs segregatie goed te kunnen volgen, streven we naar indelingen en definities die de komende jaren houdbaar zijn en niet gaandeweg aangepast dienen te worden. Deze indelingen zijn dus deels 'nieuw', en worden bijvoorbeeld (nog) niet gebruikt in onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs. Per kenmerk leggen we uit hoe we tot een indeling zijn gekomen.

Inkomen ouders

Voor het inkomen van de ouders wordt het gestandaardiseerde inkomen gebruikt². Dit houdt in dat het besteedbaar inkomen is gecorrigeerd voor de grootte en samenstelling van het huishouden waartoe leerlingen behoren. Om tot drie inkomensgroepen te komen, moet er een indeling gemaakt worden waarbij er een verdeling ontstaat van laag-midden-hoog. In onderzoek wordt soms de hoogste en laagste 20 percentiel genomen (bv. Inspectie van het Onderwijs, 2022); soms de hoogste en laagste 25 percentiel (zie bv. Boterman, 2019). In het huidige onderzoek kiezen we voor de hoogste en laagste 25 percentiel, om zo (iets) grotere groepen mee te kunnen nemen in de vergelijking die iets minder gevoelig zijn voor tussentijdse verschuivingen dan bij een 20-60-20 aanpak. De drie categorieën zijn daarmee als volgt ingedeeld:

- 1) Laagste 25 percentiel;
- 2) Middelste 50 percentiel;
- 3) Hoogste 25 percentiel.

Opleidingsniveau ouders

Traditioneel is in onderzoek naar segregatie naar opleidingsniveau onderscheid gemaakt naar 'laag opgeleid' en 'hoog opgeleid'. Deze benaming is momenteel onderwerp van maatschappelijke en politieke discussie, omdat deze een onbedoelde, normatieve rangorde zou suggereren (hoog is beter dan laag), en omdat de term laagopgeleid onnodig kwetsend of stigmatiserend zou kunnen zijn (zie bijvoorbeeld Volkskrant 8-10-2021, AD 29-1-2019). Ook zijn er voorstellen voor alternatieven, zoals praktisch versus theoretisch opgeleid, maar daarover is momenteel nog geen consensus. Hoewel er dus nog geen algemeen aanvaard alternatief is voor de indeling laag-hoog, willen we de bewoordingen laag en hoog zoveel mogelijk vermijden, en in plaats daarvan zo concreet mogelijk benoemen welke opleiding bedoeld wordt³. In dit rapport kiezen we er ten eerste voor ons te richten op de indeling naar startkwalificatie, omdat dit een door de overheid vastgestelde 'grens' is van een diploma dat minimaal behaald dient te worden om naar verwachting duurzaam deel te kunnen nemen aan de arbeidsmarkt (CPB, 2018). Ook kijken we naar het

2 In de administratieve data van CBS ontbreekt voor een klein deel van de leerlingen gegevens over inkomen van de ouders (basisonderwijs: 1% in 2017-2018, 5% in 2021-2022; voortgezet onderwijs: 2% in 2017-2018, 2% in 2021-2022). Leerlingen van wie gegevens missen zijn niet meegenomen in de analyses.

3 Lastig hierbij is dat ook in de benamingen van sectoren en opleidingen de onbedoelde rangorde terug te vinden is (bv. hoger onderwijs).

hoger onderwijs, omdat een diploma in het hoger onderwijs gemiddeld genomen hogere inkomens en meer werkzekerheid met zich meebrengt dan een ander diploma (zie bv. CBS, 2020). We hanteren daarom de volgende drie categorieën voor opleidingsniveau ouders⁴:

- 1) Ouders hebben beiden geen startkwalificatie behaald;
- 2) Minimaal één ouder heeft een startkwalificatie of opleiding mbo 3/4 behaald, maar geen van beide ouders heeft een opleiding in het hoger onderwijs (hbo, wo) behaald;
- 3) Minimaal één ouder heeft een opleiding in het hoger onderwijs (hbo of wo) behaald.

In dit onderzoek spreken we dus bijvoorbeeld van 'ouders die beide geen startkwalificatie hebben behaald', en niet van 'laagopgeleide ouders'.

Migratieachtergrond

In de nieuwe indeling van CBS naar migratieachtergrond wordt afgestapt van het onderscheid naar eerste- en tweedegeneratie migratieachtergrond, en verdwijnt ook de indeling naar westers- en niet westerse migratieachtergrond. Vanaf 2022 zal geleidelijk de term 'migratieachtergrond' vervangen worden door 'migrant' en 'kind van migrant(en)'. Ondanks dat dit proces de komende jaren – tijdens de looptijd van het onderzoek – nog in ontwikkeling is, sluiten we nu alvast zoveel mogelijk aan bij deze nieuwe indeling. Tegelijkertijd houden we rekening met de insteek van het voorliggende onderzoek, waarbij kenmerken van ouders⁵ van leerlingen steeds centraal staan (zoals ook bij opleidingsniveau en inkomen).

In het onderzoek is er daarom voor gekozen om op basis van het geboorteland van de ouders een driedeling te maken. De indeling naar migratieachtergrond die gebruikt wordt is:

- 1) Leerlingen met ouders die beiden in Nederland geboren zijn;
- 2) Leerlingen met een ouder die in Nederland geboren is en een ouder die in het buitenland geboren is;
- 3) Leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren zijn.

Stedelijkheid

Het CBS hanteert een vijfdeling in stedelijkheid. Om tot deze vijfdeling te komen wordt de 'omgevingsadressendichtheid' gebruikt. De omgevingsadressendichtheid is het aantal adressen binnen een cirkel met een straal van één kilometer rondom een adres, gedeeld door de oppervlakte van de cirkel. De stedelijkheidsgraad wordt vervolgens berekend door de numerieke waarden van de omgevingsadressendichtheid van steden te categoriseren in vijf verschillende categorieën: zeer sterk stedelijk, sterk stedelijk, matig stedelijk, weinig stedelijk en niet stedelijk.

⁴ In de administratieve data ontbreekt voor een klein deel van de leerlingen gegevens over opleiding (basisonderwijs: 12% in 2017-2018, 9% in 2021-2022; voortgezet onderwijs: 20% in 2017-2018, 15% in 2021-2022). Leerlingen van wie gegevens missen zijn niet meegenomen in de analyses.

⁵ Om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de nieuwe indeling van CBS richten we ons nu primair op het geboorteland van de ouders. Voor een verdiepende analyse zou het interessant zijn om ook naar het geboorteland van de grootouders te kijken, om zo onderscheid te kunnen maken naar leerlingen met een tweede- en derde generatie migratieachtergrond. In het huidige rapport gaan we daar verder niet op in.

Denominatie

In het basisonderwijs kijken we naar de rol van denominatie in de segregatie. We doen dit omdat we uit eerder onderzoek weten dat denominatie een rol kan spelen in het ontstaan van segregatie. Ouders verschillen in voorkeuren die zij hebben (bijvoorbeeld: voorkeur voor antroposofisch onderwijs) en deze voorkeuren kunnen samenhangen met bepaalde kenmerken van ouders (bijvoorbeeld: een opleiding gevolgd in het hoger onderwijs). Naarmate scholen een meer homogene groep ouders aantrekken dragen deze scholen sterker bij aan segregatie (Boterman & de Wolf, 2018).

Rooms-Katholieke basisscholen (30%) vormen samen met de openbare (31%) en protestants-christelijke basisscholen (30%) de grootste groep in 2021 (zo'n 91% van het totaal)⁶. Deze drie denominaties vertegenwoordigen het grootste gedeelte van het Nederlandse basisonderwijs. We hebben denominatie opgedeeld in een aantal categorieën, waarbij we aansluiten bij indelingen die gebruikt zijn in eerder onderzoek naar segregatie in Nederland. We geven hier weer welke scholen onder deze categorieën vallen.

Openbaar

- Openbaar
- Samenwerking openbaar en protestants-christelijk
- Samenwerking openbaar en Rooms-Katholiek

Protestants-christelijk

- Protestants-christelijk

Rooms-Katholiek

- Rooms-katholiek

Klein christelijk

- Interconfessioneel
- Evangelisch
- Evangelische broedergemeenschap
- Gereformeerd vrijgemaakt
- GVE (alleen 2021)
- Reformatorisch
- Samenwerking PC, RK

Klein religieus

- Hindoeïstisch
- Islamitisch
- Joods

Algemeen bijzonder

- Algemeen bijzonder
- Antroposofisch
- Samenwerking PC, RK, Alg. Bijz.

⁶ Bron: DUO, 2021.

Algemeen bijzondere scholen zijn doorgaans niet gebonden aan een levensbeschouwelijke of maatschappelijke stroming, maar zijn 'neutraal'. Meestal gaat het om scholen met een bijzonder onderwijsconcept, zoals Dalton-, Montessori- en Jenaplanonderwijs. Hoewel de Vrijescholen wel een levensbeschouwelijke grondslag hebben (antroposofisch), behoren deze meestal tot de denominatie 'Algemeen bijzonder'.

Schooltype vo

Ook kijken we binnen de G4 naar de rol van schooltype in de onderwijssegregatie. Schooltype speelt in het voortgezet onderwijs een belangrijke rol bij segregatie. Omdat het inkomen van de ouders en de migratieachtergrond aan schooltype zijn gerelateerd veroorzaakt schooltype in het voortgezet onderwijs als het ware automatisch een zekere mate van segregatie (Werfhorst et al., 2015). We hebben schooltype opgedeeld in een aantal categorieën, op basis van het aantal scholen in Nederland dat hetzelfde aanbod aan schooltypen heeft. Bestaande categorieën waar slechts een beperkt aantal scholen een aanbod voor hebben, zijn samengevoegd om te voorkomen dat er kans is op onbetrouwbare resultaten. We geven hier weer welke categorieën onder welk schooltype vallen.

Onbekend

- Schooltype op de school is onbekend bij DUO

Praktijkonderwijs

- School biedt alleen praktijkonderwijs aan

Vmbo breed

- School biedt zowel:
- Praktijkonderwijs
- Vmbo-basis
- Vmbo-kader
- Vmbo-gemengd
- Vmbo-theoretisch

Vmbo-theoretisch

School biedt zowel:

- Vmbo-theoretische leerweg
- Vmbo-gemengde leerweg

Vmbo breed + havo

School biedt zowel:

- Vmbo-basis
- Vmbo-kader
- Vmbo-gemengd
- Vmbo-theoretisch
- Havo

Brede school

School biedt zowel:

- Praktijkonderwijs
- Vmbo-basis
- Vmbo-kader
- Vmbo-gemengd
- Vmbo-theoretisch
- Havo
- Vwo

Vmbo-t, havo en vwo

School biedt zowel:

- Vmbo-gemengd
- Vmbo-theoretisch
- Havo
- Vwo

Havo en vwo

School biedt zowel:

- Havo
- Vwo

Vwo

School biedt alleen vwo aan

2.2 Indices

We werken met twee indices voor onderwijssegregatie op gemeenteniveau (zie technische bijlage A van het eerste monitorrapport voor literatuurstudie naar indices)

1. Index voor dissimilariteit (DI): hoeveel leerlingen moeten overstappen naar een andere school voor een gelijke verdeling binnen een gemeente.
2. Index voor interactie (II): hoeveel kans heeft een leerling met een bepaalde achtergrond om leerlingen met een andere achtergrond tegen te komen op school binnen een gemeente.

Dissimilariteit. De index voor dissimilariteit loopt van 0 tot 1. Als er in een gemeente geen sprake is van onderwijssegregatie, en alle scholen binnen een gemeente vormen een evenredige afspiegeling van de populatie in de gemeente, dan heeft de DI een waarde van 0. Indien er sprake is van volledige onderwijssegregatie, dan heeft de DI een waarde van 1. Als het bijvoorbeeld zou gaan om een gemeente met twee scholen, dan moet bij volledige segregatie van beide scholen de helft (50%) van de leerlingen van school wisselen om tot een evenredige verdeling te komen. De DI is dan $0,50+0,50 = 1$. Bij gedeeltelijke onderwijssegregatie, bijvoorbeeld een DI van 0,60, geldt dat van beide scholen 30 procent van de leerlingen moet wisselen om tot een evenredige verdeling (zoals de verdeling in de populatie van de gemeente) te komen. Hoe hoger deze index, hoe hoger de onevenredigheid waarmee leerlingen verdeeld zijn over scholen.

De dissimilariteitsindex wordt op gemeentelijk niveau berekend. Om een landelijk beeld te kunnen tonen, zijn deze indexen bij elkaar opgeteld en gemiddeld. Hierbij is rekening gehouden met het aantal scholen in de gemeente, waarbij gemeenten met een hoger aantal scholen zwaarder meewegen in het berekende gemiddelde dan gemeenten met een lager aantal scholen. Ook voor stedelijkheid is gebruik gemaakt van een gewogen gemiddelde van gemeentelijke indexen.

Interactie. De schaal voor interactie loopt ook van 0 tot 1. Bij geen interactie (en totale isolatie) neemt deze index de waarde 0 aan: de kans dat bijvoorbeeld een leerling met ouders met een laag inkomen op school een leerling met ouders met een hoog inkomen tegenkomt (ermee interacteert) is dan 0. Als deze index voor interactie naar inkomen bijvoorbeeld de waarde 0,20 heeft, dan betekent dit dat de kans dat een leerling met ouders met een laag inkomen op school een leerling met ouders met een hoog inkomen tegenkomt 20 procent is. Dit mag ook als volgt geïnterpreteerd worden: van elke 100 leerlingen die een leerling met ouders met een laag inkomen op school tegenkomt, hebben 20 leerlingen ouders met een hoog inkomen. Deze schaal is niet 'symmetrisch'; de kans dat een leerling met ouders met een laag inkomen, een leerling met ouders met een hoog inkomen tegenkomt neemt een andere waarde aan dan de omgekeerde kans (de kans dat een leerling met ouders met een hoog inkomen, een leerling met ouders met een laag inkomen tegenkomt). Bij de resultaten wordt steeds aangegeven om welke kans het gaat. Hoe hoger deze index, hoe groter de kans dat leerlingen met verschillende achtergrondkenmerken elkaar tegenkomen.

De interactieindex wordt eveneens op gemeentelijk niveau berekend. Om een landelijk beeld te kunnen tonen, zijn deze indexen bij elkaar opgeteld en gemiddeld. Hierbij is rekening gehouden met het aantal scholen in de gemeente, waarbij gemeenten met een hoger aantal scholen zwaarder meewegen in het berekende gemiddelde dan gemeenten met een lager aantal scholen. Ook voor stedelijkheid is gebruik gemaakt van een gewogen gemiddelde van gemeentelijke indexen.

Relatie dissimilariteit en interactie. Hoewel beide indices onderwijssegregatie meten, verwijzen ze naar een andere dimensie daarvan. Dissimilariteit gaat (alleen) over de verdeling van de twee uiterste groepen over de scholen, zonder rekening te houden met de middengroep, of de populatieaantallen als geheel. Interactie houdt ook rekening met de grootte van de middengroep, omdat deze mede bepaalt hoe groot de kans is dat twee leerlingen met verschillende kenmerken elkaar treffen op school. De index voor interactie is ook gevoeliger voor de relatieve omvang van groepen met bepaalde kenmerken in de populatie dan dissimilariteit; bij een evenredige verdeling in de populatie, en over scholen, is de kans op interactie het hoogst.

Bijdrage van denominatie en schooltype aan dissimilariteit. Voor het basisonderwijs hebben we voor de G4 berekend wat de bijdrage is van denominatie aan de onevenredige verdeling (dissimilariteit) in deze vier gemeenten. Voor het voortgezet onderwijs hebben we hetzelfde gedaan voor schooltype. Uit eerder onderzoek weten we dat segregatie een gevolg is van woonsegregatie en keuzegedrag van ouders. Hierbij kunnen bepaalde scholen waar ouders bewust voor kiezen sterker bijdragen aan onderwijssegregatie dan scholen waar ouders niet bewust voor kiezen. De komende jaren is het doel deze beide oorzaken van segregatie nader in kaart te brengen. Een eerste stap is het monitoren van de relatieve bijdrage van denominatie in het basisonderwijs en schooltype in het voortgezet onderwijs, waarbij we de aanpak volgen van Boterman (2018) (zie bijlage A voor analysestrategie).

Duiding van de waarden van indices

Omdat het in dit onderzoek om populatie-data gaat, is elk verschil dat wordt gevonden betekenisvol (of 'significant'). Beide gehanteerde indices lopen van 0 tot 1, en geven een proportie of kans aan. Om te duiden of een verschil klein of groot is, hanteren we de volgende vuistregels. Verschillen (bijv. tussen jaren of gebieden) die kleiner zijn dan 0,01 worden niet benoemd. Verschillen van 0,01 en 0,02 worden gezien als 'klein'. Verschillen van 0,03 of groter worden geïnterpreteerd als 'substantieel'. We sluiten hiermee zo goed mogelijk aan bij conventies in de literatuur, in de wetenschap dat deze (deels) arbitrair zijn.

3 Segregatie in het basisonderwijs

3.1 Inkomen ouders

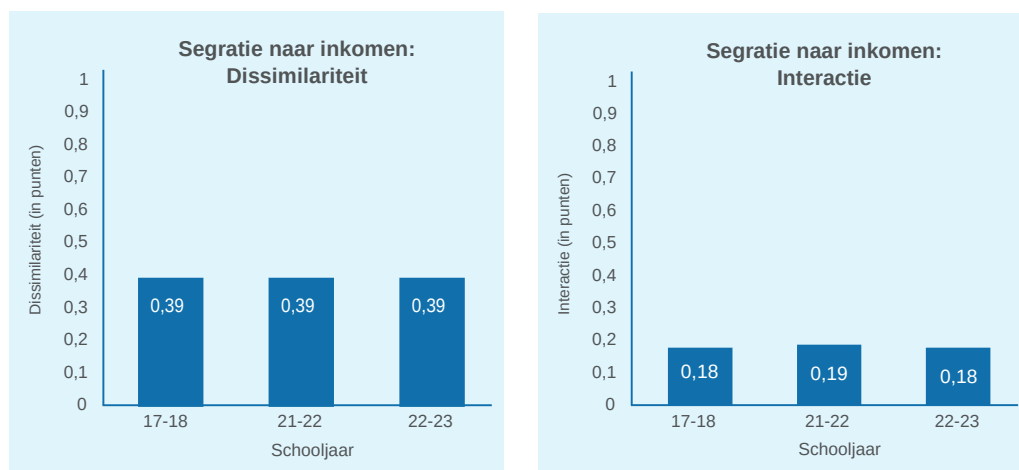
In tabel 3.1.1 wordt voor leerlingen in het basisonderwijs de verdeling getoond van het inkomen van de ouders (in groepen). Tussen 2017-2018 en 2022-2023 zijn er landelijk nauwelijks verschillen waar te nemen. Binnen een jaar verandert de populatie op een basisschool niet veel, wat kan verklaren dat er geen veranderingen te zien zijn. Daarnaast is er in 2021-2022 en 2022-2023 gebruik gemaakt van een meting van inkomen uit 2021. De waarden wijken iets af van de in paragraaf 1.1 genoemde definities omdat die indeling gebaseerd is op de totale Nederlandse populatie, en tabel 1 de verdeling van deze kenmerken laat zien bij ouders van leerlingen in het basisonderwijs (deelpopulatie).

Tabel 3.1.1. Verdeling van ouders van leerlingen over de inkomensgroepen laag, midden en hoog in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (landelijk).

	Laag inkomen	Midden inkomen	Hoog inkomen
2017-2018	22%	53%	25%
2021-2022	21%	54%	25%
2022-2023	21%	54%	25%

In de analyse gaan we steeds in op de vraag in hoeverre leerlingen met ouders met een laag inkomen en leerlingen met ouders met een hoog inkomen evenredig verdeeld zijn over scholen en hoe groot de kans is dat zij elkaar tegenkomen op school.

Landelijk beeld

Figuur 3.1.1. Segregatie naar inkomen ouders in het basisonderwijs, landelijk beeld, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023. Op basis van gezamenlijk inkomen van de ouders. Hoog inkomen (bovenste 25 percentielen) en laag inkomen (onderste 25 percentielen).

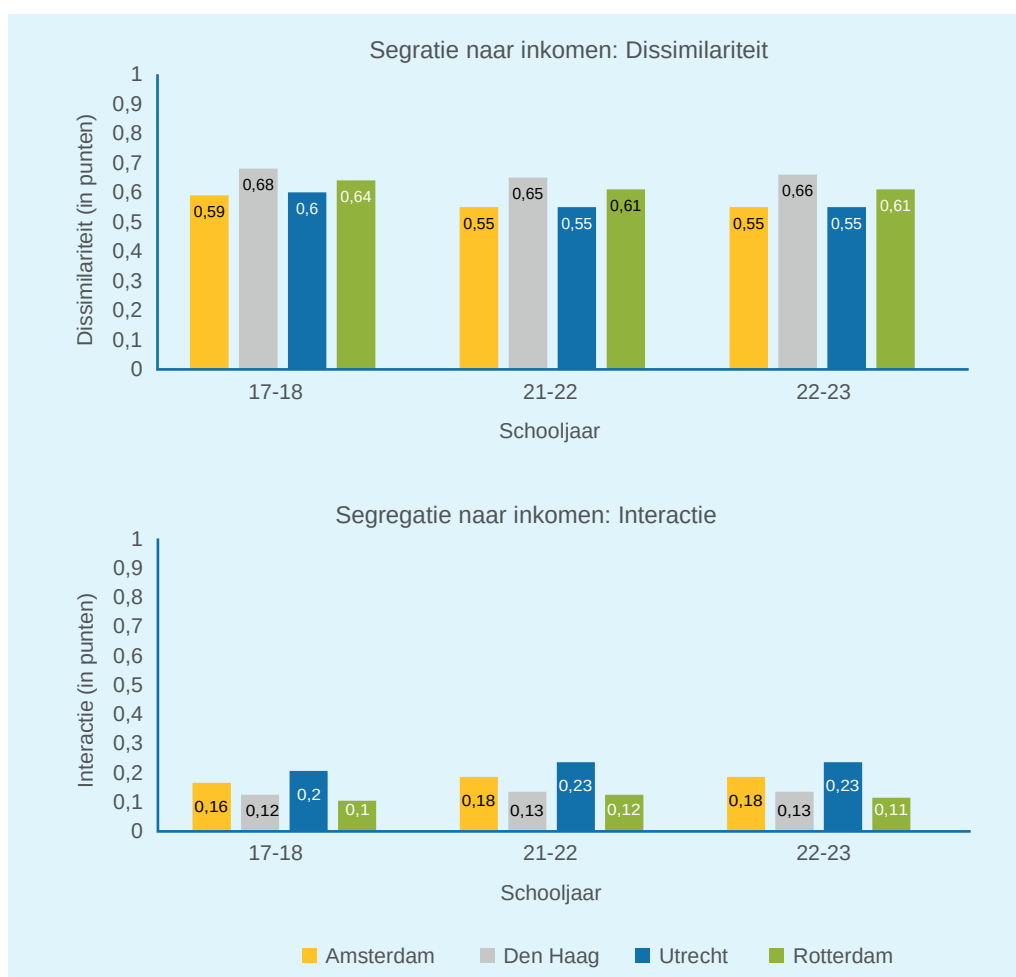
Landelijk gezien is de segregatie (dissimilariteit) naar inkomen in alle drie de meetjaren zo'n 0,39. Dit betekent dat landelijk 39 procent van de basisschoolleerlingen van wie de ouders in de categorie laag inkomen en hoog inkomen vallen van school moeten wisselen om tot een evenwichtige verdeling te komen. Daarnaast zien we dat een leerling met ouders met een laag inkomen 18 procent (2017-2018 en 2022-2023) tot 19 procent (2021-2022) kans heeft op school een leerling tegen te komen met ouders die een hoog inkomen hebben. Met andere woorden, van elke 100 leerlingen die een leerling met ouders met een laag inkomen tegenkomt, hebben 18 tot 19 leerlingen ouders met een hoog inkomen. De verschillen tussen gebieden en gemeenten zijn echter groot zoals we in de volgende paragrafen zullen laten zien.

G4

Tabel 3.1.2 laat zien dat er tussen 2017-2018 en 2021-2022 in de vier grote steden (Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Rotterdam) ofwel de G4 het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen iets kleiner is geworden en het aandeel leerlingen met ouders met een hoog inkomen iets groter. Tussen 2021 en 2022 zijn geen verschillen zichtbaar.

Tabel 3.1.2. Verdeling van ouders van leerlingen over de inkomensgroepen laag, midden en hoog in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (G4).

		Laag inkomen	Midden inkomen	Hoog inkomen
Amsterdam	2017-2018	36%	36%	28%
	2021-2022	34%	37%	30%
	2022-2023	34%	36%	30%
Den Haag	2017-2018	34%	40%	26%
	2021-2022	32%	41%	27%
	2022-2023	33%	41%	26%
Rotterdam	2017-2018	40%	40%	19%
	2021-2022	36%	43%	21%
	2022-2023	36%	42%	21%
Utrecht	2017-2018	23%	38%	39%
	2021-2022	21%	38%	41%
	2022-2023	21%	38%	41%

Figuur 3.1.2. Segregatie naar inkomen ouders in het basisonderwijs, G4, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023. Op basis van gezamenlijk inkomen van de ouders. Hoog inkomen (bovenste 25 percentielen) en laag inkomen (onderste 25 percentielen).

In de G4 ligt segregatie naar inkomen (variërend van 0,55 tot 0,66) duidelijk hoger dan het landelijk gemiddelde (0,39). Het hoogst is deze vorm van segregatie in Den Haag (0,66 in 2022-2023). Hier zou 66 procent van de leerlingen uit de categorieën laag inkomen en hoog inkomen van school moeten veranderen om tot een gelijke verdeling te komen. Tussen 2017-2018 en 2021-2022 is segregatie op basis van inkomen gedaald in alle vier de steden. Waar er tussen 2017-2018 en 2021-2022 een daling te zien is in de onderwijssegregatie (dissimilariteit) in alle vier de steden, zet deze daling niet door naar 2022-2023. Tussen 2021-2022 en 2022-2023 is te zien dat de segregatie in de meeste steden gelijk is gebleven. Alleen in Den Haag is de dissimilariteit licht toegenomen, van 0,65 naar 0,66.

De kans dat een leerling met ouders met een laag inkomen een leerling met ouders met een hoog inkomen tegenkomt op school, is in de G4 (tussen de 10 en 23%) vaak lager dan het landelijk gemiddelde (tussen de 18 en 19%). Alleen in Utrecht is deze kans alle drie de jaren hoger (20 en 23%). In alle vier de steden is er tussen 2017-2018 en 2021-2022 sprake van een stijging van de kans op interactie, maar deze stijging zet niet door naar 2022-2023. De kans op interactie is tussen deze jaren voor Amsterdam, Den Haag en Utrecht gelijk gebleven. In Rotterdam is te zien dat de kans op interactie licht is gedaald van 0,12 naar 0,11.

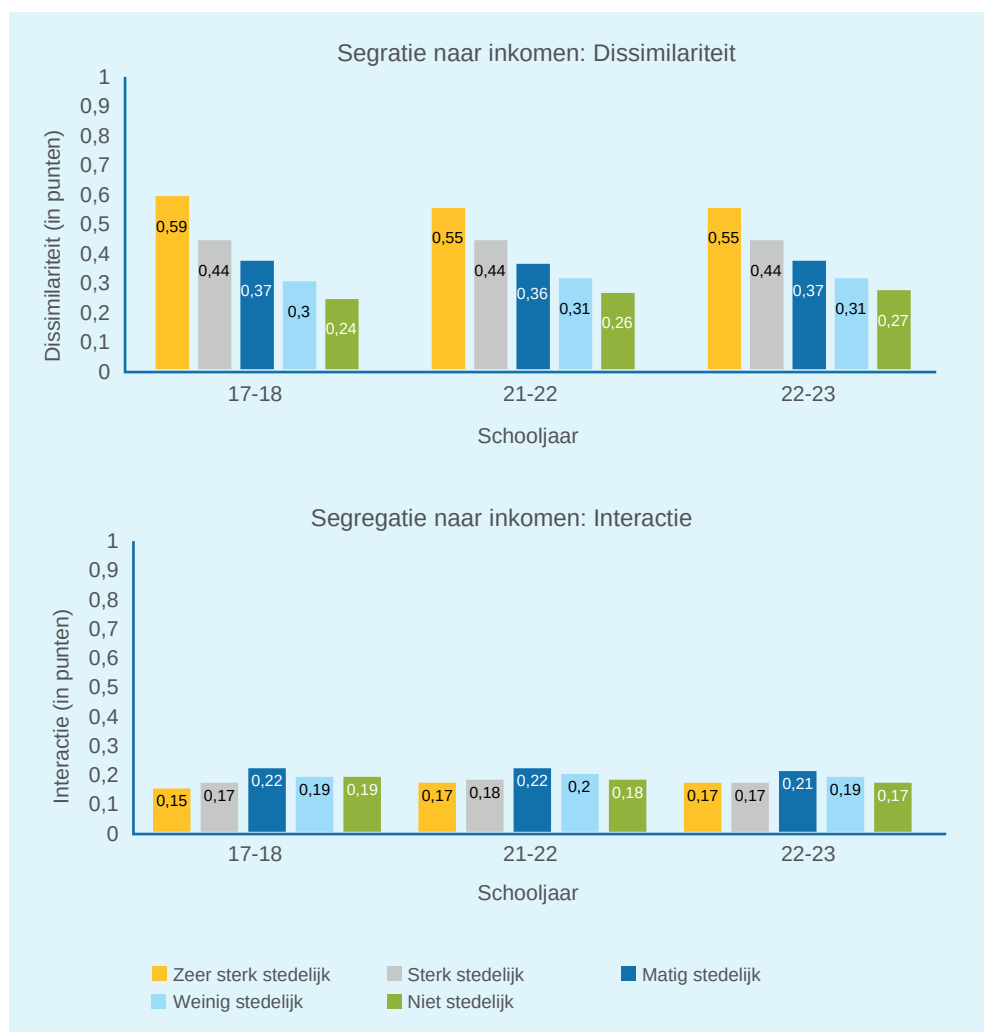
Samenvattend zien we in figuur 2.1.2 dat – op basis van beide indices – de onderwijssegregatie naar inkomen in grote steden hoger is dan het landelijk gemiddelde en dat de segregatie in alle vier de steden wat is gedaald is tussen 2017-2018 en 2021-2022. Tussen 2021-2022 en 2022-2023 is te zien dat de dissimilariteit in Den Haag iets is gestegen, en de kans op interactie in Rotterdam iets is gedaald.

Stedelijke versus niet-stedelijke gebieden

Tabel 3.1.3 laat zien dat de verdeling naar inkomen tussen 2017-2018 en 2021-2022 sterk verschilt naar stedelijkheid: de groep met leerlingen met ouders met een laag inkomen is in niet-stedelijke gebieden veel kleiner (17%) dan in zeer sterk stedelijke gebieden (28%). Een hoog inkomen komt ook in zeer sterk stedelijke gebieden meer voor (29%) dan in niet-stedelijke gebieden (20%). De verdeling naar inkomen is in 2021-2022 bijna gelijk aan de verdeling in 2022-2023: er zijn kleine verschillen zichtbaar bij iedere vorm van stedelijkheid behalve bij zeer stedelijke gebieden.

Tabel 3.1.3. Verdeling van ouders van leerlingen over de inkomensgroep laag, midden en hoog in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (stedelijkheid)

		Laag inkomen	Midden inkomen	Hoog inkomen
Zeer sterk stedelijk	2017-2018	31%	42%	27%
	2021-2022	28%	43%	29%
	2022-2023	28%	43%	29%
Sterk stedelijk	2017-2018	22%	53%	25%
	2021-2022	21%	54%	25%
	2022-2023	21%	55%	24%
Matig stedelijk	2017-2018	18%	55%	27%
	2021-2022	16%	57%	27%
	2022-2023	16%	58%	26%
Weinig stedelijk	2017-2018	17%	59%	23%
	2021-2022	16%	60%	23%
	2022-2023	16%	61%	23%
Niet stedelijk	2017-2018	18%	62%	20%
	2021-2022	17%	63%	20%
	2022-2023	17%	64%	19%

Figuur 3.1.3. Segregatie naar inkomen ouders in het basisonderwijs: beeld van stedelijke versus niet-stedelijke gebieden, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023. Op basis van gezamenlijk inkomen van de ouders. Hoog inkomen (bovenste 25 percentielen) en laag inkomen (onderste 25 percentielen)

De segregatie naar inkomen, als het gaat om dissimilariteit, verschilt sterk naar stedelijkheid. Hier geldt: hoe stedelijker het gebied, hoe hoger de onderwijssegregatie. In zeer sterk stedelijke gebieden neemt deze maat voor segregatie in schooljaar 2022-2023 een gemiddelde waarde aan van 0,55, terwijl dit in niet stedelijke gebieden 0,27 is. In de niet-stedelijke gebieden hoeft dus (theoretisch) maar zo'n kwart van de leerlingen uit de hoge en lage inkomenscategorie van school te veranderen om tot een evenredige verdeling te komen, terwijl dit in zeer sterk stedelijk gebieden meer dan de helft is. In de zeer sterk stedelijke gebieden nam de segregatie naar inkomen iets af tussen 2017-2018 en 2021-2022 (van 0,59 naar 0,55) en in niet-stedelijke gebieden nam deze iets toe (0,24 naar 0,26). Daarnaast is te zien dat tussen 2021-2022 en 2022-2023 de segregatie in zeer sterk, sterk en weinig stedelijke gebieden gelijk is gebleven, terwijl deze in matig en niet stedelijke gebieden licht is toegenomen (van 0,36 naar 0,37 en van 0,26 naar 0,27, respectievelijk). Er is tussen 2017-2018 en 2021-2022 geen eenduidig patroon te ontdekken. Daarnaast is de onderwijssegregatie (dissimilariteit) tussen 2021-2022 en 2022-2023 nagenoeg gelijk gebleven.

Als het gaat om de kans dat een leerling met ouders met een laag inkomen, een leerling met ouders met een hoog inkomen tegenkomt op school, dan zien we dat de relatie met stedelijkheid niet eenvoudig 'hoe meer stedelijk, hoe hoger' is. Deze kans is namelijk het grootst in de matig stedelijke gebieden: 21 procent in 2022-2023. Zowel in zeer sterk stedelijke gebieden (17%) als in niet-stedelijke gebieden (17%) ligt deze kans iets lager. Daarbij is het belangrijk op te merken dat in niet-stedelijke gebieden relatief minder leerlingen met ouders met een hoog inkomen wonen (20%) dan in zeer sterk stedelijke gebieden (29%). Deze bevinding wijst dus vooral op segregatie in de zeer sterk stedelijke gebieden (zeer sterk stedelijk: 17% ontmoetingskans, terwijl hoge inkomens 29% van de populatie omvat; niet-stedelijk: 17% ontmoetingskans, terwijl hoge inkomens 20% van de populatie betreft). Tussen 2017-2018 en 2021-2022 is de kans op interactie in (zeer) stedelijke gebieden iets toegenomen (met 1 à 2 procentpunten), terwijl deze kans in niet-stedelijke gebieden iets afnam (met 1 procentpunt). Tussen 2021-2022 en 2022-2023 is te zien dat de kans op interactie in bijna alle gebieden licht is afgenomen. Alleen in zeer sterk stedelijke gebieden is de kans op interactie gelijk gebleven. De populatie is tussen deze jaren niet veranderd, waardoor een verklaring voor deze daling elders gezocht moet worden.

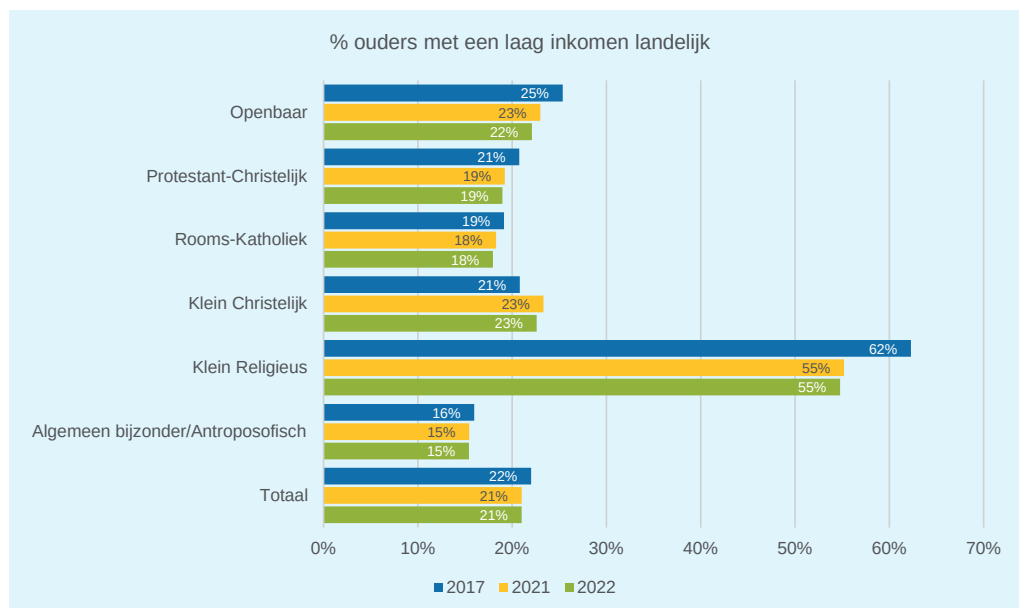
Samengevat zien we dat onderwijssegregatie naar inkomen sterk verbonden is met stedelijkheid als het gaat om (het ontbreken van) een evenredige verdeling van leerlingen over scholen (dissimilariteit). Echter, de kans dat leerlingen met weinig verdienende ouders, leerlingen tegenkomen met veel verdienende ouders op school, verschilt niet zo sterk naar stedelijkheid, en is het hoogst in matig stedelijke gebieden.

In tabel B1 (bijlage B) geven we een samenvatting van de veranderingen tussen 2021-2022 en 2017-2028 in onderwijssegregatie naar inkomen in het basisonderwijs (landelijk, in de G4 en uitgesplitst naar stedelijkheid).

Denominatie

We zagen dat segregatie naar inkomen relatief hoog is in zeer stedelijke gebieden en in de G4 als het om evenredige verdeling van leerlingen over scholen gaat. In deze paragraaf gaan we in op de vraag of leerlingen op scholen (naar denominatie⁷) evenredig verdeeld zijn. Landelijk is te zien dat de verdeling van leerlingen met ouders met een laag inkomen per denominatie verschilt. Zo is dit aandeel op klein religieuze scholen een stuk groter dan het landelijke aandeel. Opvallend is ook dat dit aandeel bij algemeen bijzondere/antroposofische scholen juist kleiner is dan het landelijk gemiddelde.

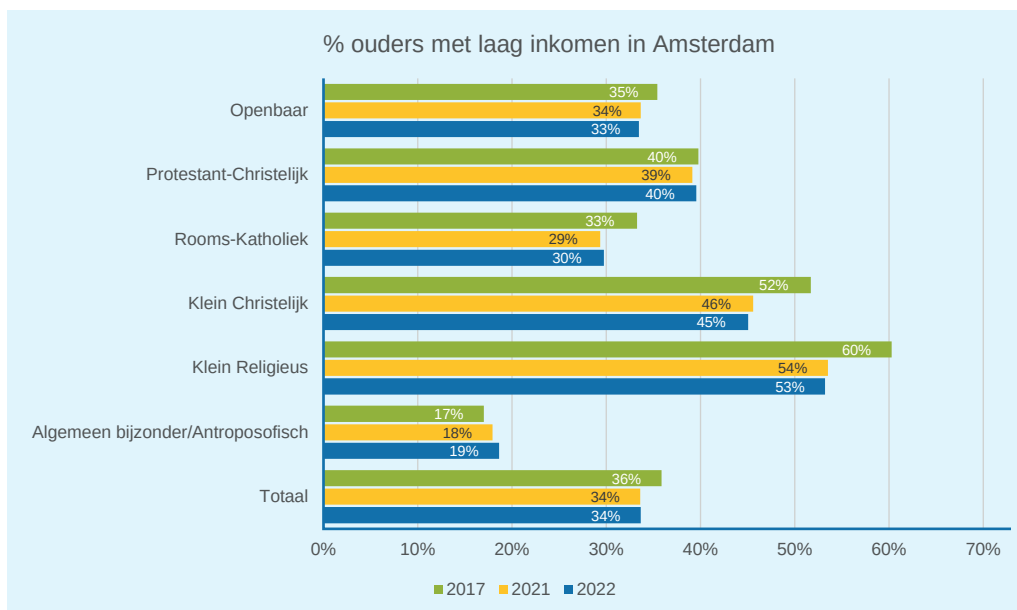
7 Denominatie 'klein christelijk' wordt hier niet getoond vanwege te kleine aantallen.

Figuur 3.1.4. Percentage leerlingen met ouders met een laag inkomen, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

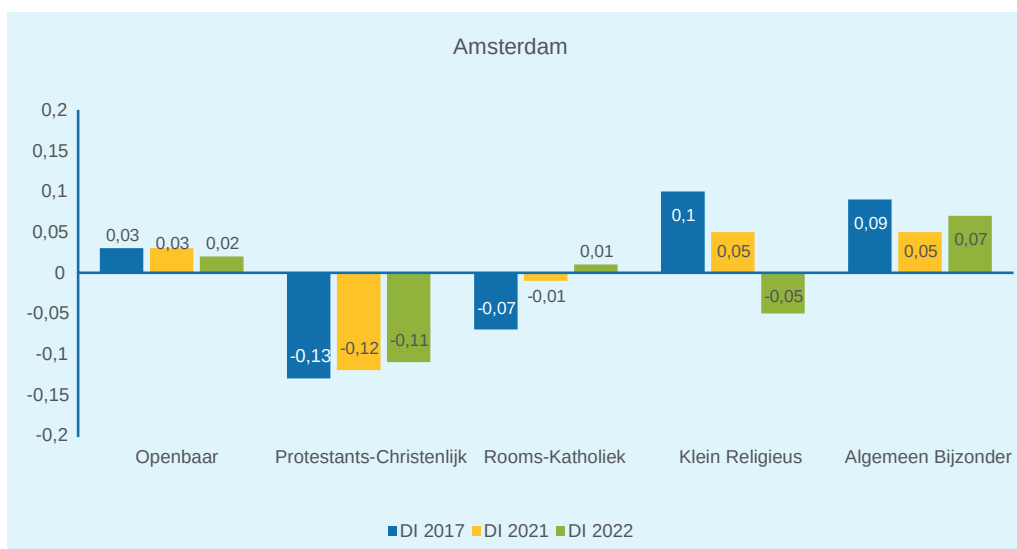
We zoomen daarnaast in op de G4 omdat hier de aantallen leerlingen scholen hoog genoeg zijn om deze percentages te kunnen tonen.

In Amsterdam is te zien dat er in de gehele stad (totaal) een afname was tussen 2017-2018 en 2021-2022 van het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen. Dit aandeel is stabiel gebleven richting 2022-2023. In 2022 het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen het grootst op klein religieuze scholen (53%). Daarbij is ook te zien dat dit percentage is afgenomen sinds 2017 (toen betrof het nog 60%). Niet alleen op klein religieuze scholen, maar ook op klein christelijke scholen en protestant-christelijke scholen is het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen hoger dan het gemeentelijke gemiddelde. Op algemeen bijzondere en antroposofische scholen is het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen het laagst van heel Amsterdam (19% in 2022-2023). Wel neemt het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen licht toe op deze scholen.

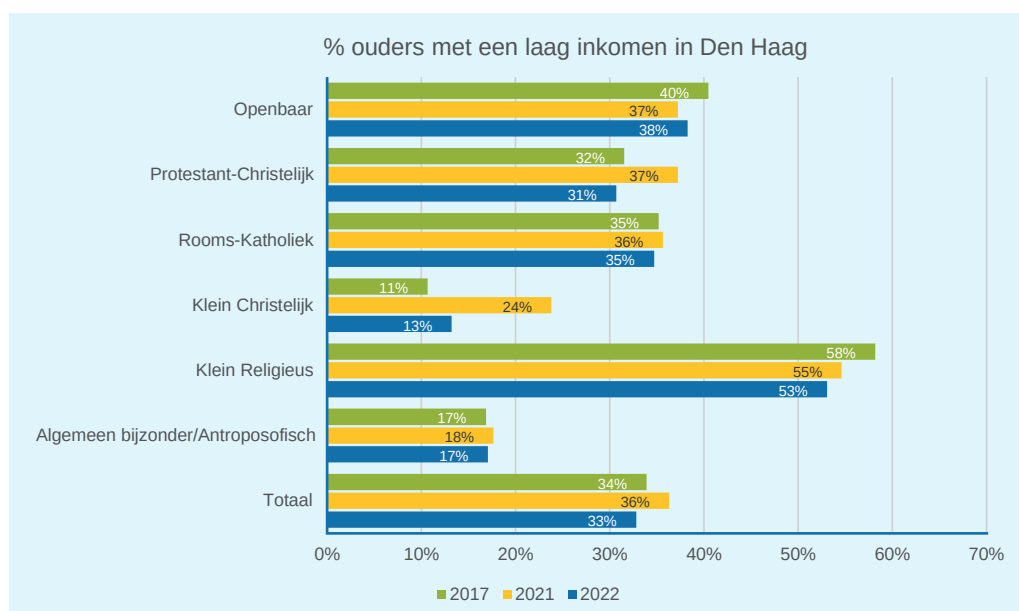
Figuur 3.1.5. Percentage leerlingen met ouders met een laag inkomen in Amsterdam, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

Daarnaast is in figuur 3.1.6 de bijdrage van de verschillende denominaties aan de segregatie in Amsterdam zichtbaar. Als alle scholen dezelfde bijdrage zouden hebben aan de segregatie als de protestant-christelijke scholen, dan was de dissimilariteitsindex in 2022-2023 0,16 lager in Amsterdam. Het meest gesegregeerd dat schooljaar zijn de klein religieuze scholen (0,14) en de algemeen bijzondere scholen (0,13). De bijdrage van de klein religieuze scholen aan de segregatie is tussen 2021-2022 en 2022-2023 wel wat afgenomen.

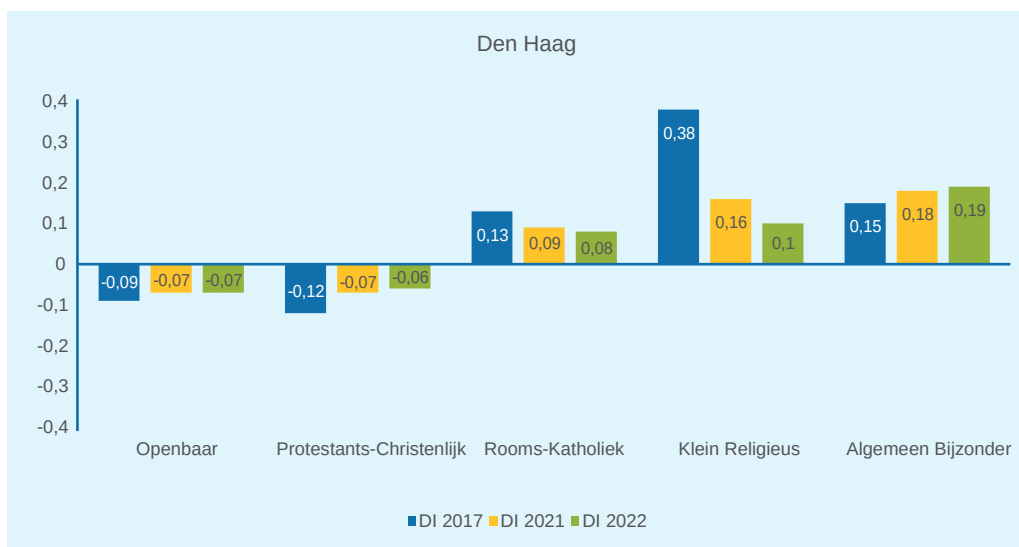
Figuur 3.1.6. Bijdrage van denominatie aan segregatie naar inkomen ouders in het basisonderwijs, beeld van Amsterdam

In Den Haag is te zien dat er landelijk een daling in het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen optrad tussen 2017-2018 en 2021-2022 (van 34 naar 36%), maar dat dit aandeel weer licht steeg in 2022-2023 (van 36 naar 33%). Op klein religieuze scholen is te zien dat er een hoger aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen is dan in het totale stadsbeeld. Dit is ook bij rooms-katholieke en openbare scholen zo. Op klein christelijke en algemeen bijzondere scholen is het aandeel juist een stuk lager is dan het gemeentelijk gemiddelde.

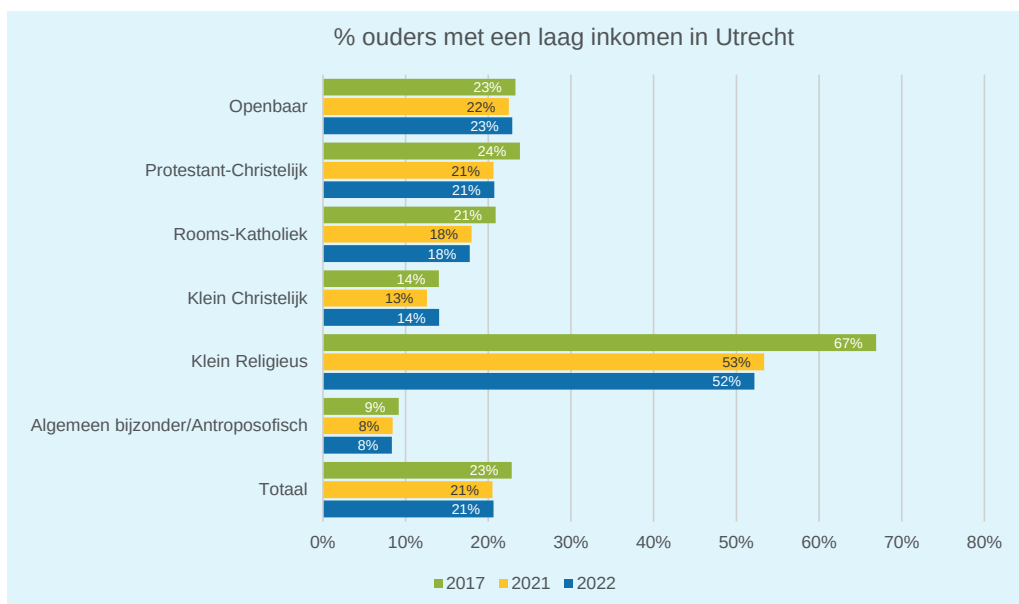
Figuur 3.1.7. Percentage leerlingen met ouders met een laag inkomen in Den Haag, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

In Den Haag in 2022-2023 is te zien dat openbare scholen en protestants-christelijke scholen een negatieve bijdrage hebben aan de segregatie (-0,07 en -0,06). Dit betekent dat de segregatie lager zou zijn in de stad als alle scholen dezelfde bijdrage zouden hebben als de scholen met deze twee denominaties. De algemeen bijzondere scholen en klein religieuze scholen hebben de grootste bijdragen aan de segregatie, hoewel ook in Den Haag de bijdrage van klein religieuze scholen afneemt over de jaren.

Figuur 3.1.8. Bijdrage van denominatie aan segregatie naar inkomen ouders in het basisonderwijs, beeld van Den Haag

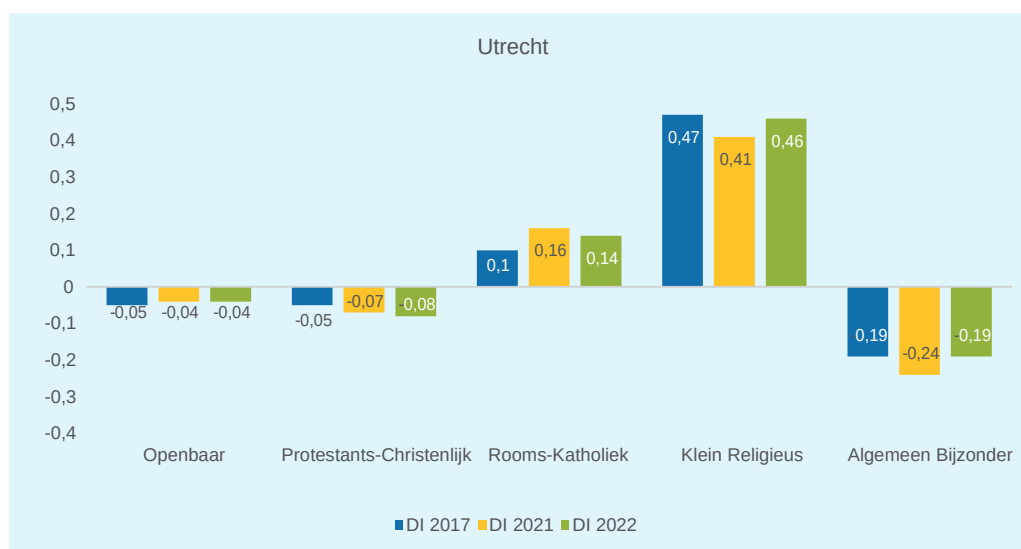
In Utrecht is te zien dat het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen lager is dan in de andere drie G4 steden. Het aandeel is in 2022-2023 21 procent, waar dit in de andere steden tussen de 30 en 40 procent is. Dit is niet verwonderlijk gezien het feit dat het gemiddelde inkomen in de provincie Utrecht relatief hoog ligt⁸. Het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen is op klein religieuze scholen een stuk hoger dan het gemeentelijk gemiddelde. Ook valt op dat dit aandeel een stuk lager ligt op algemeen bijzondere/antroposofische scholen. Het verschil tussen de klein-religieuze scholen en de overige typen scholen is in Utrecht groter dan in de andere drie grote gemeenten.

Figuur 3.1.9. Percentage leerlingen met ouders met een laag inkomen in Utrecht, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

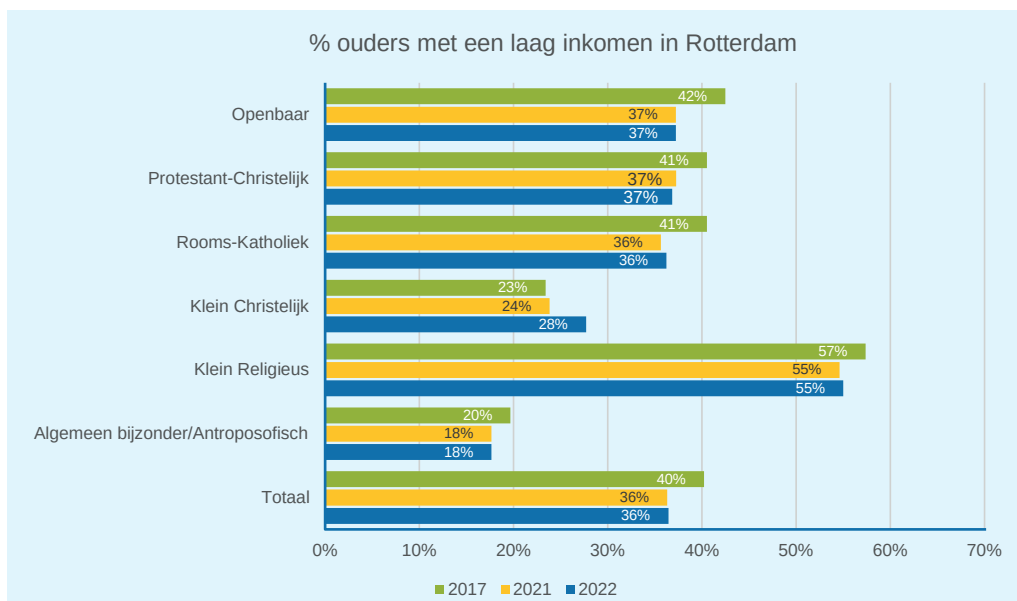
⁸ bron: <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-verstedelijking/waar-zijn-de-inkomens-het-hoogst->

Figuur 3.1.10 laat zien dat klein religieuze scholen een grote bijdrage hebben aan de segregatie in Utrecht. In de figuur hierboven (3.1.9) was al zichtbaar dat het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen een stuk hoger is in deze scholen vergeleken met andere denominaties. Dit kan een verklaring zijn voor de hoge bijdrage van deze scholen aan de segregatie in de stad. Daarnaast valt op dat de bijdrage van algemeen bijzondere scholen in Utrecht negatief is. De dissimilariteitsindex van de stad zou lager zijn, als iedere school dezelfde bijdrage zou hebben als algemeen bijzondere scholen. Dit terwijl het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen op deze scholen lager is dan het gemeentelijk gemiddelde.

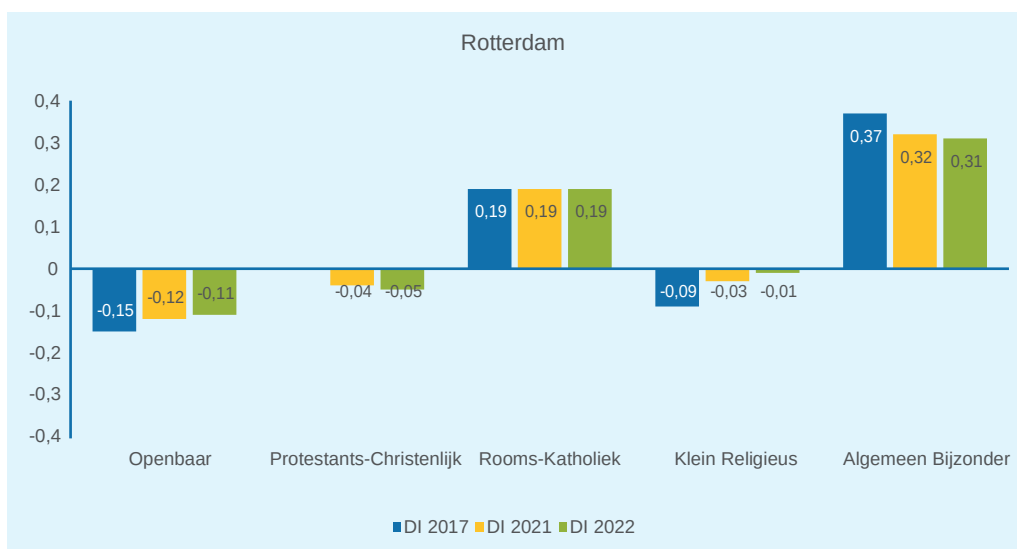
Figuur 3.1.10. Bijdrage van denominatie aan segregatie naar inkomen ouders in het basisonderwijs, beeld van Utrecht

Het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen is in Rotterdam gemiddeld gelijk gebleven tussen 2021-2022 en 2022-2023. Op klein religieuze scholen is te zien dat er groter aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen naar school gaan dan het gemeentelijk gemiddelde. Op algemeen bijzondere/antroposofische scholen en op klein christelijke scholen is dit juist minder dan het gemeentelijke gemiddelde.

Figuur 3.1.11. Percentage leerlingen met ouders met een laag inkomen in Rotterdam, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

In Figuur 3.1.12 is te zien dat algemeen bijzondere scholen in alle drie de meetjaren de grootste bijdrage aan de segregatie in de stad hebben. Daarnaast is te zien dat de segregatie in de stad juist kleiner zou zijn, als alle scholen de bijdrage van openbare scholen zouden hebben.

Figuur 3.1.12. Bijdrage van denominatie aan segregatie naar inkomen ouders in het basisonderwijs, beeld van Rotterdam

3.2 Opleidingsniveau ouders

Om onderwijssegregatie naar opleidingsniveau van ouders te monitoren is opleidingsniveau ingedeeld in drie categorieën: 1) ouders hebben geen startkwalificatie, 2) minstens één ouder heeft wel een startkwalificatie of mbo 3/4 opleiding maar geen opleiding in het hoger onderwijs, en 3) minstens één ouder heeft een opleiding gevolgd in het hoger onderwijs.

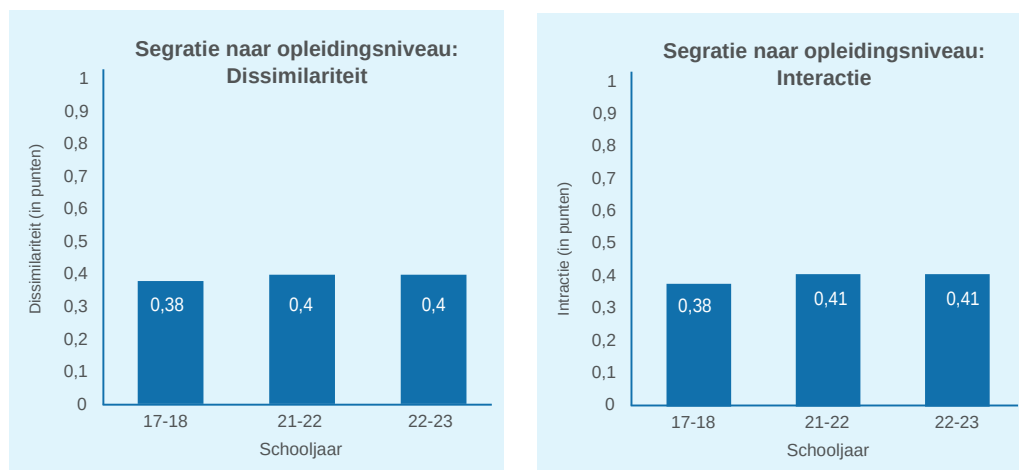
In tabel 3.2.1 wordt de verdeling getoond van ouders in het basisonderwijs over opleidingsgroepen. Tussen 2017-2018 en 2021-2022 is het aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie gedaald, en is het aandeel leerlingen met ouders waarvan minimaal één ouder een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd, gestegen. Tussen 2021-2022 en 2022-2023 is het aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie opnieuw gedaald, en is het aandeel leerlingen met ouders waarvan minimaal één ouder een startkwalificatie heeft, maar geen opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd gestegen.

Tabel 3.2.1. Verdeling naar opleidingsgroepen in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (landelijk)

	Geen startkwalificatie	Startkwalificatie, geen ho	Minstens één ouder hoger onderwijs
2017-2018	12%	34%	54%
2021-2022	9%	34%	57%
2022-2023	8%	35%	57%

In de analyses gaan we steeds in op de vraag in hoeverre leerlingen uit de categorie 'beide ouders geen startkwalificatie' en 'minstens één ouder hoger onderwijs' evenredig verdeeld zijn over scholen, en hoe groot de kans is dat zij elkaar tegenkomen op school.

Landelijk beeld

Figuur 3.2.1. Segregatie naar opleidingsniveau ouders in het basisonderwijs, landelijk beeld, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023

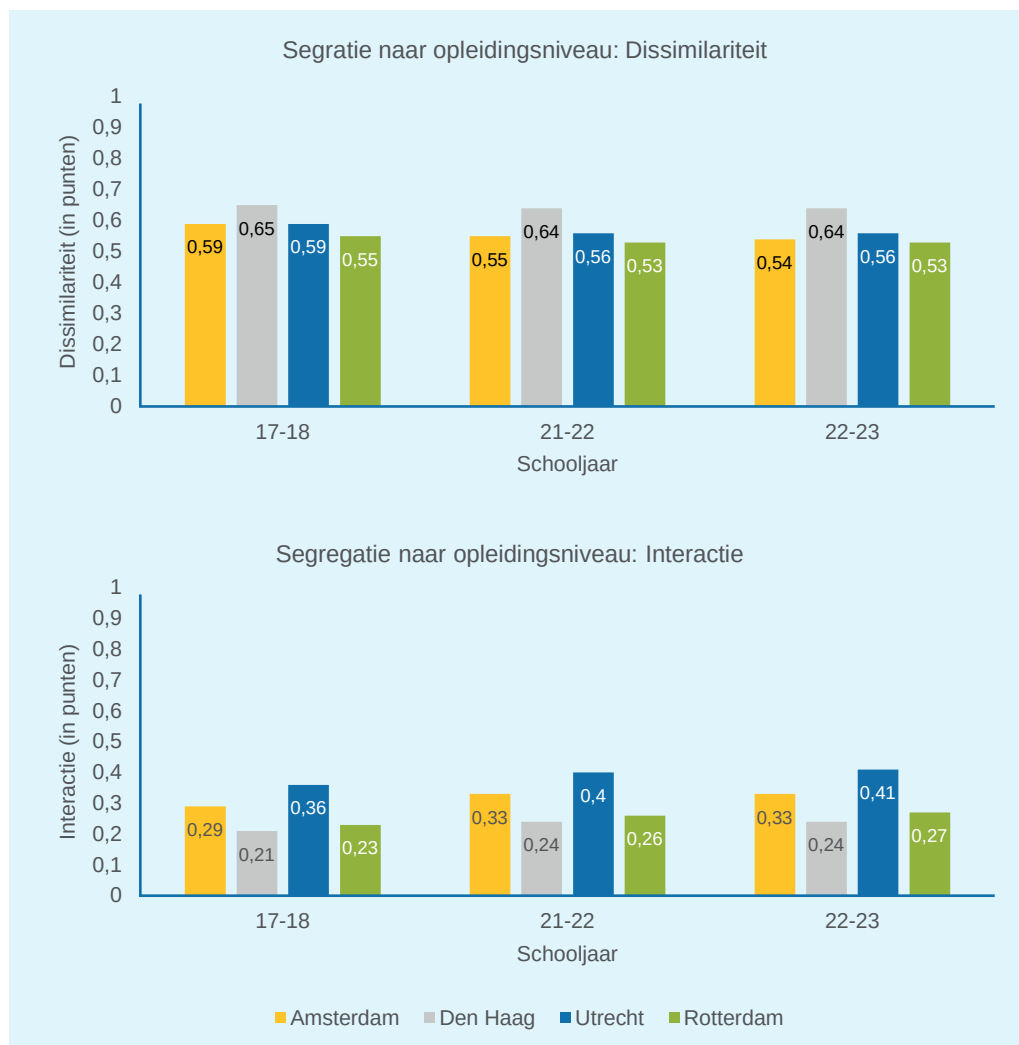
Landelijk gezien is de onderwijssegregatie (onevenredige verdeling) naar opleidingsniveau van ouders in het basisonderwijs tussen 2017-2018 en 2021-2022 iets gestegen van 0,38 naar 0,40, maar deze stijging zet niet door naar 2022-2023. De segregatie (dissimilariteit) is tussen 2021-2022 en 2022-2023 gelijk gebleven. Dit betekent dat landelijk 38 tot 40 procent van de basisschoolleerlingen (theoretisch) van basisschool moet wisselen om tot een volledig evenwichtige verdeling te komen. Daarnaast zien we dat een leerling met ouders zonder startkwalificatie zo'n 38 procent (2017-2018) tot 41 procent (2021-2022 en 2022-2023) kans heeft om op school een leerling tegen te komen met minstens een ouder die een startkwalificatie in het hoger onderwijs heeft. Met andere woorden; van elke 100 leerlingen die een leerling met ouders zonder startkwalificatie tegenkomt, hebben er 38 of 41 leerlingen minstens één ouder met een startkwalificatie in het hoger onderwijs. De kans voor leerlingen met ouders zonder startkwalificatie om leerlingen met minimaal een ouder die een startkwalificatie in het hoger onderwijs heeft tegen te komen is dus iets groter geworden tussen 2017-2018 en 2021-2022. Dit kan ook (deels) verklaard worden door het gegeven dat de groep leerlingen met ouders met een opleiding in het hoger onderwijs groter is geworden tussen 2017-2018 en 2021-2022 (Tabel 2). De verschillen tussen gebieden en gemeenten in onderwijssegregatie naar opleidingsniveau zijn echter groot, zoals we in volgende paragrafen tonen.

G4

Tabel 3.2.2 laat zien dat in de G4 het aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie tussen 2017-2018 en 2021-2022 is gedaald met 3 tot 4 procentpunt, en het aandeel leerlingen met ouders van wie minstens één ouder een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd, is gestegen met 3 tot 4 procentpunt. Tussen 2021-2022 en 2022-2023 is te zien dat het aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie gedaald is, met uitzondering van Utrecht waar dit gelijk is gebleven. Het aandeel leerlingen met ouders van wie minstens één ouder een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd, is alleen in Rotterdam met één procentpunt gestegen, in de andere steden is dit gelijk gebleven.

Tabel 3.2.2. Verdeling naar opleidingsgroepen in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (G4)

		Geen startkwalificatie	Startkwalificatie, geen ho	Minstens één ouder hoger onderwijs
Amsterdam	2017-2018	18%	27%	55%
	2021-2022	15%	27%	58%
	2022-2023	14%	28%	58%
Den Haag	2017-2018	22%	30%	48%
	2021-2022	18%	31%	52%
	2022-2023	17%	31%	52%
Utrecht	2017-2018	12%	20%	68%
	2021-2022	9%	19%	72%
	2022-2023	9%	19%	72%
Rotterdam	2017-2018	21%	38%	41%
	2021-2022	17%	39%	45%
	2022-2023	15%	39%	46%

Figuur 3.2.2. Segregatie naar opleidingsniveau ouders in het basisonderwijs, beeld van stedelijke versus niet-stedelijke gebieden, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023

In de G4 steden (Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Rotterdam) ligt onderwijssegregatie (evenredige verdeling) naar opleidingsniveau (tussen 54 en 65%) duidelijk hoger dan het landelijk gemiddelde (tussen de 38 en 40%). In Den Haag is deze vorm van onderwijssegregatie het hoogst (tussen de 64 en 65%). In Den Haag zou dus 64 of 65 procent van de leerlingen van school moeten veranderen om tot een gelijke verdeling te komen. Tussen 2017-2018 en 2021-2022 is onderwijssegregatie op basis van opleidingsniveau in alle grote steden gedaald. Tussen 2021-2022 en 2022-2023 is alleen in Amsterdam te zien dat de segregatie met één procentpunt is gedaald. In de andere drie steden zien we geen verschillen op het gebied van onderwijssegregatie.

De kans dat een leerling met ouders zonder startkwalificatie, een leerling met minstens een ouder die een startkwalificatie in het hoger onderwijs heeft tegenkomt op school, is in alle vier de steden tussen 2017-2018 en 2021-2022 toegenomen. Tussen 2021-2022 en 2022-2023 zet deze stijging alleen voort in Utrecht en Rotterdam. In Amsterdam en Den Haag is te zien dat deze kans gelijk is gebleven. Dit kan te maken hebben met de samenstelling tussen de jaren. Zo is het aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie gedaald tussen 2017-2018 en 2021-2023, en is het aandeel leerlingen met ouders van wie minstens één ouder een opleiding in het hoger onderwijs

heeft gevolgd gestegen in deze zelfde periode. Tussen 2017-2018 en 2021-2022 zijn deze verschillen in samenstelling groter dan tussen 2021-2022 en 2022-2023.

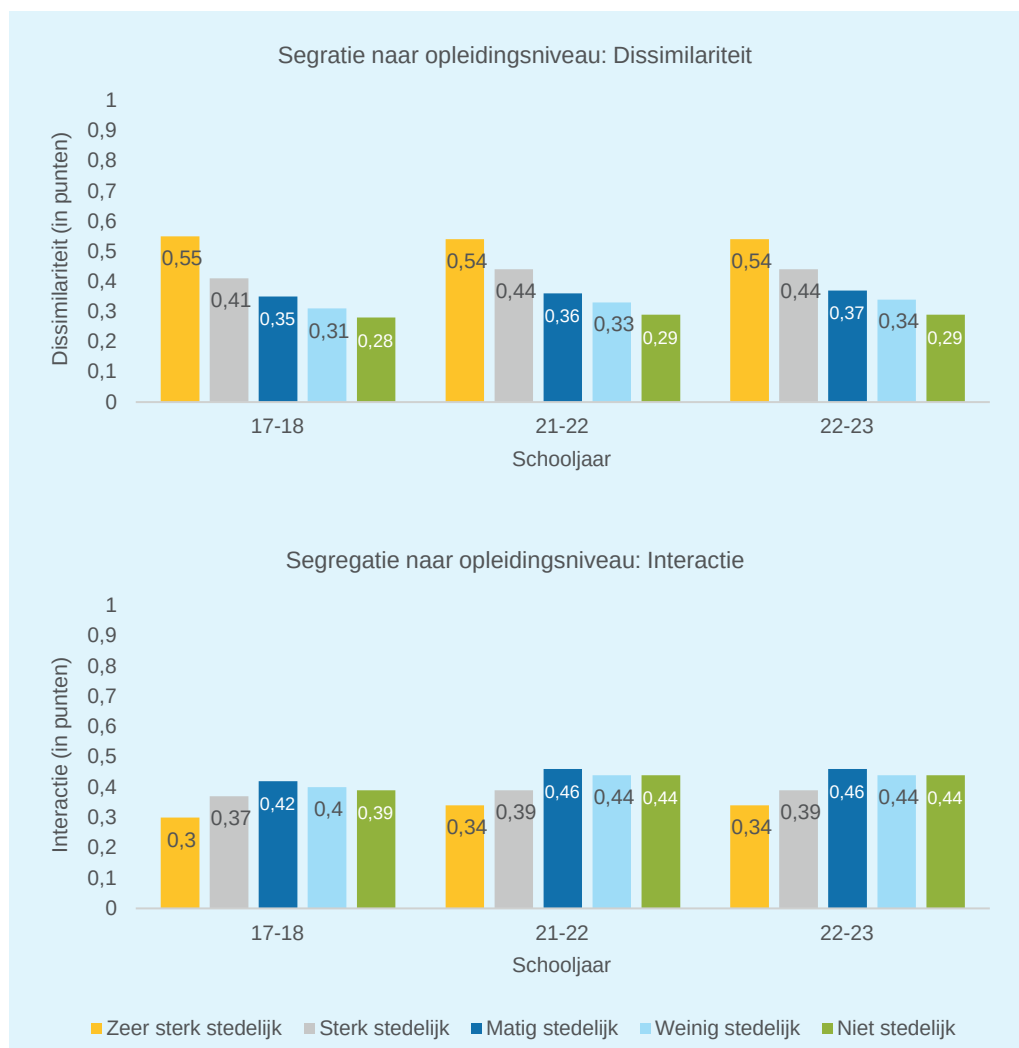
Samenvattend zien we in figuur 2.2.2 dat onderwijssegregatie naar opleidingsniveau van ouders wat betreft evenredige verdeling van leerlingen, in grote steden hoger is dan het landelijk gemiddelde, en dat deze vorm van segregatie in de vier grote steden iets gedaald is tussen 2017-2018 en 2021-2022. Tussen 2021-2022 en 2022-2023 is er alleen in Amsterdam een klein verschil te ontdekken en is de onderwijssegregatie in de andere steden gelijk gebleven. Ook is de kans dat leerlingen met ouders zonder startkwalificatie leerlingen met ouders met een opleiding in het hoger onderwijs tegenkomen iets groter geworden tussen 2017-2018 en 2021-2022. Zoals gezegd kan de stijging van deze kans op interactie te maken hebben met de stijging van het aandeel leerlingen met minstens één ouder met een startkwalificatie in het hoger onderwijs in de G4, waardoor de kans om deze leerlingen tegen te komen groter is geworden. Tussen 2021-2022 en 2022-2023 is de kans op interactie licht gestegen in Rotterdam en Utrecht en gelijk gebleven in Amsterdam en Den Haag.

Stedelijk versus niet-stedelijke gebieden

Tabel 3.2.3 laat zien dat er grote verschillen zijn in verdeling naar opleidingsgroep naar stedelijkheid. In niet stedelijke gebieden komt het veel minder voor dat beide ouders geen startkwalificatie hebben (6% in 2022-2023) dan in zeer sterk stedelijke gebieden (12% in 2022-2023). Overall heeft meer dan de helft van de leerlingen ouders van wie er minstens één een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd.

Tabel 3.2.3. Verdeling naar opleidingsgroepen in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (stedelijkheid)

		Geen startkwalificatie	Startkwalificatie, geen ho	Minstens één ouder hoger onderwijs
Zeer sterk stedelijk	2017-2018	17%	30%	53%
	2021-2022	13%	30%	57%
	2022-2023	12%	30%	58%
Sterk stedelijk	2017-2018	11%	34%	55%
	2021-2022	9%	34%	57%
	2022-2023	8%	35%	57%
Matig stedelijk	2017-2018	10%	33%	58%
	2021-2022	7%	33%	59%
	2022-2023	6%	34%	59%
Weinig stedelijk	2017-2018	9%	37%	54%
	2021-2022	7%	38%	56%
	2022-2023	6%	38%	56%
Niet stedelijk	2017-2018	9%	41%	50%
	2021-2022	6%	41%	52%
	2022-2023	6%	42%	52%

Figuur 3.2.3. Segregatie naar opleidingsniveau ouders in het basisonderwijs, beeld van stedelijke versus niet-stedelijke gebieden, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023.

De onderwijssegregatie in basisscholen naar opleidingsniveau van ouders, als het gaat om evenredige verdeling, verschilt sterk naar stedelijkheid. Hier geldt, net zoals bij inkomen: hoe stedseliker een gebied, hoe hoger de dissimilariteit. In zeer sterk stedelijke gebieden neemt deze maat voor segregatie een gemiddelde waarde aan van 0,54, terwijl dit in niet stedelijke gebieden 0,29 is in 2022-2023. In de niet- stedelijke gebieden hoeft dus (theoretisch) een derde van de leerlingen van school te veranderen om tot een evenredige verdeling te komen, terwijl dit in zeer sterk stedelijk gebieden ruim de helft is. Daarnaast is te zien dat er een daling is van de onderwijssegregatie (dissimilariteit) tussen 2017-2018 en 2021-2022, maar dat deze daling niet doorzet naar 2022-2023. In matig stedelijke gebieden en weinig stedelijke gebieden stijgt de segregatie zelfs met één procentpunt.

Als het gaat om de kans dat een leerling met ouders zonder startkwalificatie, een leerling met minstens een ouder met een startkwalificatie in het hoger onderwijs tegenkomt op school, dan zien we dat de relatie met stedelijkheid niet eenduidig is. Deze kans is namelijk het grootst in de matig stedelijke gebieden, met 46 procent in 2022-2023. In weinig stedelijke gebieden en in niet-stedelijke gebieden ligt deze kans ook relatief hoog met 44 procent. In sterk stedelijke gebieden ligt deze kans met 34 procent duidelijk lager. Belangrijk is om hierbij op te merken dat

de groep leerlingen met ouders met een opleiding in het hoger onderwijs in zeer sterk stedelijke gebieden juist wel groot is, met 58 procent. De bevinding wijst dus op segregatie naar opleidingsniveau ouders (in termen van interactie en onevenredige verdeling) in vooral de zeer sterk stedelijke gebieden. Tussen 2017 en 2021 is deze kans op interactie in (zeer) in alle gebieden (van zeer sterk stedelijk tot niet-stedelijk) iets groter geworden met twee tot vijf procentpunten. Deze stijging zet echter niet door naar 2022-2023. De kans op interactie is tussen 2021-2022 en 2022-2023 gelijk gebleven.

Samengevat zien we dat onderwijssegregatie naar opleidingsniveau van ouders sterk verschilt naar stedelijkheid als het gaat om een evenredige verdeling van leerlingen over scholen (dissimilariteit): hoe stedelijker de gemeente, hoe meer onevenredig de leerlingen naar school gaan. Ook is de kans op interactie voor leerlingen met ouders zonder startkwalificatie om leerlingen met minstens een ouder met een startkwalificatie in het hoger onderwijs te ontmoeten in zeer sterk stedelijke gebieden het laagst, en juist in matig tot niet-stedelijke gebieden het hoogst.

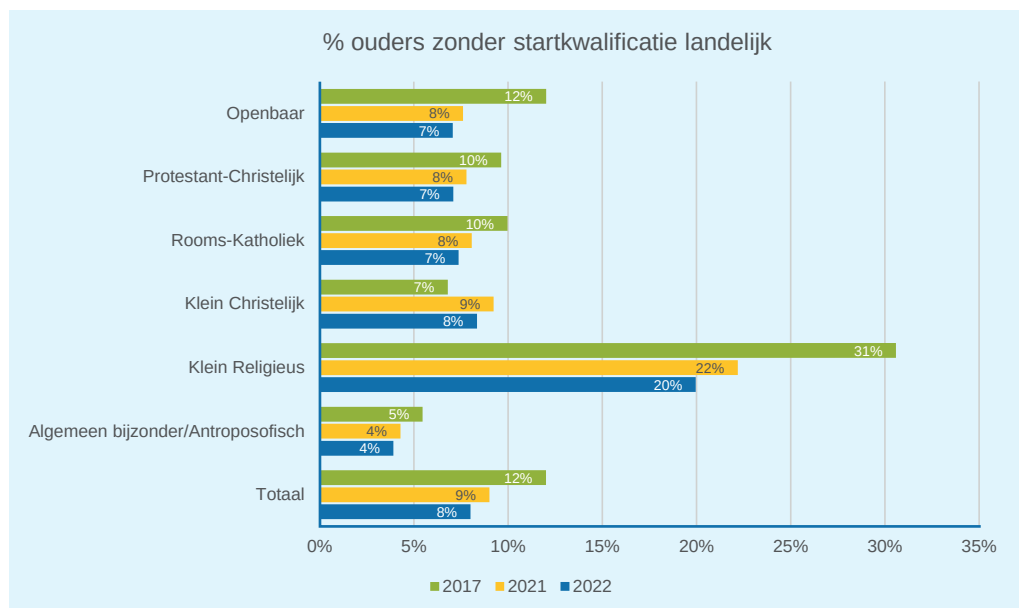
In tabel B2 (bijlage B) geven we een samenvatting van de veranderingen tussen 2021-2022 en 2017-2018 in onderwijssegregatie naar opleidingsniveau van ouders in het basisonderwijs (landelijk, in de G4 en uitgesplitst naar stedelijkheid).

Denominatie

We zagen dat onderwijssegregatie naar opleidingsniveau van ouders hoog is in zeer stedelijke gebieden en de G4, als het om evenredige verdeling van leerlingen over scholen gaat. In deze paragraaf gaan we in op de vraag welke soort scholen (naar denominatie⁹) een meer of minder evenredige verdeling van leerlingen hebben.

Kijkend naar het aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie, is te zien dat dit aandeel bij alle denominaties is gedaald tussen 2017-2018 en 2022-2023. Daarnaast valt op dat het aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie bij klein religieuze scholen een stuk hoger ligt dan het landelijk gemiddelde, terwijl dit aandeel bij algemeen bijzondere scholen lager is dan het landelijk gemiddelde.

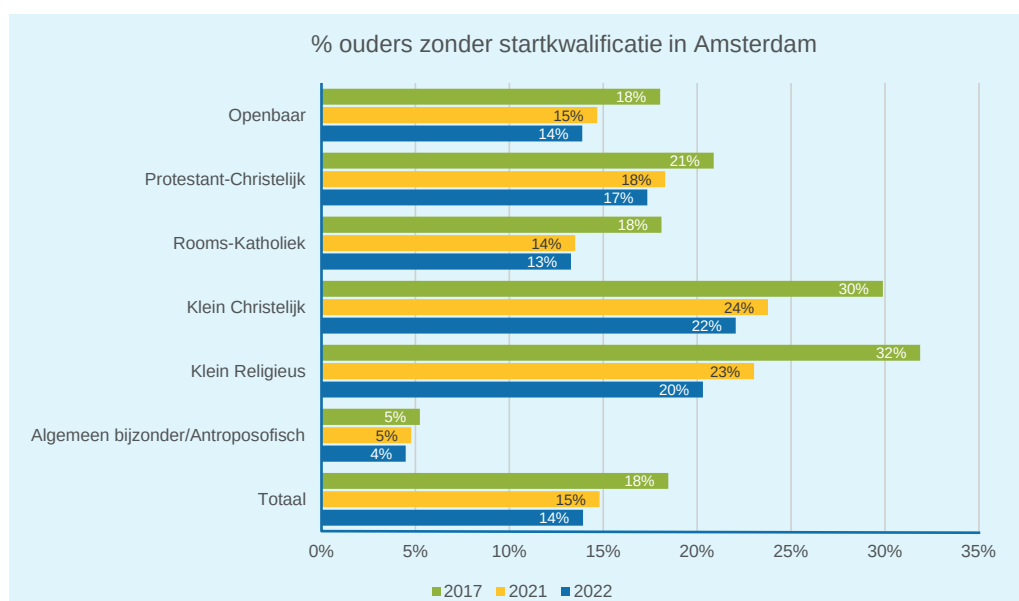
9 Denominatie 'klein christelijk' wordt hier niet getoond vanwege te kleine aantallen.

Figuur 3.2.4. Percentage leerlingen met ouders zonder startkwalificatie in Amsterdam, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

We zoomen daarnaast in op de G4 omdat hier de aantallen leerlingen scholen hoog genoeg zijn om deze percentages te kunnen tonen.

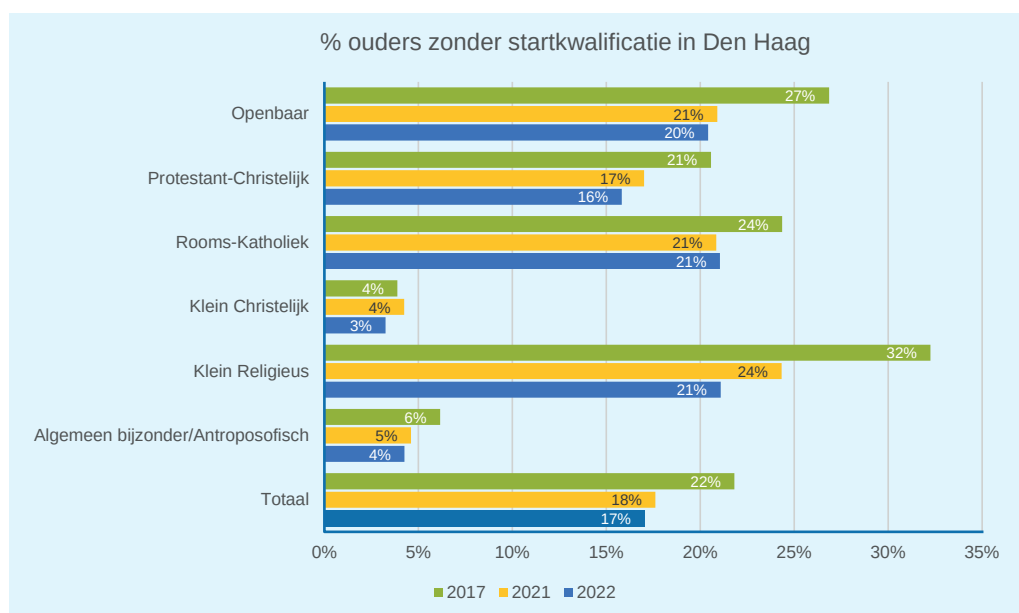
In Amsterdam is het aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie tussen 2017-2018 en 2022-2023 gedaald van 18 procent naar 14 procent. Deze afname is bij alle denominaties scholen in Amsterdam zichtbaar. Daarnaast is ook zichtbaar dat algemeen bijzondere/antroposofische scholen een kleiner aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie hebben dan het gemeentelijk gemiddelde. Klein christelijke en klein religieuze scholen hebben juist een hoger aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie. Het hoge aandeel leerlingen met ouders die geen startkwalificatie hebben bij klein-christelijke scholen in Amsterdam is zeer opvallend in vergelijking met de andere drie G4-steden. Dit aandeel is een stuk hoger dan in de andere steden.

Figuur 3.2.5. Percentage leerlingen met ouders zonder startkwalificatie in Den Haag, schooljaren

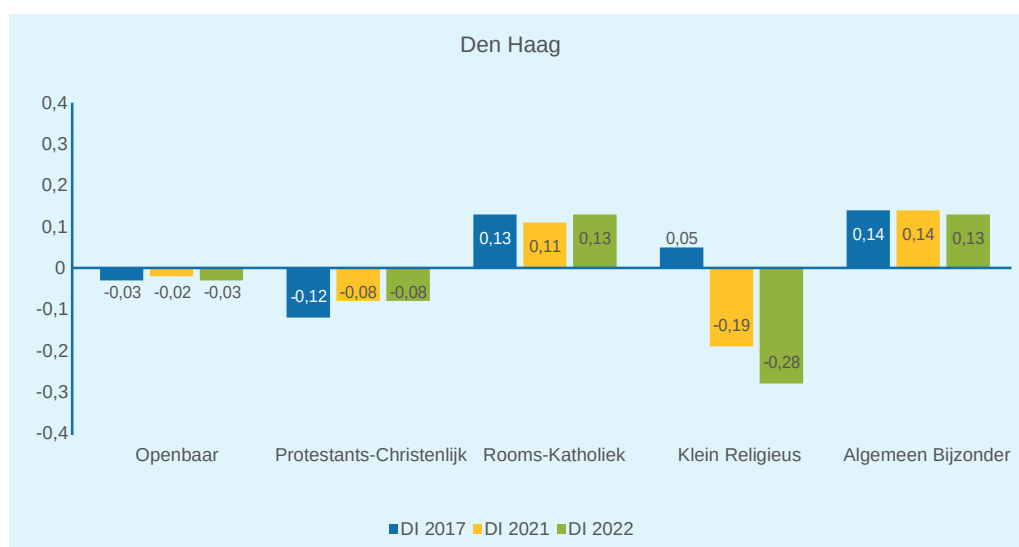
2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

In Den Haag is te zien dat het aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie bij klein christelijke en algemeen bijzondere/antroposofische scholen een stuk lager is dan het gemeentelijk gemiddelde. Ook neemt het aandeel hier minder snel af tussen 2017-2018 en 2022-2023 als bij scholen met een andere denominatie.

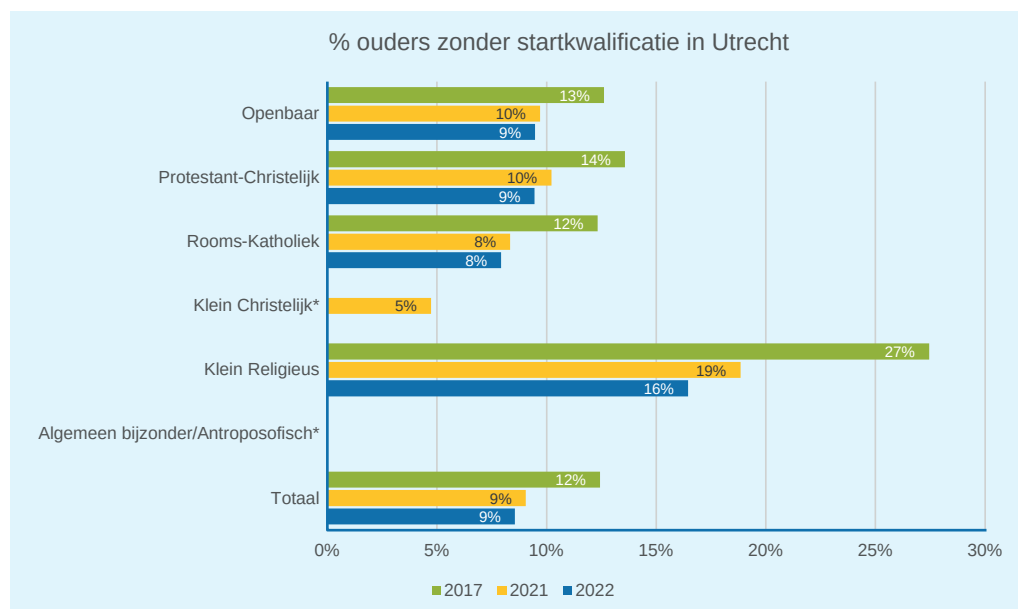
Figuur 3.2.7. Percentage leerlingen met ouders zonder startkwalificatie in Den Haag, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

In Den Haag blijkt dat, over de jaren heen, de bijdrage van klein religieuze scholen aan de segregatie kleiner wordt. In figuur 3.2.7 hierboven is zichtbaar dat het aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie afneemt op deze scholen. Het kan zijn dat de veranderende populatie op deze scholen een reden is voor deze verandering. Ook is zichtbaar dat rooms-katholieke en algemeen bijzondere scholen de grootste bijdrage hebben aan de segregatie in Den Haag (beide 0,13 in 2022-2023).

Figuur 3.2.8. Bijdrage van denominatie aan segregatie naar opleidingsniveau ouders in het basisonderwijs, beeld van Den Haag

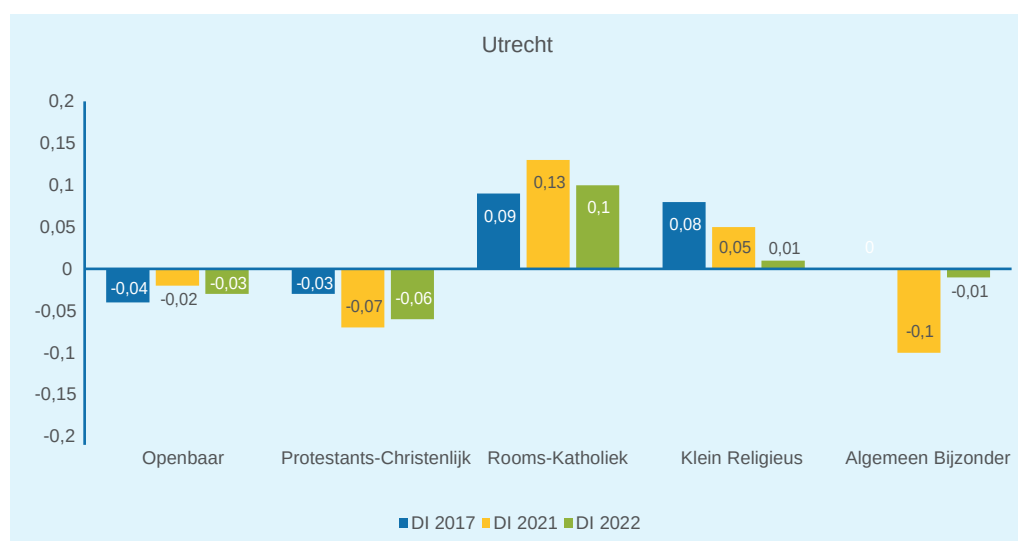
In Utrecht is, net zoals in Rotterdam, te zien dat het aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie tussen 2017-2018 en 2022-2023 kleiner is geworden. Deze afname is ook hier het grootst bij klein religieuze scholen. Toch is het aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie in alle drie de meetjaren groter in klein religieuze scholen dan het gemeentelijk gemiddelde.

Figuur 3.2.9. Percentage leerlingen met ouders zonder startkwalificatie in Utrecht, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie).

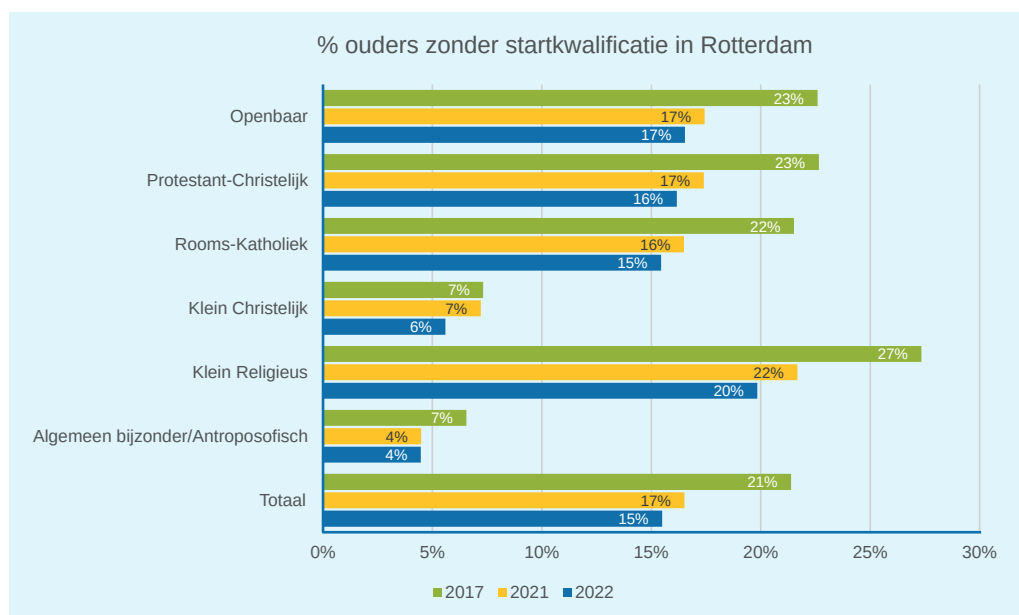
*Er zijn geen gegevens bekend, omdat het aantal leerlingen in deze groep te klein is.

In Utrecht hebben rooms-katholieke scholen de grootste bijdrage aan segregatie. Als alle scholen in de stad dezelfde bijdrage zouden hebben als deze denominatie, zou de dissimilariteitsindex in 2022-2023 0,1 hoger zijn. Opvallend is daarnaast dat de bijdrage van klein religieuze scholen in 2022-2023 is gedaald ten opzichte van de eerdere jaren.

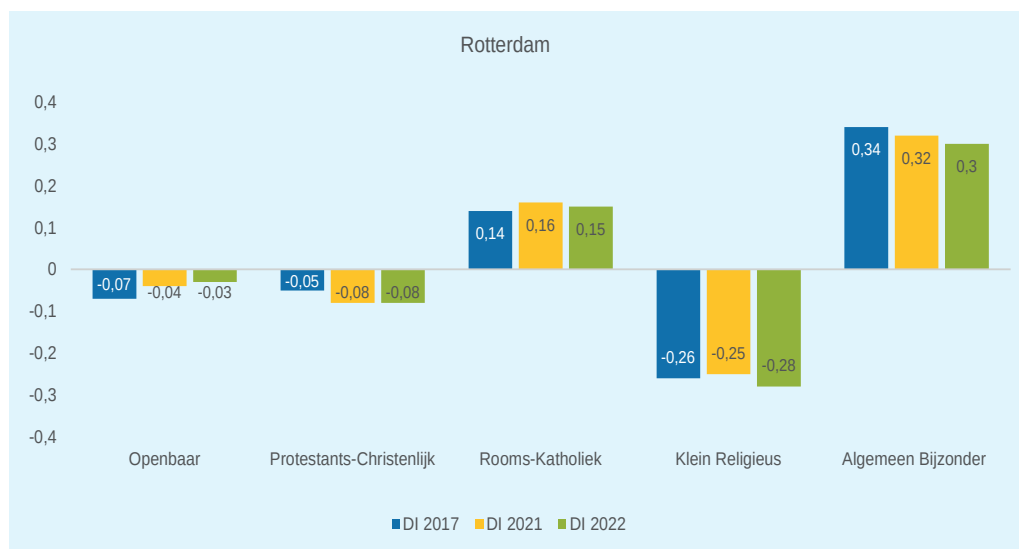
Figuur 3.2.10. Bijdrage van denominatie aan segregatie naar opleidingsniveau ouders in het basisonderwijs, beeld van Utrecht

In Rotterdam is het aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie tussen 2017-2018 en 2022-2023 kleiner geworden. De grootste daling is te zien bij klein religieuze scholen, hier scheelt het zeven procentpunten. Daarnaast is te zien dat klein christelijke en algemeen bijzondere/ antroposofische scholen, net als in Den Haag, een veel kleiner aandeel leerlingen met ouders zonder startkwalificatie hebben dan het gemeentelijk gemiddelde.

Figuur 3.2.11. Percentage leerlingen met ouders zonder startkwalificatie in Rotterdam, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

In Rotterdam zien we dat algemeen bijzondere scholen de grootste bijdrage aan de segregatie in de stad hebben. Wel is deze bijdrage in 2022-2023 lager ten opzichte van eerdere jaren. Er is een redelijk stabiel beeld zichtbaar over de jaren heen bij de andere denominaties.

Figuur 3.2.12. Bijdrage van denominatie aan segregatie naar opleidingsniveau ouders in het basisonderwijs, beeld van Rotterdam

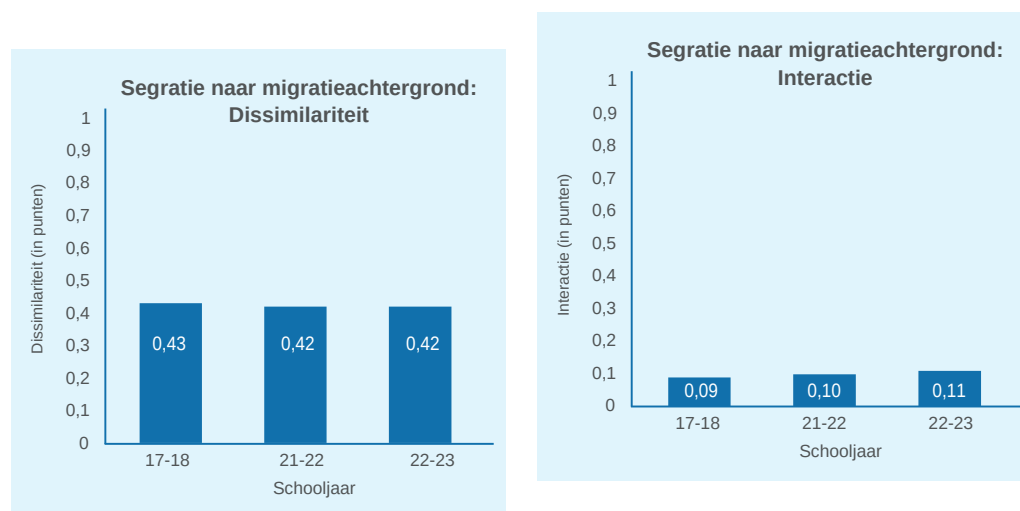
3.3 Migratieachtergrond ouders

Om onderwijssegregatie naar migratieachtergrond te monitoren, is een driedeling naar geboorteland van ouders gemaakt: 1) beide ouders zijn in Nederland geboren, 2) één ouder is in het buitenland geboren en 3) beide ouders zijn in het buitenland geboren. Tabel 7 laat de verdeling van leerlingen over deze groepen zien. Er is tussen 2017-2018 en 2021-2022 landelijk een kleine daling (2%) van het aandeel leerlingen met ouders die beide in Nederland zijn geboren, en een kleine stijging (1%) van leerlingen van wie beide ouders in het buitenland zijn geboren. In 2022-2023 is er een kleine daling (1%) te zien van het aantal leerlingen met ouders die beide in Nederland geboren zijn, en een kleine stijging (1%) van leerlingen van wie beide ouders in het buitenland geboren zijn, ten opzichte van 2021-2022. Opvallend genoeg blijft het aandeel leerlingen van wie één ouder in het buitenland geboren is over alle drie de jaren heen gelijk.

Tabel 3.3.1. Verdeling naar migratieachtergrond in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (landelijk)

	Beide ouders in Nederland geboren	Eén ouder in buitenland geboren	Beide ouders in buitenland geboren
2017-2018	74%	12%	14%
2021-2022	72%	12%	15%
2022-2023	71%	12%	16%

In de analyses gaan we steeds in op de vraag in hoeverre leerlingen uit de categorie ‘beide ouders in Nederland geboren’ en ‘beide ouders in het buitenland geboren’ evenredig verdeeld zijn over scholen, en hoe groot de kans is dat zij elkaar tegenkomen op school.

Figuur 3.3.1. Segregatie naar migratieachtergrond ouders in het basisonderwijs, landelijk beeld, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023

Landelijk gezien is de onderwijssegregatie (dissimilariteit) naar migratieachtergrond in het basisonderwijs tussen 2017-2018 en 2021-2022 iets gedaald, van 0,43 naar 0,42. Dit betekent dat landelijk 43 procent van de basisschoolleerlingen van school moeten wisselen om tot een evenredige verdeling naar migratieachtergrond te komen. Tussen 2021-2022 en 2022-2023 is

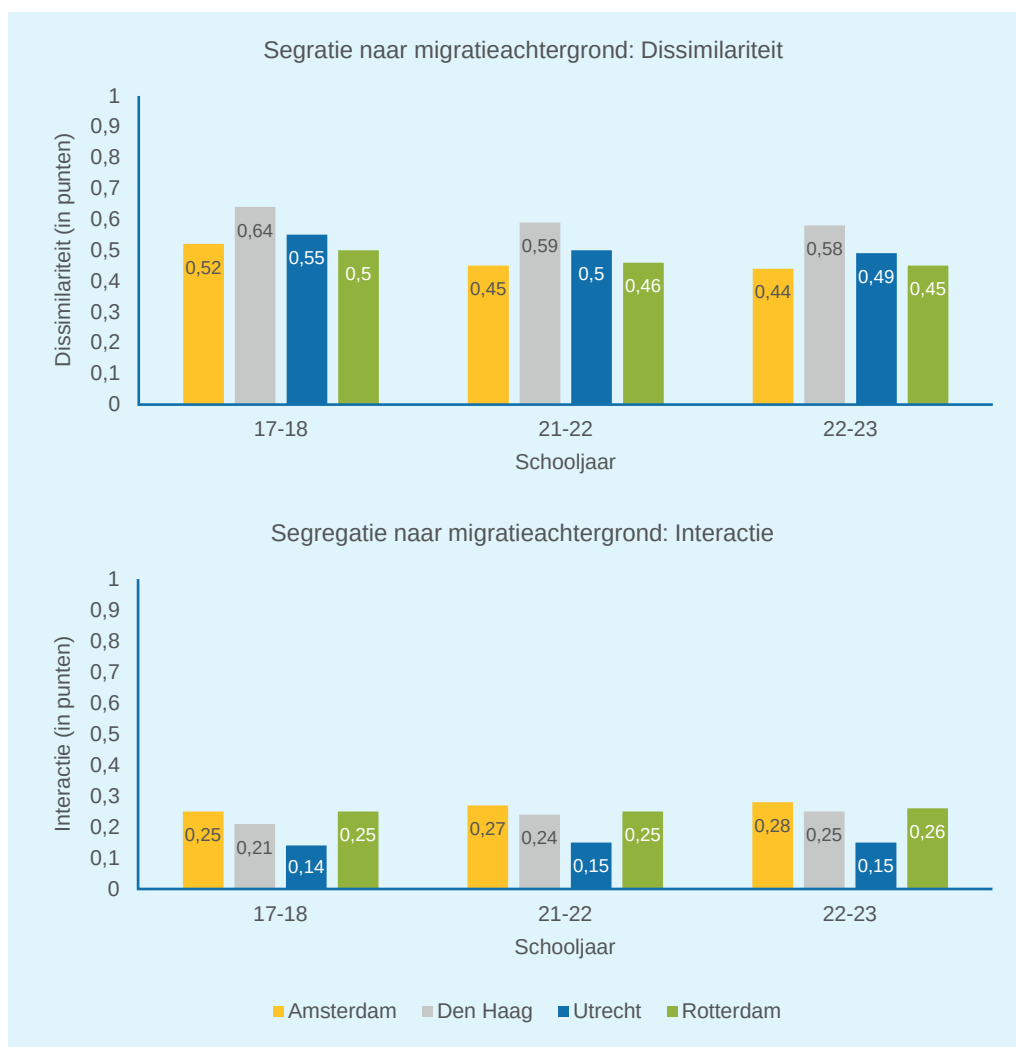
de dissimilariteit gelijk gebleven. Daarnaast zien we een lichte stijging in de kans op interactie tussen 2017-2018 en 2022-2023. Dit betekent dat een leerling met ouders die beide in Nederland zijn geboren, zo'n negen procent tot elf procent kans heeft om op school een leerling tegen te komen met ouders die beide in het buitenland zijn geboren. Met andere woorden; van elke 100 leerlingen die een leerling met in Nederland geboren ouders tegenkomt, hebben er negen of elf leerlingen ouders die beiden in het buitenland zijn geboren. De verschillen tussen gebieden en gemeenten zijn ook voor deze vorm van segregatie substantieel, zoals we in volgende paragrafen zullen laten zien.

G4

Tussen 2017-2018 en 2021-2022 zijn er nauwelijks verschillen in verdeling van leerlingen naar migratieachtergrond van de ouders in de G4 (tabel 8). Ook tussen 2021-2022 en 2022-2023 zijn er maar kleine veranderingen zichtbaar.

Tabel 3.3.2. Verdeling naar migratieachtergrond in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basis-onderwijs (G4)

		Ouders geboren in Nederland	Een ouder geboren in Nederland	Ouders geboren in buitenland
Amsterdam	2017-2018	40%	23%	37%
	2021-2022	39%	24%	37%
	2022-2023	39%	24%	37%
Den Haag	2017-2018	42%	19%	39%
	2021-2022	40%	20%	40%
	2022-2023	39%	20%	42%
Utrecht	2017-2018	60%	17%	23%
	2021-2022	59%	18%	22%
	2022-2023	59%	18%	23%
Rotterdam	2017-2018	43%	20%	37%
	2021-2022	44%	22%	34%
	2022-2023	44%	22%	34%

Figuur 3.3.2. Segregatie naar migratieachtergrond ouders in het basisonderwijs, beeld van de G4, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023

In de vier grote steden (Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Rotterdam) ligt onderwijssegregatie (evenredige verdeling) naar migratieachtergrond duidelijk hoger dan het landelijk gemiddelde (0,42), variërend van 0,45 tot 0,58 in 2022-2023. In Den Haag is deze vorm van segregatie het hoogst met 0,58 punten. In Den Haag zou dus 58 procent van de leerlingen van school moeten veranderen om tot een evenredige verdeling naar migratieachtergrond te komen. Amsterdam is dit opzicht het minst gesegregeerd van de vier grote steden (0,44). Tussen 2017-2018 en 2022-2023 is segregatie op basis van migratieachtergrond in alle grote steden gedaald, er is sprake van een continue daling. De daling is het grootst in Amsterdam (van 0,52 naar 0,45), gevolgd door Utrecht (van 0,55 naar 0,50), Den Haag (van 0,64 naar 0,59) en Rotterdam (van 0,50 naar 0,46).

De kans dat een leerling met ouders die beide in Nederland zijn geboren, een leerling tegenkomt op school waarvan beide ouders in het buitenland zijn geboren, is in Amsterdam en Den Haag continue gestegen tussen 2017-2018 en 2022-2023. Dit houdt in dat de kans dat een leerling met twee ouders die in Nederland geboren zijn, een leerling tegenkomt met ouders die beiden in het buitenland geboren zijn groter is geworden in Amsterdam en Den Haag. In Utrecht is deze kans

alleen tussen 2017-2018 en 2021-2022 gestegen en is deze gelijk gebleven tussen 2021-2022 en 2022-2023. In Rotterdam is deze kans juist alleen tussen 2021-2022 en 2022-2023 gestegen, tussen 2017-2018 en 2021-2022 was deze kans gelijk.

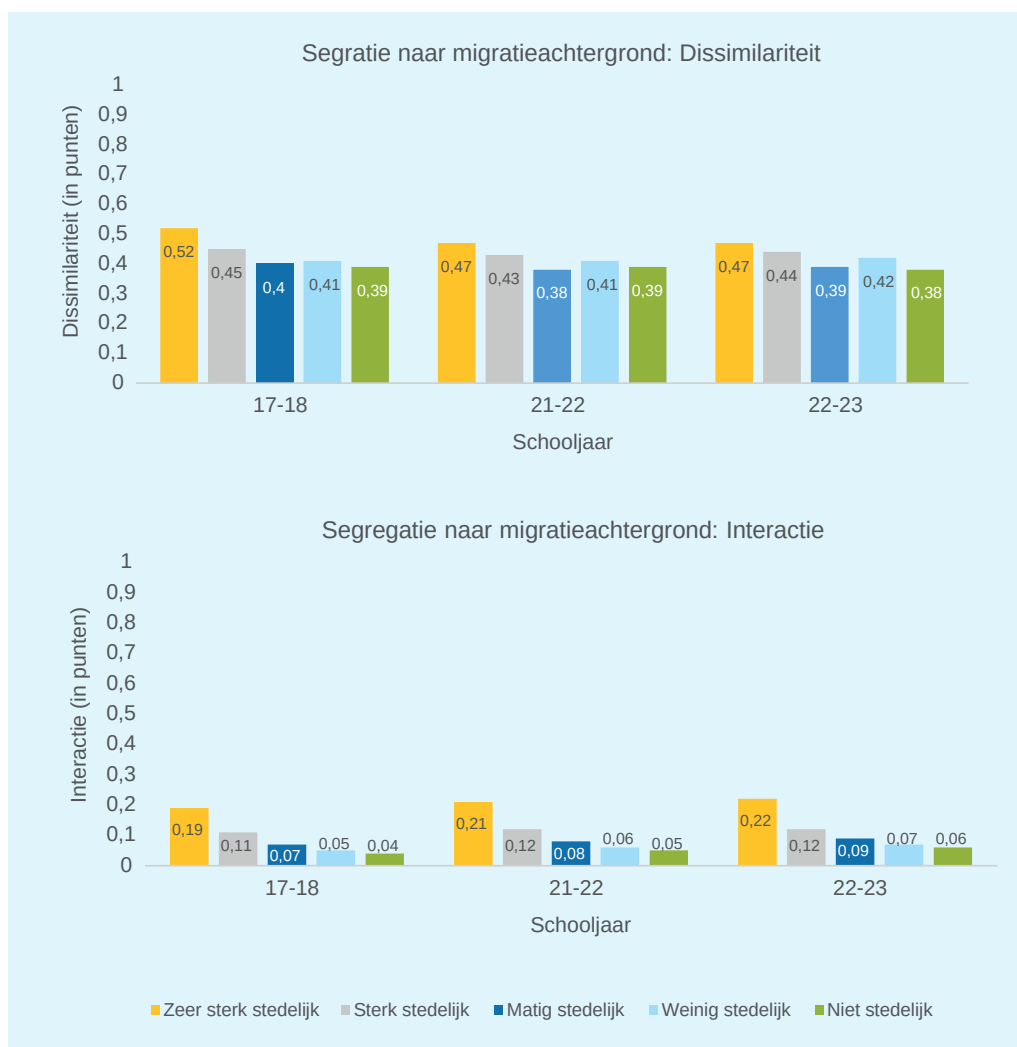
Samenvattend zien we in figuur 2.3.2 dat segregatie naar migratieachtergrond van ouders wat betreft evenredige verdeling van leerlingen, in grote steden hoger is dan het landelijk gemiddelde, en dat deze vorm van segregatie in de vier grote steden continue licht gedaald is tussen 2017-2018 en 2022-2023. Ook is de kans dat leerlingen met ouders die beiden geboren in Nederland zijn leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren zijn tegenkomen iets groter geworden in die periode.

Stedelijk versus niet-stedelijke gebieden

Tabel 3.3.3 laat zien dat er grote verschillen zijn in verdeling over migratieachtergrond naar stedelijkheid. In schooljaar 2022-2023 in niet stedelijke gebieden heeft 88 procent van de leerlingen ouders die beide in Nederland zijn geboren, in zeer sterk stedelijke gebieden is dit 51 procent. Tegelijkertijd komt het in niet- stedelijke gebieden minder voor dat beide ouders in het buitenland zijn geboren (7%) dan in zeer sterk stedelijke gebieden (30%). Wat opvalt in Tabel 3.3.3. is dat het aandeel leerlingen met ouders die in het buitenland geboren zijn stijgt (2% van 2017-2018 naar 2022-2023 in alle gebieden behalve zeer sterk stedelijke gebieden, daar is het 1%).

Tabel 3.3.3. Verdeling naar migratieachtergrond in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basis-onderwijs (stedelijkheid)

		Ouders geboren in Nederland	Eén ouder geboren in Nederland	Ouders geboren in buitenland
Zeer sterk stedelijk	2017-2018	53%	18%	29%
	2021-2022	52%	19%	29%
	2022-2023	51%	19%	30%
Sterk stedelijk	2017-2018	73%	13%	14%
	2021-2022	72%	13%	15%
	2022-2023	71%	13%	16%
Matig stedelijk	2017-2018	82%	10%	9%
	2021-2022	81%	10%	9%
	2022-2023	79%	10%	11%
Weinig stedelijk	2017-2018	87%	7%	6%
	2021-2022	86%	7%	7%
	2022-2023	84%	7%	8%
Niet stedelijk	2017-2018	90%	5%	5%
	2021-2022	89%	6%	5%
	2022-2023	88%	6%	7%

Figuur 3.3.3. Segregatie naar migratieachtergrond ouders in het basisonderwijs, beeld van stedelijke versus niet-stedelijke gebieden, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023

De onderwijssegregatie naar migratieachtergrond, als het gaat om dissimilariteit, is in (zeer) sterk stedelijke gebieden hoger dan in matig, weinig en niet-stedelijke gebieden. In zeer sterk stedelijke gebieden neemt deze maat voor segregatie in 2022-2023 een waarde van 0,47 aan, terwijl dit in niet-stedelijke gebieden 0,38 is. Tussen 2017-2018 en 2022-2023 is geen eenduidig beeld te zien over de verschillende gebieden. In de zeer sterk stedelijke gebieden nam de segregatie naar migratieachtergrond (dissimilariteit) met 0,05 af tussen 2017-2018 en 2021-2022 (van 0,52 naar 0,47), en ook in andere gebieden nam deze vorm van segregatie iets af (0,01 tot 0,02). Tussen 2021-2022 en 2022-2023 zijn er kleine verschillen te zien in de gebieden. In zeer sterk stedelijke gebieden is de onderwijssegregatie (dissimilariteit) gelijk gebleven, in sterk stedelijke gebieden, matig stedelijke gebieden en weinig stedelijke gebieden is deze licht toegenomen en in niet-stedelijke gebieden is er een kleine daling te zien in de onderwijssegregatie.

Als het gaat om de kans dat een leerling met ouders die in Nederland zijn geboren, een leerling tegenkomt op een school waarvan beide ouders in het buitenland zijn geboren, dan zien we dat deze kans het allergrootst is in de zeer stedelijke gebieden (22% in 2022-2023). Deze kans wordt

kleiner naarmate een gebied minder stedelijk is, en is het kleinst in niet-stedelijke gebieden (6%). Tussen 2017-2018 en 2022-2023 is deze kans op interactie in alle gebieden iets toegenomen met 1 à 2 procentpunt. In alle gebieden behalve stedelijke gebieden is er sprake van een continue lichte stijging. Bij stedelijke gebieden is de kans op interactie tussen 2021-2022 en 2022-2023 gelijk gebleven. Belangrijk is op te merken dat in niet-stedelijke gebieden ook maar vijf tot zeven procent van de leerlingen ouders heeft die beide in het buitenland zijn geboren, terwijl dit in zeer sterk stedelijke gebieden 29 tot 30 procent is.

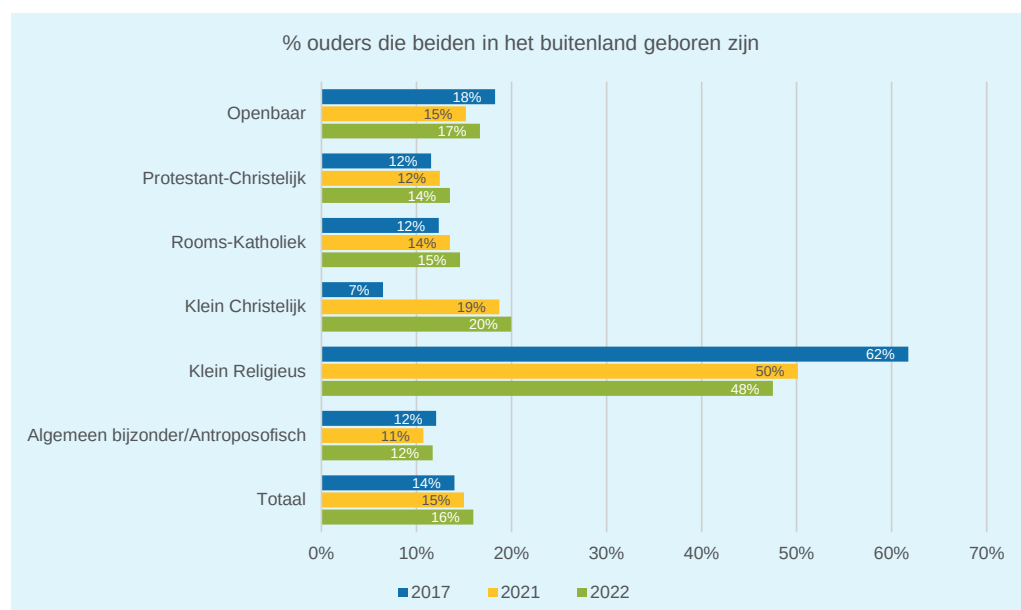
Samengevat zien we dat onderwijssegregatie naar migratieachtergrond het hoogst is in zeer stedelijke gebieden. Tegelijkertijd is de kans dat leerlingen met ouders die in Nederland geboren, op school leerlingen tegengekomen van wie de ouders in het buitenland zijn geboren, ook in deze gebieden het hoogst. Deze kans is het laagst in de niet-stedelijke gebieden.

In tabel B3 (bijlage B) geven we een samenvatting van de veranderingen tussen 2021-2022 en 2017-2018 in onderwijssegregatie naar migratieachtergrond in het basisonderwijs (landelijk, in de G4 en uitgesplitst naar stedelijkheid).

Denominatie

We zagen dat onderwijssegregatie naar migratieachtergrond van ouders hoog is in zeer stedelijke gebieden en de G4, als het om evenredige verdeling van leerlingen over scholen gaat. In deze paragraaf gaan we in op de vraag welke soort scholen (naar denominatie¹⁰) een meer of minder evenredige verdeling van leerlingen hebben.

Landelijk is te zien dat op klein religieuze scholen een veel groter aandeel leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren zijn dan het landelijk gemiddelde. Daarnaast is ook te zien dat het aandeel van deze leerlingen op klein christelijke scholen sinds 2017-2018 is gestegen van 7 procent naar 20 procent in 2022-2023.

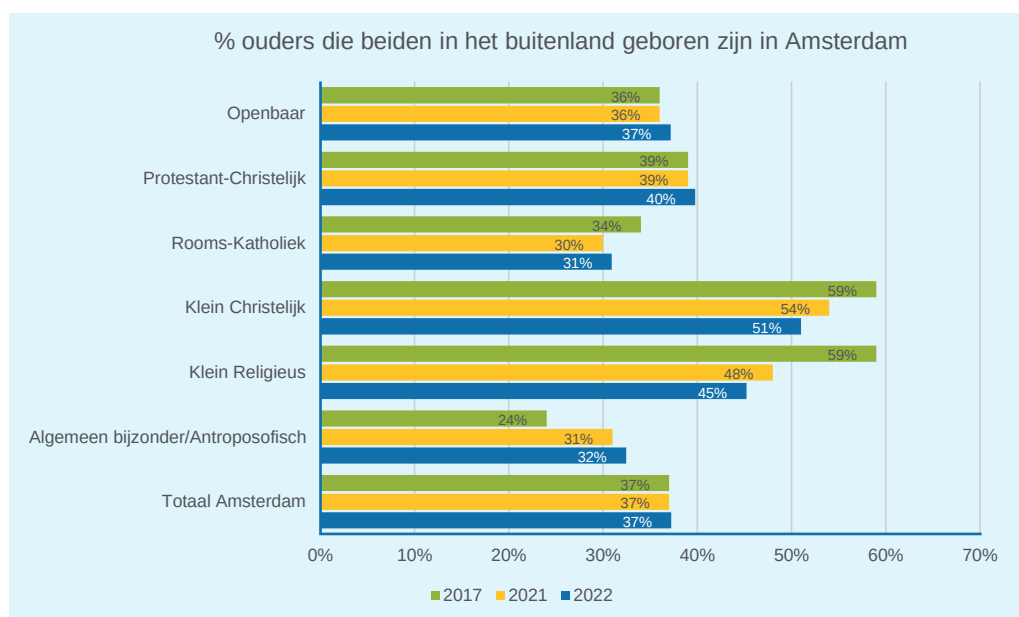

Figuur 3.3.4. Percentage leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

¹⁰ Denominatie 'klein christelijk' wordt hier niet getoond vanwege te kleine aantallen.

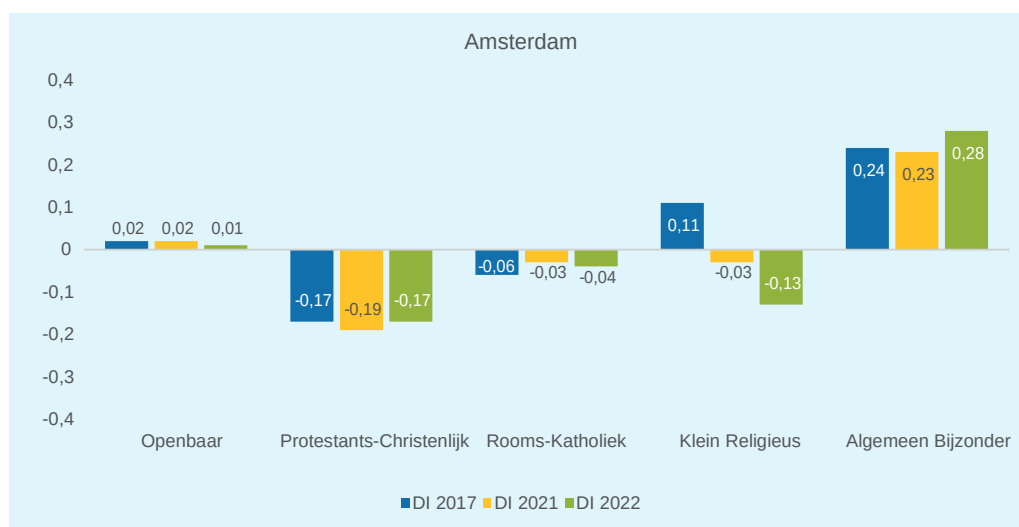
We zoomen daarnaast in op de G4 omdat hier de aantallen leerlingen scholen hoog genoeg zijn om deze percentages te kunnen tonen.

In Amsterdam is te zien dat algemeen bijzondere/antroposofische scholen en rooms-katholieke scholen een kleiner aandeel hebben aan leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren, dan het gemeentelijk gemiddelde. Daarnaast is dit aandeel juist groter dan het gemeentelijk gemiddelde op klein religieuze scholen, klein christelijke scholen en protestant-christelijke scholen.

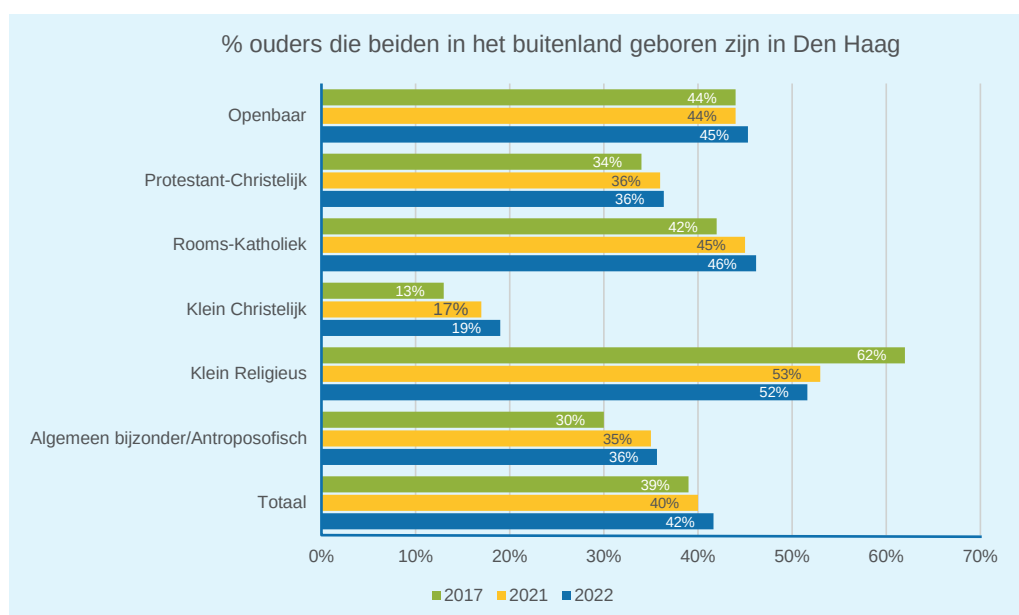
Figuur 3.3.5. Percentage leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren in Amsterdam, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

Daarnaast laat figuur 3.3.6 zien dat de algemeen bijzondere scholen de grootste bijdrage hebben in de segregatie naar migratieachtergrond van ouders in Amsterdam. Ook valt het op dat de bijdrage van klein religieuze scholen tussen 2017-2018 en 2022-2023 een stuk kleiner is geworden.

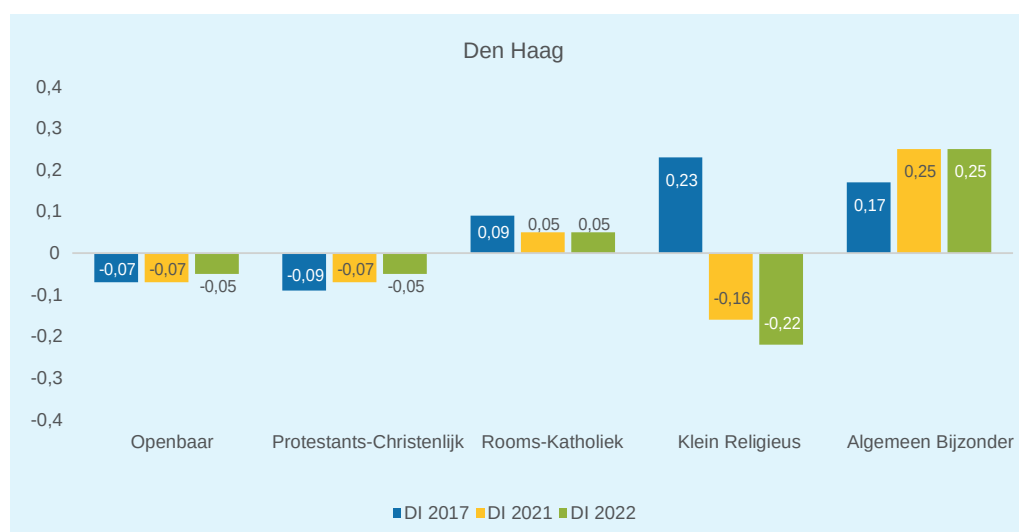
Figuur 3.3.6. Bijdrage van denominatie aan segregatie naar migratieachtergrond ouders in het basisonderwijs, beeld van Amsterdam

In Den Haag valt op dat het aandeel leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren zijn een stuk kleiner is op klein christelijke scholen dan het gemeentelijk gemiddelde. Dit is opvallend, omdat deze scholen in Amsterdam juist een hoger aandeel leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren zijn hadden. Ook valt op dat het aandeel van deze leerlingen hoger is dan het gemeentelijk gemiddelde bij openbare en rooms-katholieke scholen. Tot slot zien we dat klein religieuze scholen het hoogste aandeel aan leerlingen hebben van wie beide ouders in het buitenland zijn geboren.

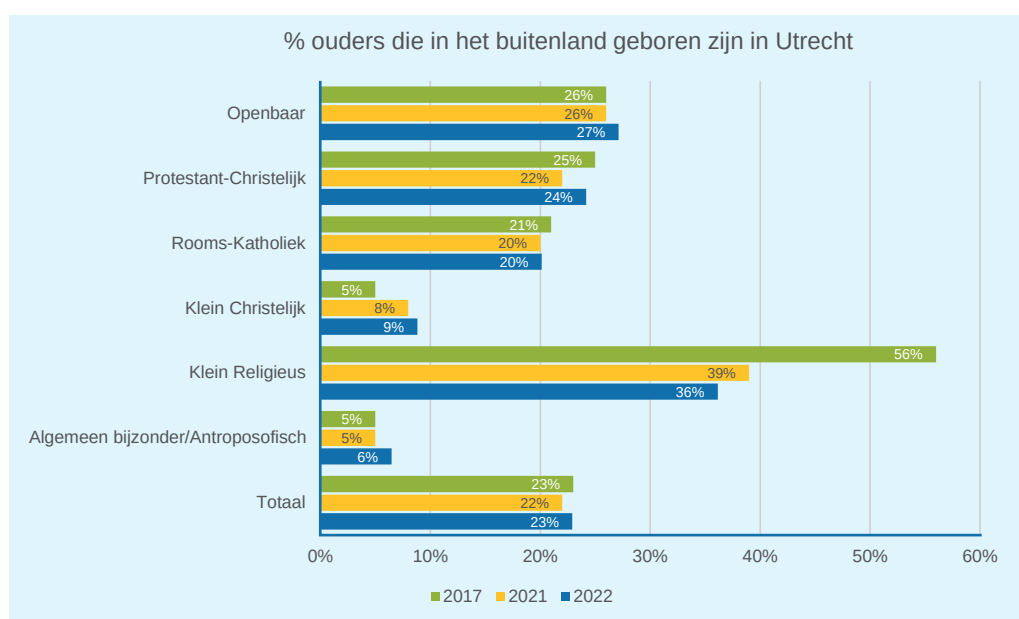
Figuur 3.3.7. Percentage leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren in Den Haag, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

Figuur 3.3.8 laat zien dat de algemeen bijzondere scholen in Den Haag de grootste bijdrage hebben aan de segregatie in de stad. Daarnaast neemt de bijdrage van klein religieuze scholen af. In 2021-2022 en 2022-2023 hebben klein religieuze scholen de kleinste bijdrage aan de segregatie in de stad.

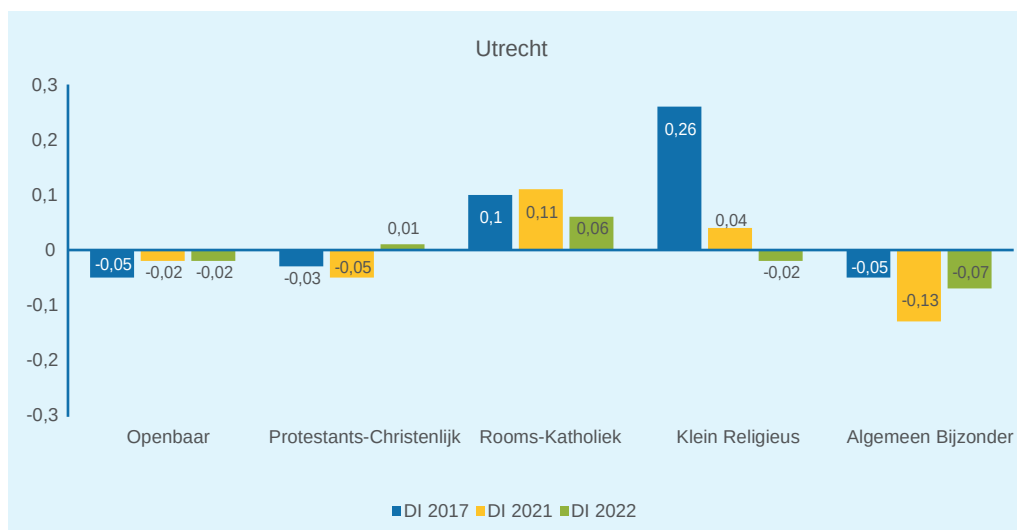
Figuur 3.3.8. Bijdrage van denominatie aan segregatie naar migratieachtergrond ouders in het basisonderwijs, beeld van Den Haag

In Utrecht is te zien dat het aandeel leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren zijn wat lager ligt dan in de drie andere steden. Opvallend is daarnaast dat het aandeel van deze leerlingen op klein religieuze scholen na 2017-2018 flink gedaald is (van 56% naar 36% in 2022-2023). Het aandeel van deze leerlingen op klein christelijke en algemeen bijzondere/antroposofische scholen is daarnaast een stuk lager dan het gemeentelijk gemiddelde. Alleen op klein religieuze scholen is het aandeel leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren zijn hoger dan het gemeentelijk gemiddelde.

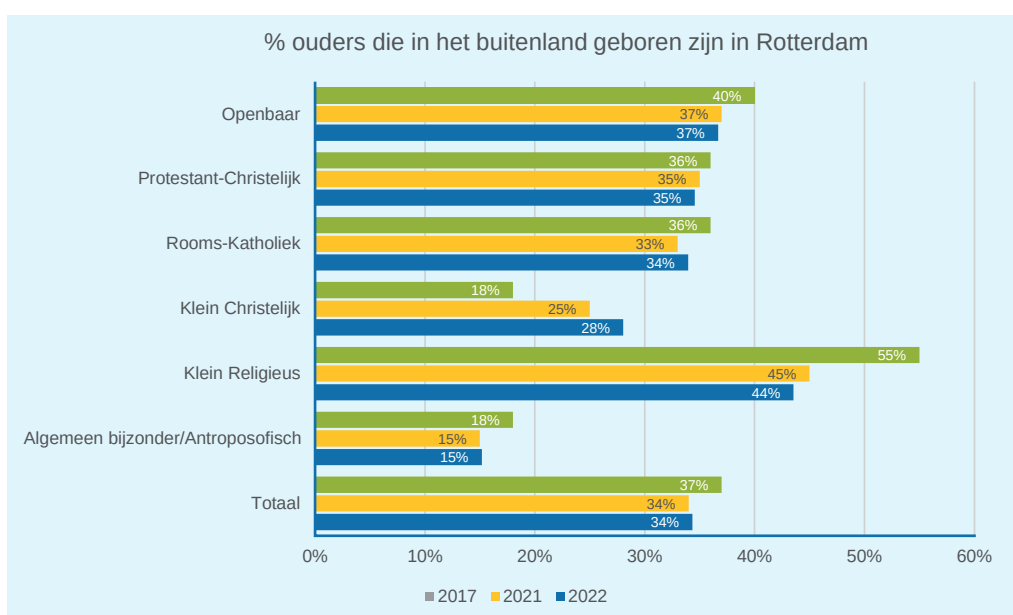
Figuur 3.3.9. Percentage leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren in Utrecht, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

In figuur 3.3.10 valt op dat de bijdrage van klein religieuze scholen in 2017-2018 vrij hoog is. Ook valt op dat deze bijdrage in 2021-2022 flink is gedaald. Ook het jaar erna is er sprake van een kleine daling. In 2022-2023 zou de dissimilariteitsindex zelfs 0,02 lager zijn, als alle scholen dezelfde bijdrage aan segregatie zouden hebben als klein religieuze scholen. Deze verandering kan te maken hebben met een veranderende populatie op deze scholen. Verder valt op dat de meeste denominaties in 2022-2023 rond de 0 hangen. Dit betekent dat denominatie geen belangrijke rol lijkt te spelen in de segregatie naar migratieachtergrond in Utrecht.

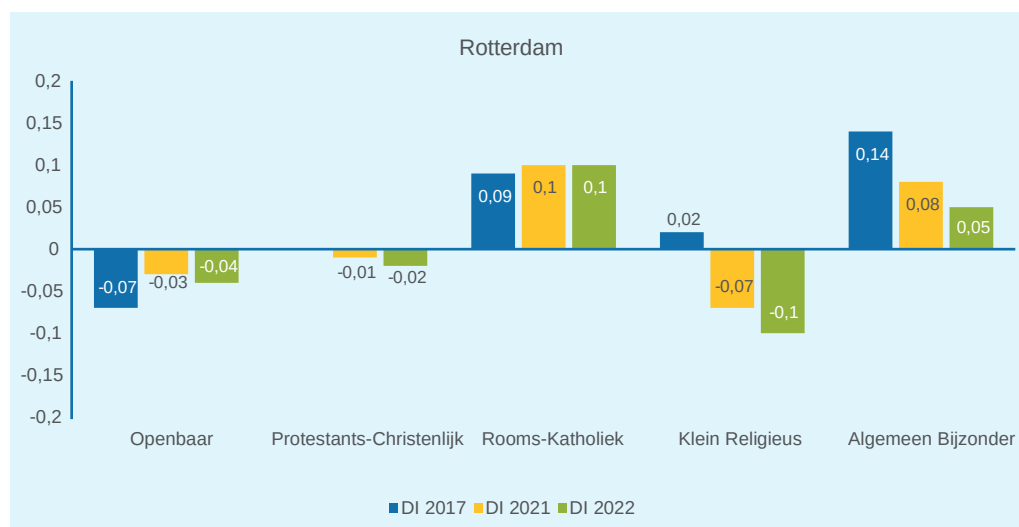
Figuur 3.3.10. Bijdrage van denominatie aan segregatie naar migratieachtergrond ouders in het basisonderwijs, beeld van Utrecht

In Rotterdam wordt het aandeel leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren zijn kleiner tussen 2017-2018 en 2022-2023. Opvallend is dat dit aandeel echter groeit op klein christelijke scholen. Het aandeel is op algemeen bijzondere/antroposofische scholen lager dan het gemeentelijk gemiddelde, en het aandeel is op klein religieuze scholen juist hoger dan het gemeentelijk gemiddelde.

Figuur 3.3.11. Percentage leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren in Rotterdam, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, basisonderwijs (denominatie)

Figuur 3.3.12 laat zien dat de bijdrage van algemeen bijzondere scholen in Rotterdam tussen 2017-2018 en 2022-2023 gedaald is (van 0,14 naar 0,05). Ook de bijdrage van klein religieuze scholen nam tussen 2017-2018 en 2022-2023 af, van 0,02 naar -0,1. Rooms-katholieke scholen hebben in 2022-2023 de grootste bijdrage aan de segregatie van de stad, namelijk 0,1. Dit betekent dat, als alle scholen in Rotterdam dezelfde bijdrage zouden hebben als rooms-katholieke scholen, de dissimilariteitsindex van de stad 0,1 hoger zou zijn.

Figuur 3.3.12. Bijdrage van denominatie aan segregatie naar migratieachtergrond ouders in het basisonderwijs, beeld van Rotterdam

4 Conclusies segregatie in het basisonderwijs

Landelijk kleine verschillen door de tijd heen

Landelijk gezien is segregatie naar inkomen (dissimilariteit) niet veranderd tussen 2017-2018 en 2022-2023. We zien een kleine stijging van segregatie naar opleidingsniveau van ouders (van 0,38 naar 0,40) (die veroorzaakt wordt door een stijging hiervan buiten de zeer sterk stedelijke gebieden) en een kleine daling van segregatie naar migratieachtergrond (van 0,43 naar 0,42). De kans dat leerlingen elkaar ontmoeten naar inkomen is tussen 2017-2018 en 2021-2022 gestegen, maar tussen 2021-2022 en 2022-2023 weer gedaald naar het niveau van 2017-2018. Voor wat betreft de interactie naar opleidingsniveau is een stijging tussen 2017-2018 en 2021-2022 zichtbaar, maar deze blijft vervolgens gelijk in 2022-2023. Alleen voor migratieachtergrond is een continue stijging voor de kans op interactie te zien. Een mogelijke verklaring voor dit patroon is een verandering in de samenstelling van de leerlingenpopulatie in deze periode. In 2021-2022 heeft een kleiner deel van de leerlingen ouders met een laag inkomen en/of zonder startkwalificatie dan in 2017-2018, en deze verschillen zijn kleiner tussen 2021-2022 en 2022-2023. Daarnaast zijn er iets meer leerlingen van wie de ouders minstens één opleiding in het hoger onderwijs hebben gevolgd, en/of met een hoog inkomen in 2021-2022 en 2022-2023 dan in 2017-2018. Ook is het aandeel leerlingen van wie beide ouders in het buitenland zijn geboren iets gestegen tussen 2017-2018 en 2022-2023.

Segregatie vooral sterk in grote steden

De mate waarin het basisonderwijs in Nederland gesegregeerd is, verschilt sterk per gemeente. Over het algemeen geldt dat de grote steden sterker gesegregeerd zijn dan kleinere gemeenten. In de vier grote steden (Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Rotterdam) ofwel de G4 ligt de dissimilariteitsindex naar inkomen en opleidingsniveau van de ouders van leerlingen steeds tussen de 0,54 en 0,66 in 2022-2023. Dit betekent dat in theorie ruim meer dan de helft van de leerlingen in een van de twee uiterste categorieën (bv. hoog of laag inkomen) over en weer van school zou moeten wisselen om tot een evenredige verdeling tussen de scholen te komen. Kijkend naar de segregatie naar migratieachtergrond in de grote steden is te zien dat deze wat lager ligt dan de segregatie naar inkomen en opleidingsniveau (tussen de 0,44 en 0,58). Uit eerder onderzoek blijkt dat de hoge mate van segregatie in grotere steden te maken heeft met vrije schoolkeuze, en de keuzemogelijkheden die in grotere steden nog sterker aanwezig zijn dan in minder grote gemeenten, in combinatie met een relatief grote diversiteit van de populatie in de grotere steden (IvhO, 2019).

Afname van segregatie in grootstedelijke gebieden zet niet door in 2022-2023

Als het gaat om ontwikkeling over de jaren, is er een onderscheid te maken tussen de ontwikkeling 2017-2018 en 2021-2022 en de ontwikkeling tussen 2021-2022 en 2022-2023. Het aandeel leerlingen dat (in theorie) over en weer van school moet wisselen om tot een evenredige verdeling te komen is in de vier grote steden dus in de grote steden iets lager geworden tussen 2017-2018 en 2021-2022; de kans dat leerlingen met verschillende kenmerken elkaar tegenkomen is iets groter geworden. Tussen 2021-2022 en 2022-2023 blijkt dat er hele kleine tot geen verschillen zijn in beide indices. Dit geldt voor alle drie vormen van segregatie (dus naar inkomen, opleidingsniveau en migratieachtergrond). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de populatie binnen één jaar minder veranderd dan binnen vier jaar.

Onevenredige samenstelling vooral in meer stedelijke gebieden

Stedelijkheid houdt sterk verband met onderwijssegregatie: hoe meer stedelijk een gebied is, hoe hoger de segregatie wat betreft onevenredige verdeling in scholen naar inkomen, opleidingsniveau en migratieachtergrond. De samenstelling in de scholen komt dus minder goed overeen met de samenstelling van de populatie in de gemeente naar gelang de gemeente groter is. Eerder onderzoek heeft laten zien dat dit te maken heeft met een grotere woonsegregatie in meer stedelijke gebieden en het grotere palet aan keuzemogelijkheden voor ouders bij de schoolkeuze van hun kinderen daar.

Grotere kans om elkaar te ontmoeten in matig stedelijke gebieden (inkomen en opleiding)

De kans dat leerlingen met ouders met een laag inkomen in contact komen met ouders met een hoog inkomen is het grootst in matig stedelijke gebieden en deze kans is juist lager in (zeer) sterk stedelijke en niet stedelijke gebieden. Hetzelfde geldt voor de kans dat leerlingen met ouders zonder startkwalificatie leerlingen treffen met minstens één ouder die een opleiding in het hoger onderwijs heeft behaald. De kans dat deze leerlingen elkaar treffen is het grootst in matig stedelijke gebieden. Hiermee kan worden gesteld dat onderwijssegregatie in termen van isolatie het laagst is in de matig stedelijke gebieden. De ontmoetingskans is hier dus het hoogst. Op basis van de resultaten zien we dat dit te maken heeft met een relatief diverse populatiesamenstelling in de matig stedelijke gebieden in combinatie met een (relatief) evenredige verdeling van leerlingen over scholen. Deze conclusie was ook in de vorige monitorrapportage getrokken: er is tussen 2022-2022 en 2022-2023 geen verschil zichtbaar.

Grotere kans om elkaar te ontmoeten in zeer sterk stedelijke gebieden (migratieachtergrond)

Voor onderwijssegregatie naar migratieachtergrond geldt dat de kans dat leerlingen met ouders die geboren zijn in Nederland leerlingen met ouders die geboren zijn in het buitenland treffen op school het hoogst is in de zeer sterk stedelijke gebieden. Dit heeft te maken met het relatief grote aandeel leerlingen in de populatie van deze gemeenten voor wie geldt dat beide ouders in het buitenland zijn geboren. Dit percentage is in zeer sterk stedelijke gebieden 30 procent (in 2022-2023), terwijl dit in niet-stedelijke gebieden 7 procent is (in 2022-2023). Tekenend voor de onderwijssegregatie in zeer sterk stedelijke gebieden is dat de kans dat een leerling met in Nederland geboren ouders op school een leerling tegenkomt van wie beide ouders in het buitenland

geboren zijn toch slechts 22 procent is, ondanks het hogere aandeel van deze leerlingen in de populatie. In de niet-stedelijke gebieden is die kans 6 procent (bijna gelijk aan het aandeel in de populatie). In de niet-stedelijke gebieden vinden we dus veel minder leerlingen met ouders die in het buitenland zijn geboren, maar de leerlingen met in Nederland geboren ouders komen hen wel (allemaal) tegen. Deze conclusie was ook in de vorige monitorrapportage getrokken, want er is tussen 2022-2022 en 2022-2023 geen verschil zichtbaar.

Openbare en protestants-christelijke basisscholen zijn minder segregierend dan andere scholen

In de G4 zien we over het algemeen dat openbare en protestants-christelijke basisscholen een leerling populatie hebben die een beter afspiegeling is van de hele leerlingpopulatie in de gemeente dan andere scholen. Als alle scholen deze samenstelling hadden, dan was de segregatie in deze gemeenten beduidend lager. Een uitzondering hierop vormt Amsterdam, waar de openbare scholen juist (licht) bijdragen aan een hogere segregatie.

Algemeen bijzondere scholen kunnen bijdragen aan segregatie

In Amsterdam, Den Haag en Rotterdam is de samenstelling van leerlingpopulaties in de basisscholen die vallen onder de categorie algemeen bijzonder geen evenredige afspiegeling van de leerlingpopulatie in de gemeente, en lijken daarmee bij te dragen aan de onderwijssegregatie in de stad. Algemeen bijzondere scholen zijn scholen met een bepaald concept, zoals Jenaplan, Dalton, Montessori en de Vrije school. Alleen in Utrecht is te zien dat deze scholen niet bijdragen aan de segregatie van de stad.

5 Segregatie in het voortgezet onderwijs

5.1 Inkomen ouders

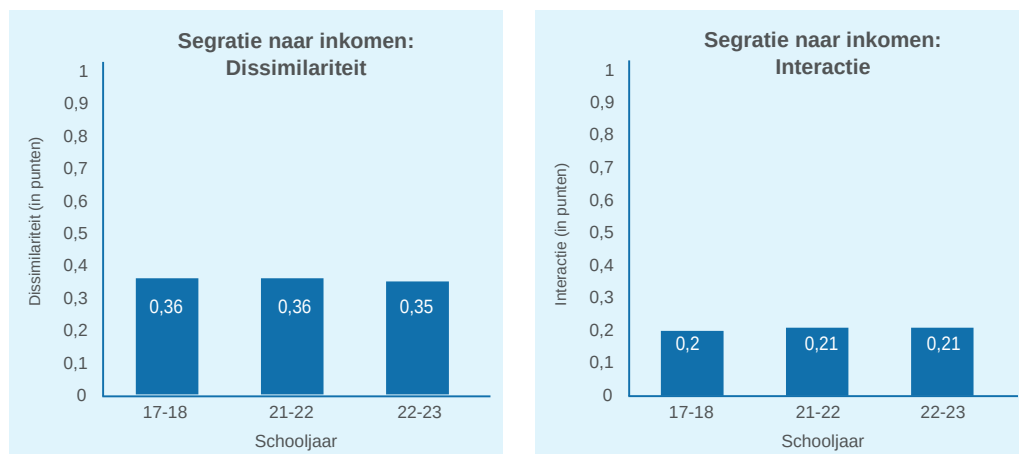
De landelijke verdeling van het inkomen van de ouders van de leerlingen in het voortgezet onderwijs is weergegeven in tabel 5.1.1. De kleinste groep leerlingen heeft ouders met een laag inkomen (20-22%) en de grootste groep leerlingen heeft ouders met een midden inkomen (51-52%). De verschillen in verdeling tussen de jaren 2017, 2021 en 2022 zijn minimaal.

Tabel 5.1.1. Verdeling van ouders van leerlingen over de inkomensgroepen laag, midden en hoog in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, voortgezet onderwijs (landelijk)¹¹

	Laag inkomen	Midden inkomen	Hoog inkomen
2017-2018	22%	51%	27%
2021-2022	20%	52%	27%
2022-2023	20%	52%	27%

In de analyse gaan we steeds in op de vraag in hoeverre leerlingen met ouders met een laag inkomen en leerlingen met ouders met een hoog inkomen evenredig verdeeld zijn over scholen en hoe groot de kans is dat zij elkaar tegenkomen op school.

Landelijk beeld

Figuur 5.1.1. Segregatie naar inkomen ouders in het voortgezet onderwijs, landelijk beeld, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023. Op basis van gezamenlijk inkomen ouders. Hoog inkomen (bovenste 25 percentiel) en laag inkomen (onderste 25 percentiel)

11 De waarden wijken iets af van de in paragraaf 1.1 genoemde definities omdat die indeling gebaseerd is op de totale Nederlandse populatie, en tabel 5.3.1 de verdeling van deze kenmerken laat zien van ouders van leerlingen in het voortgezet onderwijs (deelpopulatie).

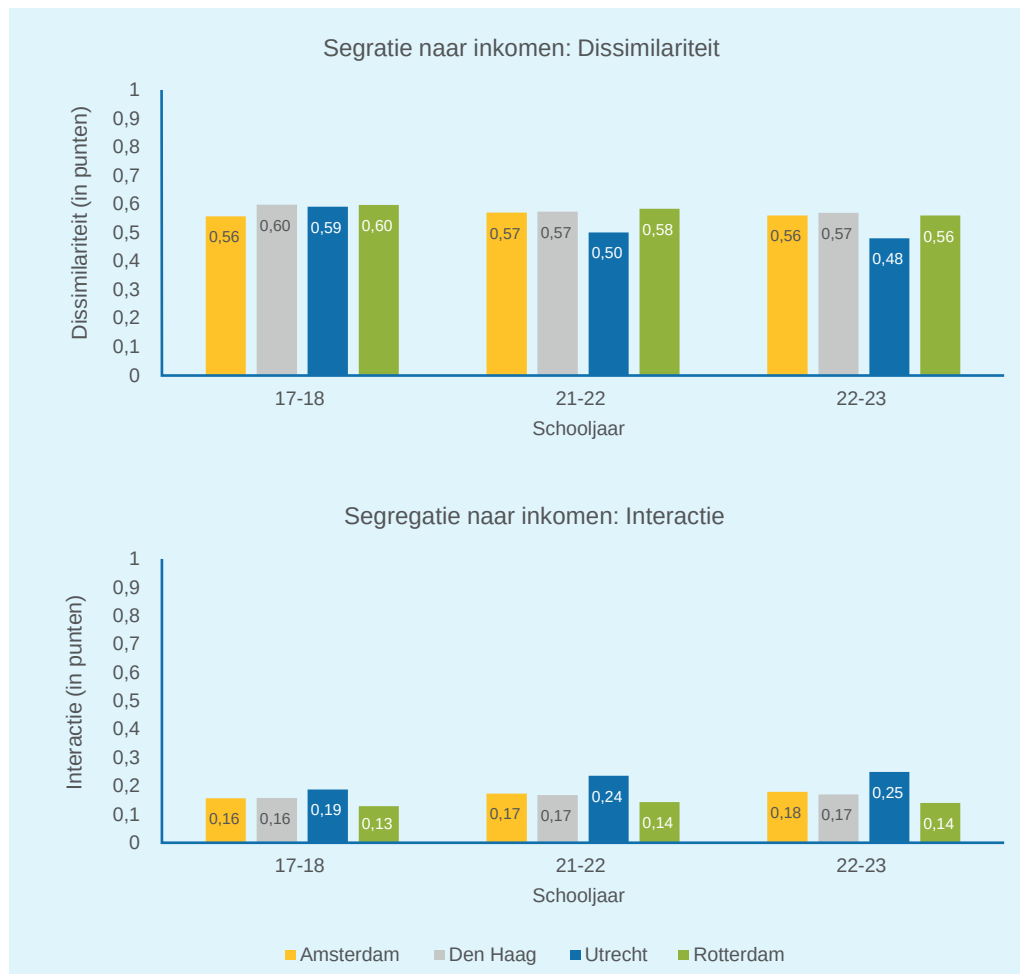
De segregatie (dissimilariteit) naar inkomen in het voortgezet onderwijs ligt landelijk gezien tussen de 0,35 en 0,36. Dit betekent dat landelijk tussen de 35 en 36 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs van school moeten wisselen om tot een evenwichtige verdeling te komen. Daarnaast zien we dat een leerling met ouders met een laag inkomen 20 procent tot 21 procent kans heeft op school een leerling tegen te komen met ouders die een hoog inkomen hebben. Dit betekent dat van elke 100 leerlingen die een leerling met ouders met een laag inkomen tegenkomt, er 20 tot 21 leerlingen ouders met een hoog inkomen hebben. De verschillen in de dissimilariteit en interactie tussen de jaren 2017, 2021 en 2022 zijn minimaal. We zien echter wel grote verschillen tussen de verschillende gebieden en gemeenten. In de volgende paragrafen laten we dit zien.

G4

De verdeling van het inkomen van de ouders van de leerlingen in het voortgezet onderwijs voor de vier grote steden (Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Rotterdam) ofwel de G4 is weergegeven in Tabel 5.1.2. Voor alle G4 zien we een daling over tijd in de groep leerlingen met ouders met een laag inkomen en een stijging in de groep leerlingen met ouders met een midden en hoog inkomen. In Amsterdam en Utrecht zien we een verschuiving in welke categorie de grootste groep leerlingen bevat. In Amsterdam had in 2017-2018 de grootste groep leerlingen ouders met een laag inkomen (38%) en in 2022-2023 heeft de grootste groep leerlingen ouders met een midden inkomen (37%). In Utrecht had in 2017-2018 de grootste groep leerlingen ouders met een midden inkomen (37%) en in 2022-2023 heeft de grootste groep leerlingen ouders met een midden of hoog inkomen (beide 39%). In Den Haag en Rotterdam is geen sprake van een verschuiving in welke categorie de grootste groep leerlingen bevat.

Tabel 5.1.2. Verdeling van ouders van leerlingen over de inkomensgroepen laag, midden en hoog in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, voortgezet onderwijs (G4)

		Laag inkomen	Midden inkomen	Hoog inkomen
Amsterdam	2017-2018	38%	36%	26%
	2021-2022	34%	38%	28%
	2022-2023	33%	37%	30%
Den Haag	2017-2018	31%	40%	28%
	2021-2022	30%	40%	30%
	2022-2023	30%	41%	30%
Utrecht	2017-2018	27%	37%	35%
	2021-2022	23%	39%	38%
	2022-2023	22%	39%	39%
Rotterdam	2017-2018	36%	41%	22%
	2021-2022	31%	44%	24%
	2022-2023	31%	45%	24%

Figuur 5.1.2. Segregatie naar inkomen ouders in het voortgezet onderwijs, G4, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023. Op basis van gezamenlijk inkomen van de ouders. Hoog inkomen (bovenste 25 percentiel) en laag inkomen (onderste 25 percentiel)

In figuur 5.1.2 staan de scores voor de G4 voor de indexen voor dissimilariteit en interactie. In de G4 ligt de segregatie (dissimilariteit) naar inkomen (variërend van 0,48 tot 0,60) duidelijk hoger dan het landelijk gemiddelde (tussen 0,35 en 0,36). In Utrecht en Rotterdam is er sprake van een lichte continue daling over de tijd. In Amsterdam en Den Haag is dit patroon minder zichtbaar. In Utrecht gaat het in 2017-2018 om 59 procent van de leerlingen die van school zouden moeten veranderen om tot een gelijke verdeling te komen, in 2021-2022 gaat het om 50 procent van de leerlingen en in 2022-23 gaat het om 48 procent van de leerlingen. In Utrecht gaat het dus om een daling van 11 procent tussen 2017 en 2022. In Rotterdam is de daling minder groot en gaat het in 2017-18 om 60 procent van de leerlingen, in 2021-2022 gaat het om 58 procent van de leerlingen en in 2022-23 gaat het om 56 procent van de leerlingen.

De kans dat een leerling met ouders met een laag inkomen, een leerling met ouders met een hoog inkomen tegenkomt op school, is in de G4 (tussen de 13% en 25%) juist vaker lager dan het landelijk gemiddelde (tussen 20% en 21%). Alleen in Utrecht is dit niet het geval in 2021-2022 (24%) en in 2022-2023 (25%). In Utrecht is er sprake van een continue stijging (van 19% in 2017-2018 naar 25% in 2022-2023). In Amsterdam is er ook sprake van een continue stijging, maar deze stijging is minimaal (van 16% in 2017-2018 naar 18% in 2022-2023). In Den Haag

en Rotterdam is er geen sprake van een continue stijging, de kans dat een leerling met ouders met een laag inkomen, een leerling met ouders met een hoog inkomen tegenkomt op school blijft stabiel in deze steden tussen 2021-2022 en 2022-2023. Een verklaring voor de continue stijging van de kans op interactie in Utrecht is de afgenomen dissimilariteit (minder verschuiving nodig) en de daling in het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen (dit ligt al lager in Utrecht ten opzichte van de andere G4).

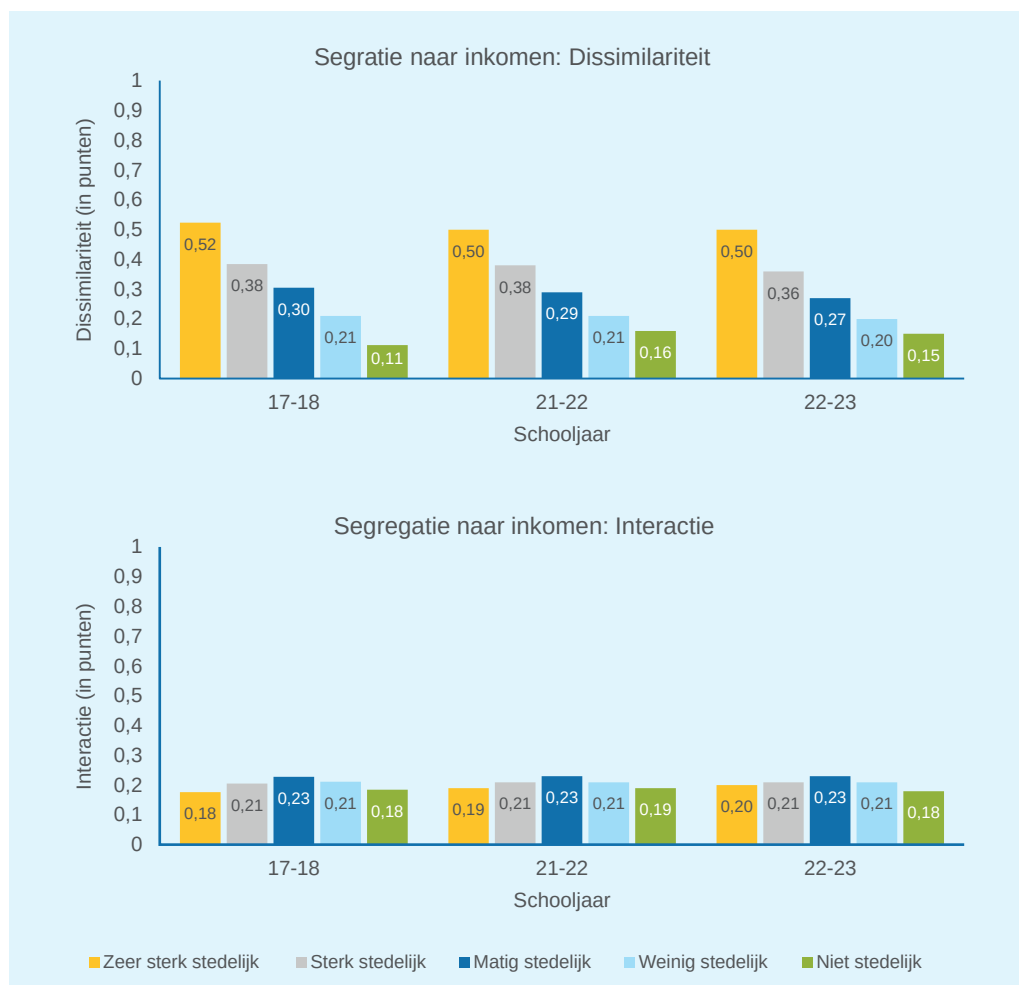
Samenvattend zien we in figuur 5.2 dat segregatie naar inkomen wat betreft evenredige verdeling van leerlingen, in grote steden hoger is dan het landelijk gemiddelde, en dat de onderwijssegregatie in Den Haag, Utrecht en Rotterdam gedaald is, terwijl deze in Amsterdam nauwelijks veranderd is wat betreft de dimensie dissimilariteit.

Stedelijke versus niet-stedelijke gebieden

In Tabel 5.1.3 is de verdeling naar inkomen van de ouders van de leerlingen in het voortgezet onderwijs weergegeven naar mate van stedelijkheid. Wat opvalt is dat de verdeling naar inkomen sterk verschilt naar stedelijkheid en dat dit patroon (met enkele uitzonderingen) zichtbaar is voor alle jaren. Hoe meer stedelijk een gebied is, hoe groter het aandeel leerlingen met ouders met een laag inkomen (2022-2023: 17% in niet stedelijke gebieden versus 26% in zeer stedelijke gebieden) en hoe groter het aandeel leerlingen met ouders met een hoog inkomen (2022-2023: 20% in niet stedelijke gebieden versus 31% in zeer stedelijke gebieden). En hoe minder stedelijk een gebied is hoe lager het aandeel leerlingen met ouders met een midden inkomen (2022-2023: 63% in niet-stedelijke gebieden versus 44% in zeer stedelijke gebieden).

Tabel 5.1.3. Verdeling van ouders van leerlingen over de inkomensgroep laag, midden en hoog in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, voortgezet onderwijs (stedelijkheid)

		Laag inkomen	Midden inkomen	Hoog inkomen
Zeer sterk stedelijk	2017-2018	29%	42%	28%
	2021-2022	26%	44%	30%
	2022-2023	26%	44%	31%
Sterk stedelijk	2017-2018	48%	38%	13%
	2021-2022	20%	53%	27%
	2022-2023	20%	53%	28%
Matig stedelijk	2017-2018	17%	54%	28%
	2021-2022	16%	56%	28%
	2022-2023	16%	56%	28%
Weinig stedelijk	2017-2018	17%	59%	24%
	2021-2022	16%	60%	24%
	2022-2023	17%	59%	23%
Niet stedelijk	2017-2018	49%	41%	10%
	2021-2022	16%	62%	21%
	2022-2023	17%	63%	20%

Figuur 5.1.3. Segregatie naar inkomen ouders in het voortgezet onderwijs, beeld van stedelijke versus niet-stedelijke gebieden, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023. Op basis van gezamenlijk inkomen van de ouders. Hoog inkomen (bovenste 25 percentiel) en laag inkomen (onderste 25 percentiel)

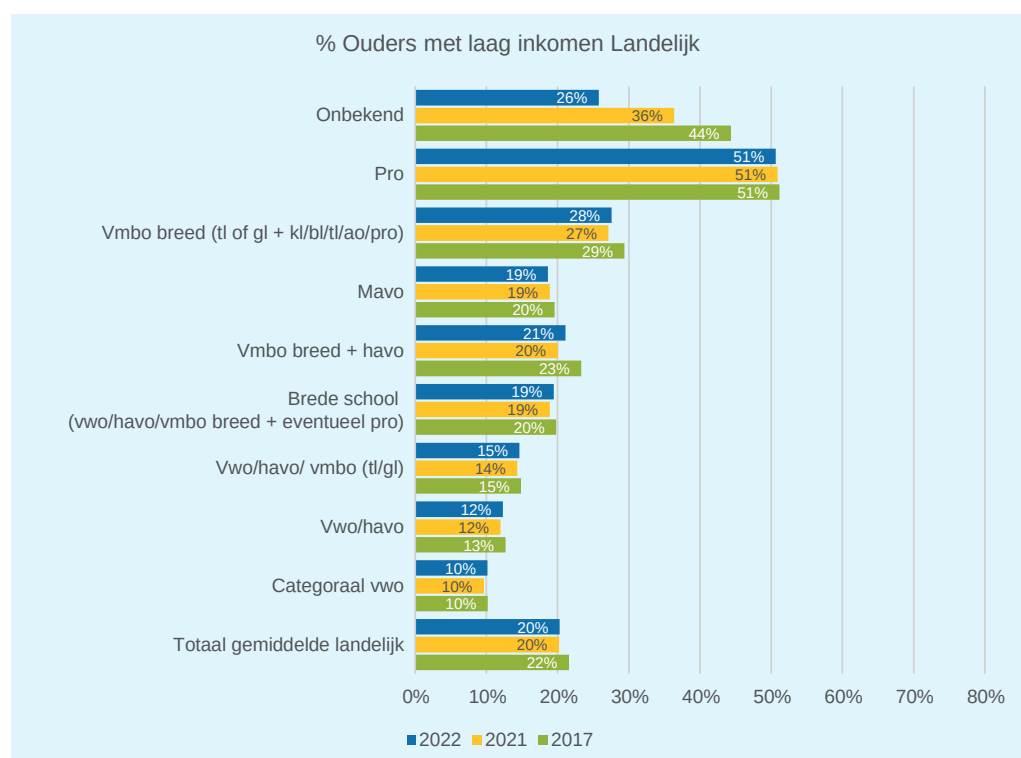
In figuur 5.1.3 staan de scores voor de indexen voor dissimilariteit en interactie naar mate van stedelijkheid. Wat opvalt is de onderwijssegregatie naar inkomen (dissimilariteit) sterk verschilt naar stedelijkheid. In de zeer sterk stedelijke gebieden zou in schooljaar 2022-2023 de helft van de leerlingen van school moeten veranderen om tot een evenredige verdeling te komen, terwijl in niet stedelijke gebieden dit minder dan één op de zes is. In alle jaren zien we een duidelijke continue daling van de onderwijssegregatie naar inkomen naarmate de stedelijkheid afneemt. Dit betekent dat hoe minder stedelijk een gebied is, hoe minder leerlingen van school zouden moeten veranderen om tot een evenredige verdeling te komen. Alleen in de matig stedelijke gebieden is sprake van een lichte continue daling (van 0,30 in 2017-2018 naar 0,27 in 2022-2023) van de onderwijssegregatie naar inkomen. In de zeer sterk stedelijke gebieden (van 0,52 in 2017-2018 naar 0,50 in 2022-2023), sterk stedelijke gebieden (van 0,38 in 2017-2018 naar 0,36 in 2022-2023), en weinig stedelijke gebieden (van 0,21 in 2017-2018 naar 0,20 in 2022-2023) is ook sprake van een daling, maar niet van een continue daling. Alleen in niet-stedelijke gebieden neemt de segregatie toe (van 0,11 in 2017-2018 naar 0,15 in 2022-2023).

De kans dat een leerling met ouders met een laag inkomen, een leerling met ouders met een hoog inkomen tegenkomt op school verschilt maar weinig tussen de jaren en naar mate de stedelijkheid toeneemt. Deze kans is het grootst in de matig stedelijke gebieden, met 23 procent. In zeer sterk stedelijke gebieden en in niet-stedelijke gebieden ligt deze kans het laagst, tussen de 18 procent en 20 procent. De kans op interactie is tussen 2017-2018 en 2022-2023 in bijna alle gebieden hetzelfde gebleven. Alleen in zeer stedelijke gebieden is er sprake van een lichte continue stijging (van 18 naar 20 procent).

Samengevat zien we dat onderwijssegregatie naar inkomen sterk verbonden is met stedelijkheid als het gaat om (het ontbreken van) een evenredige verdeling van leerlingen over scholen (dis-similariteit). Ook zien we dat de kans dat leerlingen met weinig verdiende ouders leerlingen met veel verdienende ouders tegenkomen op school het hoogst is in de matig stedelijke gebieden.

Schooltype

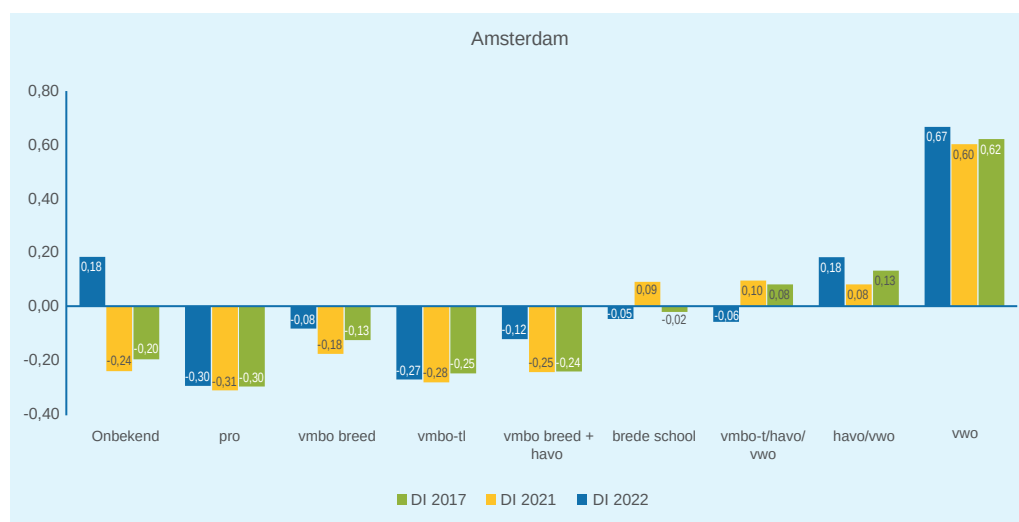
Het percentage leerlingen met ouders met een laag inkomen per schooltype in het voortgezet onderwijs is weergegeven in figuur 5.1.4. Landelijk geldt, hoe de meer praktijkgericht het schooltype is, hoe hoger het percentage leerlingen met ouders met een laag inkomen. Er is nauwelijks sprake van verschil over de tijd.

Figuur 5.1.4. Percentage leerlingen met ouders met een laag inkomen, landelijk beeld in 2017-2018, 2021 en 2022-2023, voortgezet onderwijs (schooltype)

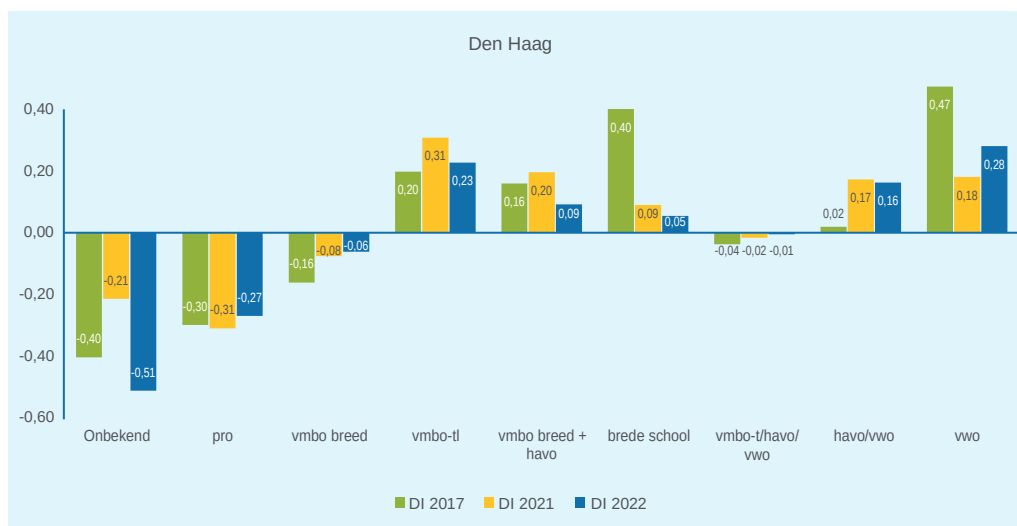
Voor de G4 hebben we onderzocht in hoeverre het schooltype van een school meer of minder bijdraagt aan een evenredige verdeling van leerlingen over scholen, zie Figuur 5.1.5 tot en met 5.1.8. In deze paragraaf geven we per grote stad de segregatie naar schooltype weer. Niet in alle grote steden zijn alle schooltypes voldoende vertegenwoordigd. Dit betekent dat de uitkomsten met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd dienen te worden.

In Amsterdam valt het op dat vooral de categorale vwo scholen bijdragen aan onderwijssegregatie (0,60 tot 0,67). Ook havo/vwo scholen dragen bij aan de segregatie naar inkomen (0,08 tot 0,18). Scholen voor praktijkonderwijs, scholen die een vmbo breed aanbod hebben, scholen die alleen vmbo-t aanbieden en scholen die een vmbo-t t/m vwo aanbod hebben gaan segregatie tegen. Verder valt op dat de brede scholen en de scholen met een vmbo-t t/m vwo aanbod weinig constant zijn in hun bijdrage aan onderwijssegregatie, er is sprake van fluctuatie per jaar wat betreft een positieve of negatieve bijdrage.

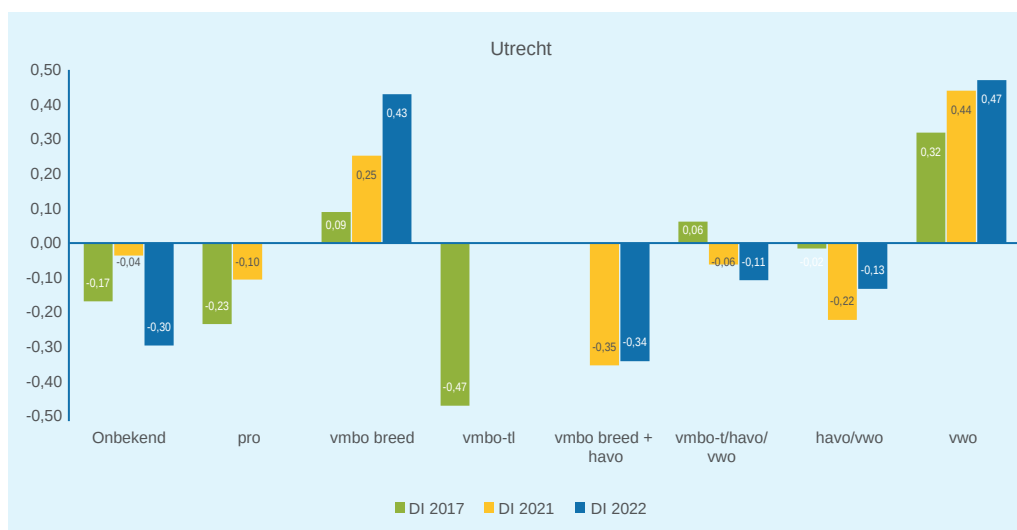
Figuur 5.1.5. Bijdrage van schooltype aan segregatie in het voortgezet onderwijs naar inkomen ouders, beeld van Amsterdam.

In Den Haag gaan de scholen voor praktijkonderwijs, scholen die een vmbo breed aanbod hebben en scholen die een vmbo-t t/m vwo aanbod hebben de segregatie naar inkomen tegen. De scholen die het meest bijdragen aan de segregatie naar inkomen zijn de scholen met alleen een vwo aanbod (0,18 tot 0,47). Ook de scholen met een vmbo-t aanbod, scholen met een vmbo breed en havo aanbod en scholen met een havo en vwo aanbod hebben een bijdrage aan segregatie in Den Haag. De bijdrage van brede scholen aan onderwijssegregatie in de stad is tussen 2017-2018-2018 en 2022-2023- 2023 substantieel en constant afgenomen (van 0,40 naar 0,05), terwijl die van scholen met een vmbo breed aanbod substantieel is toegenomen (van -0,16 naar -0,06). Bij de overige schooltype zien we geen constant beeld over de tijd in afname of toename.

Figuur 5.1.6. Bijdrage van schooltype aan segregatie in het voortgezet onderwijs naar inkomen ouders, beeld van Den Haag

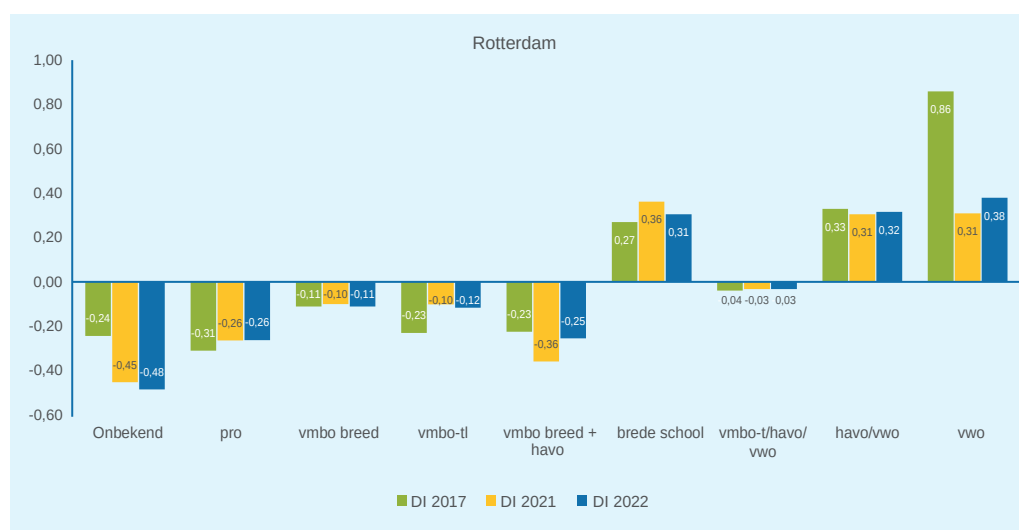
In Utrecht zien we dat alleen de scholen met een vmbo breed aanbod (van 0,09 naar 0,43) en catego-rale vwo scholen (van 0,32 naar 0,47) een bijdrage leveren aan de segregatie naar inkomen. Voor beide schooltypen is sprake van een substantiële en constante stijging tussen 2017-2018 en 2022-2023. Bij de overige schooltype zien we geen constant beeld over de tijd in afname of toename.

Figuur 5.1.7. Bijdrage van schooltype aan segregatie in het voortgezet onderwijs naar inkomen ouders, beeld van Utrecht

In Rotterdam zien we ook dat scholen voor praktijkonderwijs, scholen die een vmbo breed aanbod hebben en scholen die een vmbo-t aanbod hebben en scholen die een vmbo breed tot en met havo aanbod hebben de segregatie naar inkomen tegengaan. Opnieuw zien we dat scholen met een havo en vwo aanbod (0,31 tot 0,33) en categorale gymnasia (0,31 tot 0,86) een hoge bijdrage aan onderwijssegregatie leveren. Ook brede scholen hebben een hoge bijdrage aan

onderwijssegregatie (0,27 tot 0,36). Bij geen van de schooltype zien we een constant beeld over de tijd in afname of toename.

Figuur 5.1.8. Bijdrage van schooltype aan segregatie in het voortgezet onderwijs naar inkomen ouders, beeld van Rotterdam.

5.2 Opleidingsniveau ouders

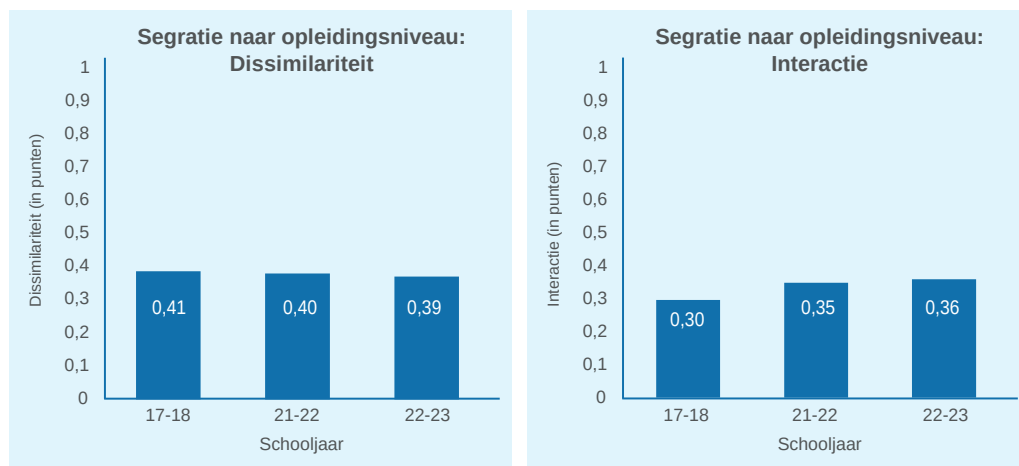
Tabel 5.2.1 geeft de verdeling weer van het opleidingsniveau van de ouders van de leerlingen in het voortgezet onderwijs. De kleinste groep leerlingen heeft ouders zonder startkwalificatie (11-16%) en de grootste groep leerlingen heeft minstens één ouder die een opleiding heeft gevolgd in het hoger onderwijs (51-55%). Tussen 2017-2018 en 2022-2023 is er voor de groep leerlingen met ouders zonder startkwalificatie sprake van een continue daling. Voor de groep leerlingen met minstens één ouder die een startkwalificatie of mbo 3 of 4 opleiding heeft maar geen opleiding in het hoger onderwijs is er sprake van een lineaire lijn (constant 33%). Voor de leerlingen met ouders waarvan minimaal één ouder een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd is er sprake van een stijging, maar geen continue stijging.

Tabel 5.2.1. Verdeling naar opleiding ouders van leerlingen in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, voortgezet onderwijs (landelijk)

	Geen startkwalificatie	Startkwalificatie, geen ho	Startkwalificatie ho
2017-2018	16%	33%	51%
2021-2022	12%	33%	55%
2022-2023	11%	33%	55%

In de analyses gaan we steeds in op de vraag in hoeverre leerlingen uit de categorie 'beide ouders geen startkwalificatie' en 'minstens één ouder hoger onderwijs' evenredig verdeeld zijn over scholen, en hoe groot de kans is dat zij elkaar tegenkomen op school.

Landelijk beeld

Figuur 5.2.1. Segregatie naar opleidingsniveau ouders in het voortgezet onderwijs, landelijk beeld, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023

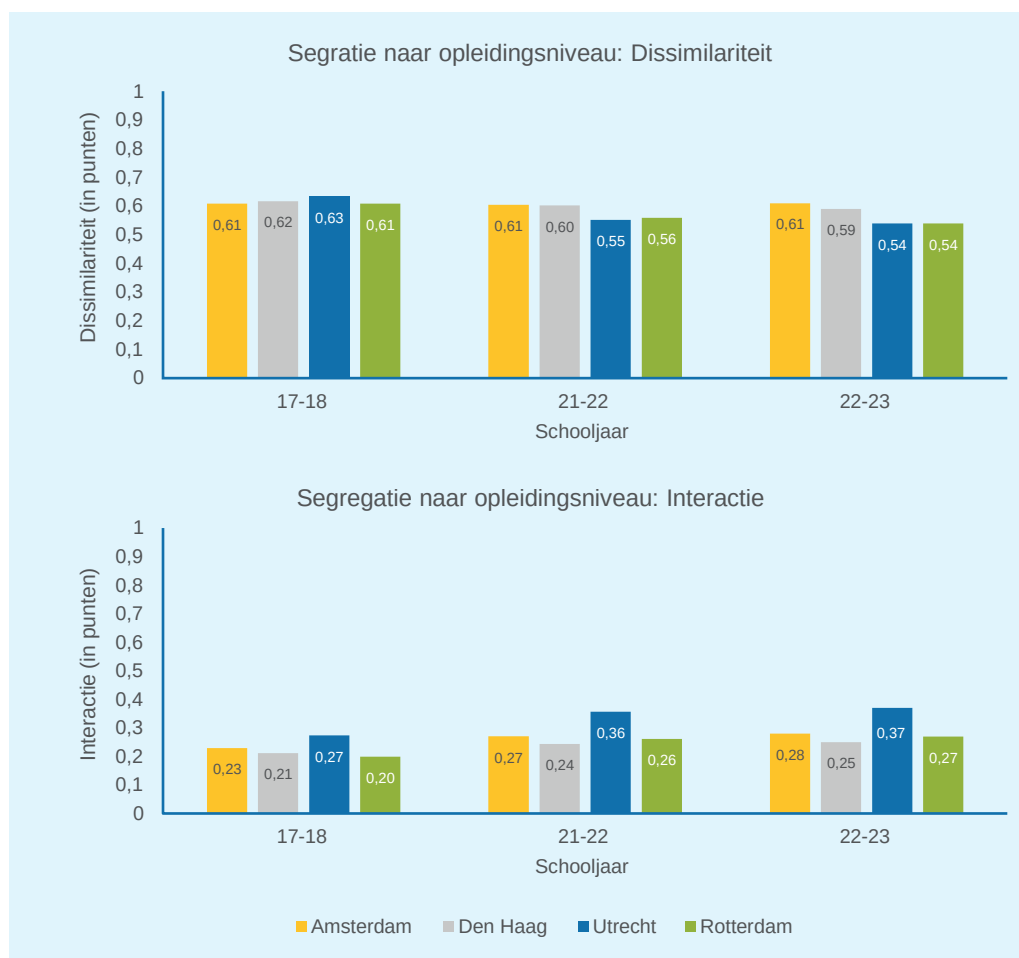
De segregatie (dissimilariteit) naar opleidingsniveau van ouders in het voortgezet onderwijs ligt landelijk gezien tussen de 0,39 en 0,41. Dit betekent dat landelijk tussen de 39 en 41 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs van school moeten wisselen om tot een evenwichtige verdeling te komen. De verschillen in de dissimilariteit tussen de jaren 2017, 2021 en 2022 zijn minimaal. Daarnaast zien we dat een leerling met ouders zonder startkwalificatie zo'n 30 procent tot 36 procent kans heeft om op school een leerling tegen te komen met minstens één ouder die een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd. Dit betekent dat van elke 100 leerlingen die een leerling met ouders zonder startkwalificatie tegenkomt, er 30 tot 36 leerlingen minstens één ouder die een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd hebben. De kans voor leerlingen met ouders zonder startkwalificatie om leerlingen met één ouder die een opleiding heeft gevolgd in het hoger onderwijs tegen te komen is continu gestegen tussen 2017-2018 en 2022-2023. We zien grote verschillen tussen verschillende gebieden en gemeenten in onderwijssegregatie naar opleidingsniveau. Dit geven we weer in de volgende paragrafen.

G4

De verdeling van het opleidingsniveau van de ouders van de leerlingen in het voortgezet onderwijs voor de vier grote steden (Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Rotterdam) ofwel de G4 is weergegeven in tabel 5.2.2. Voor alle G4 steden zien we een daling over tijd in de groep leerlingen met ouders zonder startkwalificatie en een stijging in de groep leerlingen met minstens één ouder die een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd. In geen van de G4 is echter sprake van een verschuiving in welke categorie de grootste groep leerlingen bevat.

Tabel 5.2.2. Verdeling naar opleidingsgroepen in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, voortgezet onderwijs (G4)

		Geen startkwalificatie	Startkwalificatie, geen ho	Minstens één ouder hoger onderwijs
Amsterdam	2017-2018	25%	26%	49%
	2021-2022	19%	26%	55%
	2022-2023	18%	26%	56%
Den Haag	2017-2018	26%	26%	48%
	2021-2022	20%	28%	52%
	2022-2023	19%	28%	53%
Utrecht	2017-2018	19%	20%	61%
	2021-2022	13%	20%	67%
	2022-2023	13%	19%	68%
Rotterdam	2017-2018	26%	32%	42%
	2021-2022	18%	34%	48%
	2022-2023	18%	34%	48%

Figuur 5.2.2. Segregatie naar opleidingsniveau ouders, beeld G4, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023

In figuur 5.2.2 staan de scores voor de G4 voor de indexen voor dissimilariteit en interactie. In de G4 ligt de segregatie (dissimilariteit) naar opleidingsniveau (variërend van 0,54 tot 0,63) duidelijk hoger dan het landelijk gemiddelde (tussen 0,39 en 0,41). In Den Haag, Utrecht en Rotterdam is er sprake van een lichte continue daling over de tijd. In Amsterdam is de segregatie nauwelijks veranderd over de tijd (0,61). In Utrecht zien we tussen 2017-2018 en 2022-2023 de sterkste daling (van 0,63 naar 0,54), gevolgd door Rotterdam (van 0,61 naar 0,54). In Den Haag is sprake van een lichte daling (van 0,62 naar 0,59).

De kans dat een leerling met ouders zonder startkwalificatie een leerling met minstens een ouder met een diploma uit het hoger onderwijs tegenkomt op school is bij bijna alle G4 (tussen de 20% en 37%) vaker lager dan het landelijk gemiddelde (tussen 30% en 36%). Alleen in Utrecht is dit niet het geval in 2021-2022 (36%) en in 2022-2023 (37%). In alle G4 is de kans dat een leerling met ouders zonder startkwalificatie een leerling met minstens een ouder met een diploma uit het hoger onderwijs tegenkomt op school continu gestegen. In Amsterdam (van 23% naar 28%), in Den Haag (van 21% naar 25%), in Utrecht (van 27% naar 37%) en in Rotterdam (van 20% naar 27%) is sprake van een substantiële stijging van deze kans. Deze kan (deels) verklaard worden door een stijging van het aandeel leerlingen met ouders van wie er minstens één een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd, en een daling van leerlingen met ouders zonder startkwalificatie. In Den Haag, Utrecht en Rotterdam speelt ook mee dat de dissimilariteit in deze periode is gedaald, en dat de samenstelling van leerlingenpopulaties in de scholen dus een (iets) meer evenredige afspiegeling van de samenstelling van de hele gemeente zijn geworden.

Samenvattend zien we in figuur 5.2.2 dat onderwijssegregatie naar opleidingsniveau van ouders wat betreft evenredige verdeling van leerlingen in de G4 steden hoger is dan het landelijk gemiddelde en dat deze vorm van segregatie in drie van de vier grote steden substantieel gedaald is tussen 2017-2018 en 2022-2023. Ook is de kans dat leerlingen met ouders zonder startkwalificatie leerlingen met minstens één ouder met een opleiding in het hoger onderwijs tegenkomen substantieel groter geworden in die periode.

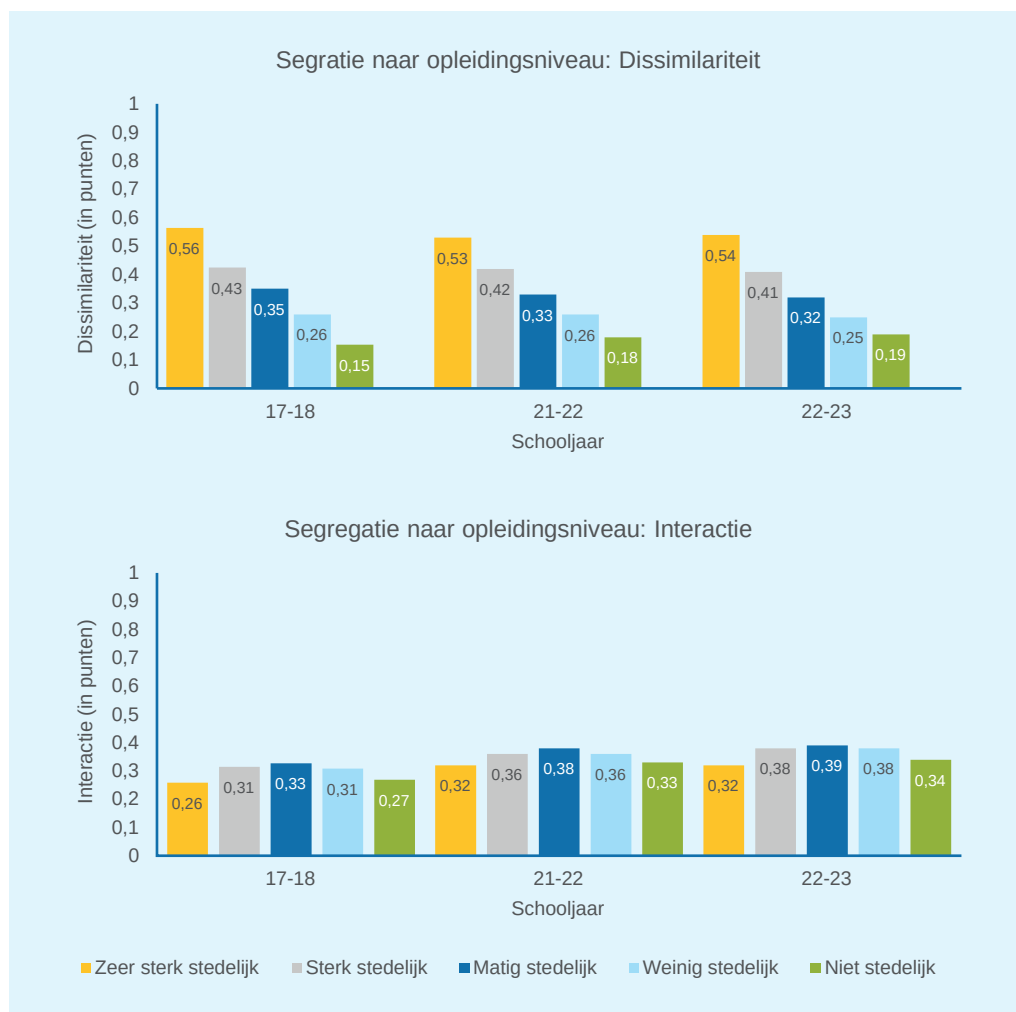
Stedelijke versus niet-stedelijke gebieden

In tabel 5.2.3 worden de verschillen in verdeling naar opleidingsgroepen naar stedelijkheid weergegeven. In zeer sterk stedelijke gebieden zien we in het algemeen dat beide ouders vaker geen startkwalificatie hebben (15%) dan in niet-stedelijke gebieden (10%). Leerlingen met ouders van wie er minstens één een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd komen ook in zeer sterk stedelijke meer voor (57%) dan in niet-stedelijke gebieden (45%).

Wat opvalt is dat de verdeling naar opleidingsniveau sterk verschilt naar stedelijkheid en dat dit patroon (met enkele uitzonderingen) zichtbaar is voor alle jaren. Hoe meer stedelijk een gebied is, hoe meer leerlingen er naar school gaan met ouders zonder startkwalificatie (2022-2023: 15% in niet stedelijke gebieden versus 10% in zeer stedelijke gebieden) en hoe meer leerlingen er naar school gaan met ouders van wie er minstens één een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd (2022-2023: 45% in niet stedelijke gebieden versus 58% in zeer stedelijke gebieden). En hoe minder stedelijk een gebied is hoe vaker er leerlingen naar school gaan met minstens één ouder met een startkwalificatie of mbo 3 of 4 opleiding maar geen opleiding in het hoger onderwijs (2022-2023: 46% in niet-stedelijke gebieden versus 28% in zeer stedelijke gebieden).

Tabel 5.2.3. Verdeling naar opleidingsgroepen in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, voortgezet onderwijs (stedelijkheid)

		Geen startkwalificatie	Startkwalificatie, geen ho	Minstens één ouder hoger onderwijs
Zeer sterk stedelijk	2017-2018	21%	27%	52%
	2021-2022	15%	28%	57%
	2022-2023	15%	28%	58%
Sterk stedelijk	2017-2018	42%	36%	22%
	2021-2022	12%	33%	56%
	2022-2023	11%	33%	57%
Matig stedelijk	2017-2018	13%	35%	52%
	2021-2022	10%	35%	55%
	2022-2023	10%	35%	55%
Weinig stedelijk	2017-2018	13%	40%	47%
	2021-2022	11%	39%	50%
	2022-2023	10%	40%	50%
Niet stedelijk	2017-2018	44%	38%	18%
	2021-2022	10%	45%	45%
	2022-2023	10%	46%	45%

Figuur 5.2.3. Segregatie naar opleidingsniveau ouders in het voortgezet onderwijs, beeld van stedelijke versus niet-stedelijke gebieden, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023

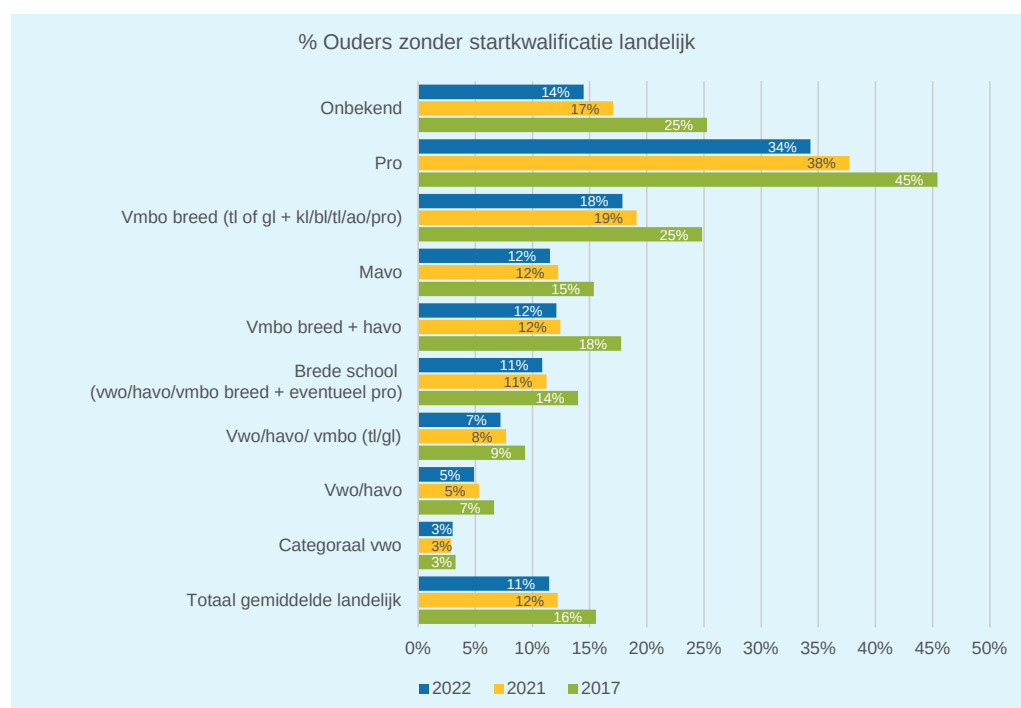
In figuur 5.2.3 staan de scores voor de indexen voor dissimilariteit en interactie naar mate van stedelijkheid. Wat opvalt is de onderwijssegregatie naar opleidingsniveau (dissimilariteit), net zoals bij inkomen sterk verschilt naar stedelijkheid. In de zeer sterk stedelijke gebieden zou in schooljaar 2022-2023 iets meer dan de helft van de leerlingen van school moeten veranderen om tot een evenredige verdeling te komen, terwijl in niet stedelijk gebieden dit minder dan één op de vijf is. In alle jaren zien we een duidelijke daling van de onderwijssegregatie naar opleiding naar mate de stedelijkheid afneemt. Dit betekent dat hoe minder stedelijk een gebied is, hoe minder leerlingen van school zouden moeten veranderen om tot een evenredige verdeling te komen. In de zeer sterk stedelijke gebieden (van 0,56 in 2017-2018 naar 0,54 in 2022-2023), sterk stedelijke gebieden (van 0,43 in 2017-2018 naar 0,41 in 2022-2023) en matig stedelijke gebieden (van 0,35 in 2017-2018 naar 0,32 in 2022-2023) is sprake van een lichte continue daling van de onderwijssegregatie naar opleidingsniveau. In de weinig stedelijke gebieden (van 0,26 in 2017-2018 naar 0,25 in 2022-2023) is nauwelijks sprake van een daling. Alleen in niet-stedelijke gebieden neemt de segregatie toe (van 0,15 in 2017-2018 naar 0,19 in 2022-2023).

Als het gaat om de kans dat een leerling met ouders zonder startkwalificatie, een leerling met minstens een ouder tegenkomt die een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd op school, dan zien we dat de relatie met stedelijkheid niet lineair is. In de matig stedelijke gebieden is deze kans het grootst, met 39 procent in 2022-2023. In zeer sterk stedelijke gebieden (32% in 2022-2023) en in niet stedelijke gebieden (34% in 2022-2023) ligt deze kans het laagst. De kans op interactie is tussen 2017-2018 en 2022-2023 in bijna alle gebieden continue en ook substantieel gestegen.

Samengevat zien we dat onderwijssegregatie naar opleiding van ouders sterk verbonden is met stedelijkheid als het gaat om een evenredige verdeling van leerlingen over scholen (dissimilariteit); hoe stedelijker de gemeente, hoe meer gesegregeerd de scholen zijn. Als het gaat om de kans op interactie tussen leerlingen met ouders zonder startkwalificatie en leerlingen met minstens een ouder met een startkwalificatie in het hoger onderwijs zien we dat deze het hoogst is in matig stedelijke gebieden, en juist in zeer sterk stedelijke gebieden en niet-stedelijke gebieden het laagst is.

Schooltype

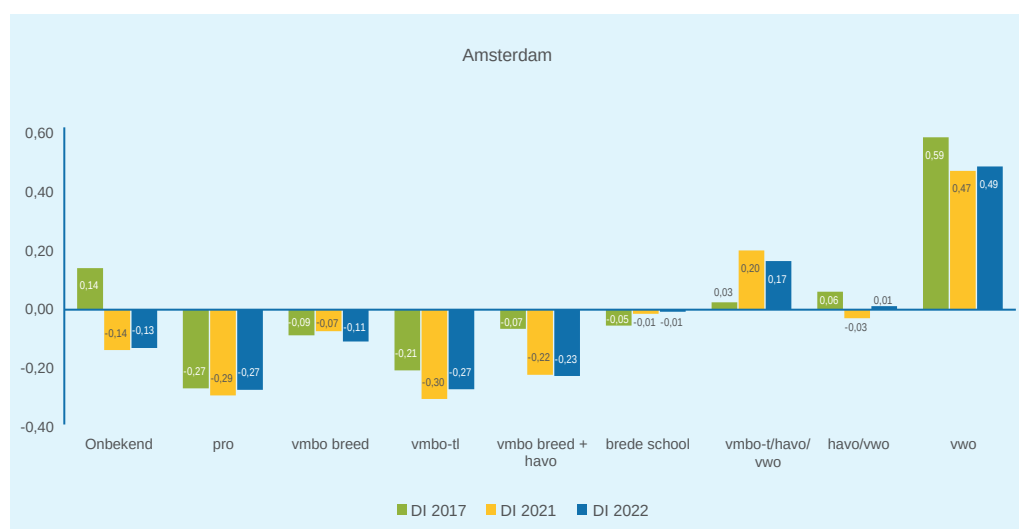
Het percentage leerlingen met ouders zonder startkwalificatie per schooltype in het voortgezet onderwijs is weergegeven in figuur 5.2.4. Landelijk geldt, hoe de meer praktijkgericht het schooltype is, hoe hoger het percentage leerlingen met ouders zonder startkwalificatie. Voor alle schooltype zien we dat het percentage leerlingen met ouders zonder startkwalificatie tussen 2017-2018 en 2022-2023 stijgt.

Figuur 5.2.4. Percentage leerlingen met ouders die geen startkwalificatie hebben in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, voortgezet onderwijs (schooltype)

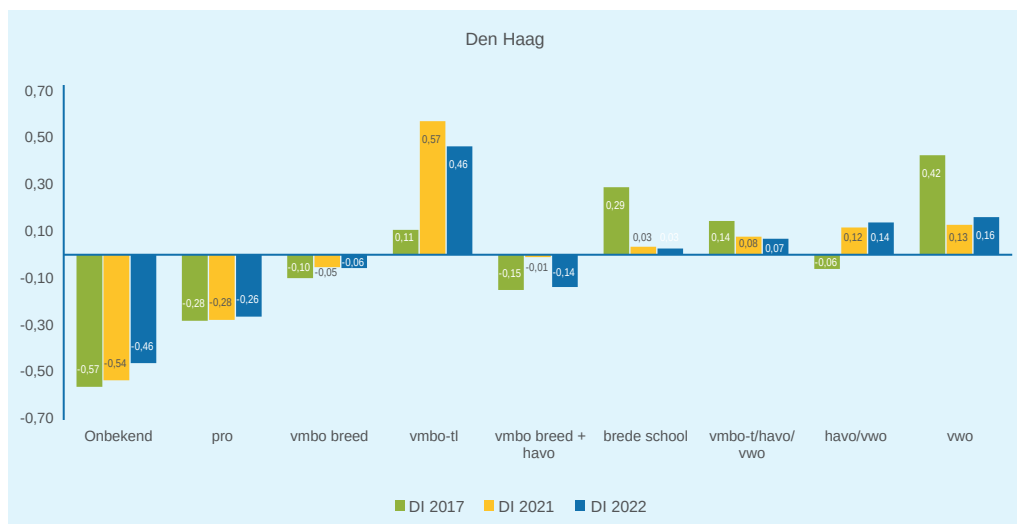
Voor de G4 hebben we onderzocht in hoeverre het schooltype van een school meer of minder bijdraagt aan een evenredige verdeling van leerlingen over scholen, zie Figuur 5.2.5 tot en met 5.2.8. In deze paragraaf geven we per grote stad de segregatie naar schooltype weer. Niet in alle grote steden zijn alle schooltypes voldoende vertegenwoordigd. Dit betekent dat de uitkomsten met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd dienen te worden.

In Amsterdam valt het op dat vooral de categorale vwo scholen bijdragen aan onderwijssegregatie naar opleidingsniveau (0,47 tot 0,59). Ook de scholen met een vmbo-t/havo/vwo aanbod dragen bij aan onderwijssegregatie (0,03 tot 0,20). De overige schooltype gaan de segregatie naar opleidingsniveau tegen. Bij geen van de schooltype zien we een constant beeld tussen 2017-2018 en 2022-2023 in afname of toename.

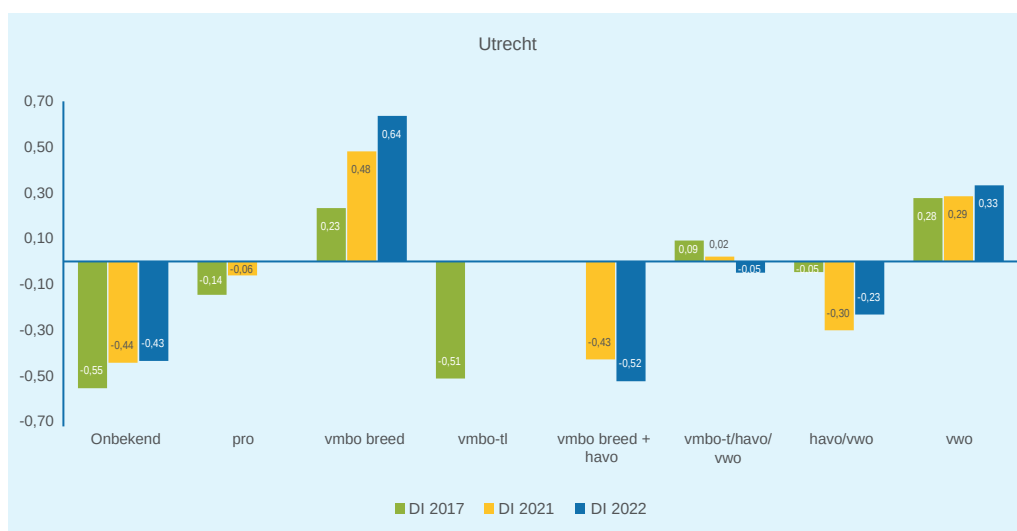
Figuur 5.2.5. Bijdrage van schooltype aan segregatie in het voortgezet onderwijs naar opleidingsniveau ouders, beeld van Amsterdam.

In Den Haag gaan de scholen voor praktijkonderwijs, scholen die een vmbo breed aanbod hebben en scholen die een vmbo-t t/m havo aanbod hebben segregatie naar opleidingsniveau tegen. De hoogste bijdrage leveren de scholen met alleen een vmbo-t aanbod (bijdrage van 0,46 in 2022-2023). Ook brede scholen, scholen met een vmbo-t/havo/vwo aanbod, scholen met een havo en vwo aanbod en categorale gymnasia leveren een bijdrage aan onderwijssegregatie in Den Haag. Alleen bij scholen met een vmbo-t/havo/vwo aanbod is sprake van een substantiële en constante daling tussen 2017-2018 en 2022-2023. Bij de overige schooltype zien we geen constant beeld tussen 2017-2018 en 2022-2023 in afname of toename.

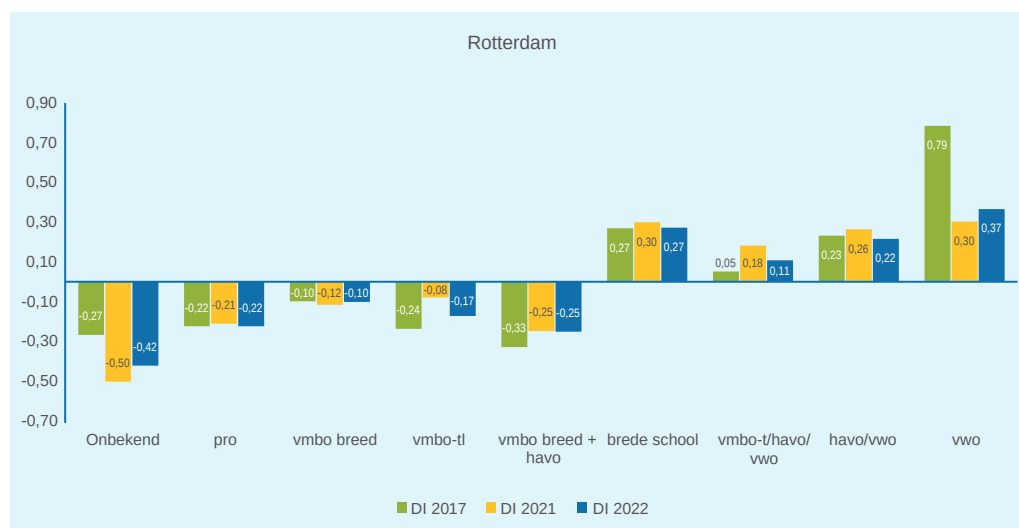
Figuur 5.2.6. Bijdrage van schooltype aan segregatie in het voortgezet onderwijs naar opleidingsniveau ouders, beeld van Den Haag.

In Utrecht zien we dat de scholen met een vmbo-t aanbod, scholen die een vmbo breed en havo aanbod en scholen die een havo/vwo aanbod hebben segregatie tegengaan. Scholen met een vmbo breed aanbod (van 0,23 naar 0,64) en categorale vwo scholen (van 0,23 naar 0,33) dragen juist bij aan segregatie naar opleidingsniveau en de bijdrage is substantieel en constant toegenomen tussen 2017-2018 en 2022-2023. De bijdrage van scholen met een vmbo-t/havo/vwo aanbod is juist substantieel en constant afgenomen tussen 2017-2018 en 2022-2023 (van 0,09 naar -0,05).

Figuur 5.2.7. Bijdrage van schooltype aan segregatie in het voortgezet onderwijs naar opleidingsniveau ouders, beeld van Utrecht.

In Rotterdam zien we dat scholen voor praktijkonderwijs, scholen die een vmbo breed aanbod hebben, scholen die alleen vmbo-t aanbieden en scholen die een vmbo breed en havo aanbod hebben segregatie naar opleidingsniveau tegengaan. De overige schooltype dragen bij aan segregatie naar opleidingsniveau. Categorale gymnasia (0,30 tot 0,79) hebben de hoogste bijdrage aan segregatie. Bij geen van de schooltype zien we een constant beeld tussen 2017-2018 en 2022-2023 in afname of toename.

Figuur 5.2.8. Bijdrage van schooltype aan segregatie in het voortgezet onderwijs naar opleidingsniveau ouders, beeld van Rotterdam

5.3 Migratieachtergrond

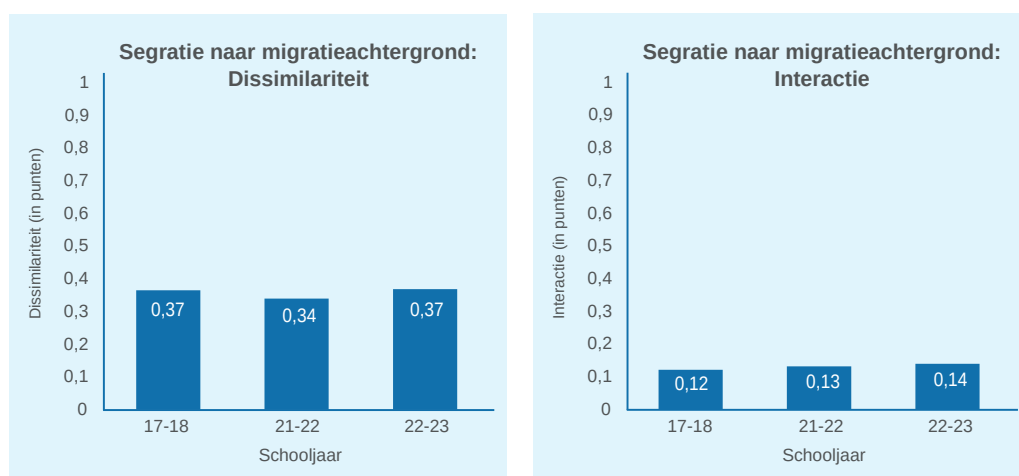
De landelijke verdeling naar de migratieachtergrond van leerlingen in het voortgezet onderwijs is weergegeven in tabel 5.3.1. De kleinste groep leerlingen heeft één ouder die in het buitenland geboren is. De grootste groep leerlingen heeft twee ouders die beiden in Nederland geboren zijn. Tussen 2017-2018 en 2022-2023 is de groep leerlingen met twee ouders die beiden in Nederland zijn geboren licht gedaald en is de groep leerlingen met twee ouders die in het buitenland geboren zijn licht gestegen. De groep leerlingen waarvan één ouder in het buitenland geboren is, is nauwelijks veranderd.

Tabel 5.3.1. Verdeling naar migratieachtergrond in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, voortgezet onderwijs (landelijk)

	Beide ouders in Nederland geboren	Eén ouder in buitenland geboren	Beide ouders in buitenland geboren
2017-2018	73%	10%	17%
2021-2022	71%	11%	17%
2022-2023	69%	11%	19%

In de analyses gaan we steeds in op de vraag in hoeverre leerlingen uit de categorie 'beide ouders in Nederland geboren' en 'beide ouders in het buitenland geboren' evenredig verdeeld zijn over scholen, en hoe groot de kans is dat zij elkaar tegenkomen op school.

Landelijk

Figuur 5.3.1. Segregatie naar migratieachtergrond ouders in het voortgezet onderwijs, landelijk beeld, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023

De dissimilariteit naar migratieachtergrond tussen 2017-2018 en 2022-2023 ligt tussen de 0,34 en 0,37. Dit betekent dat in het schooljaar 2022-2023 37 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs van school zouden moeten wisselen om tot een evenredige verdeling naar migratieachtergrond te komen. Daarnaast zien we dat een leerling met ouders die beiden in Nederland zijn geboren, zo'n 12 procent (2017-2018) tot 14 procent (2022-2023) kans heeft om op school een leerling tegen te komen met twee ouders die in het buitenland zijn geboren. Dit betekent dat van elke 100 leerlingen die een leerling met twee ouders die in Nederland zijn geboren tegenkomt, er 12 tot 14 leerlingen twee ouders hebben die beiden in het buitenland geboren zijn.

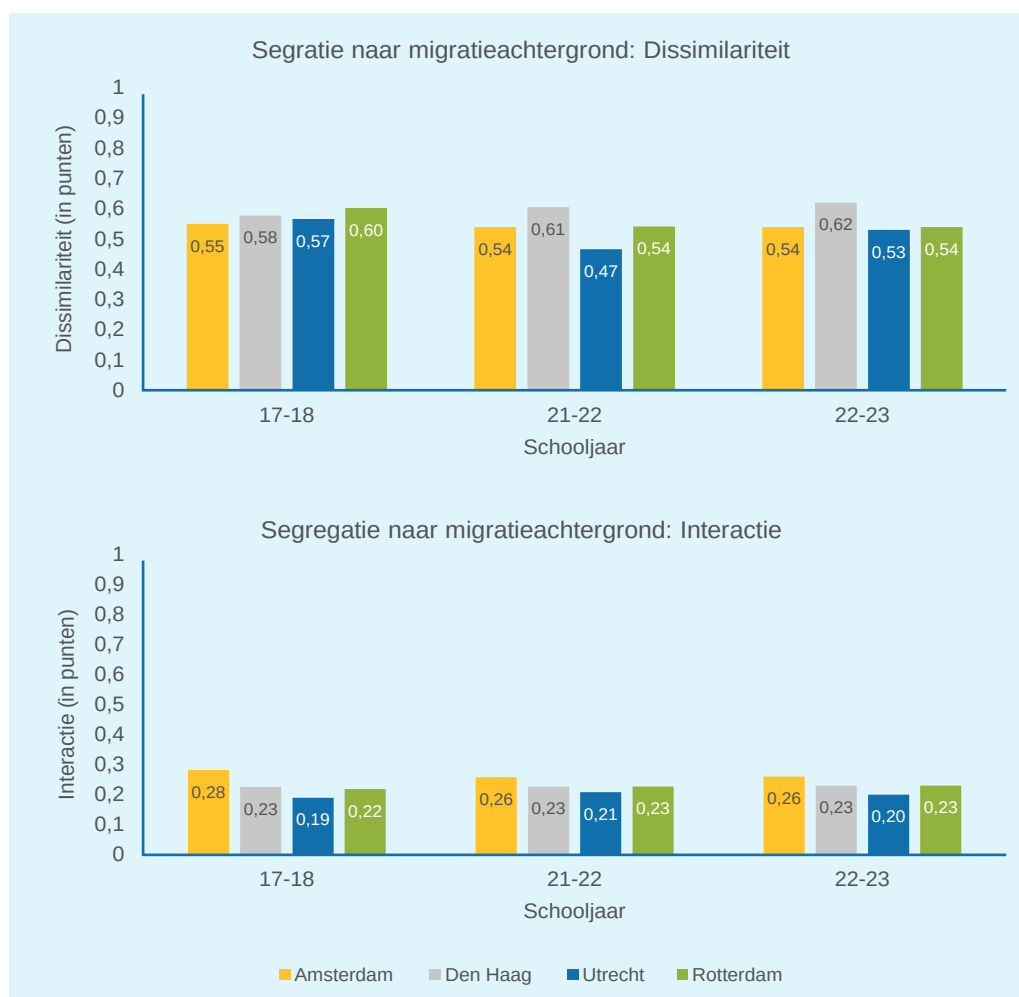
De verschillen tussen de indexen van dissimilariteit en interactie tussen de jaren 2017, 2021 en 2022 op landelijk niveau zijn minimaal. We zien echter dat er grotere verschillen aanwezig zijn tussen gemeenten en verschillende gebieden. In de volgende paragrafen wordt hierop in gegaan.

G4

De verdeling van de migratieachtergrond van ouders van leerling in het voortgezet onderwijs voor de vier grote steden (Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Rotterdam), of wel de G4, is weergegeven in tabel 5.3.2. In Den Haag, Rotterdam en Utrecht is er sprake van een kleine daling van de groep leerlingen met ouders die beiden in Nederland geboren zijn. In Den Haag zien we een verschuiving naar welke categorie de grootste groep leerlingen bevat. In Den Haag was in 2017-2018 de grootste groep leerlingen met twee ouders die beiden in Nederland geboren zijn (44%), terwijl in 2022-2023 de grootste groep leerlingen twee ouders hebben die beiden in het buitenland geboren zijn (44%). In de andere gemeentes was geen sprake van een verschuiving van de grootste groep.

Tabel 5.3.2. Verdeling naar migratieachtergrond in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, voortgezet onderwijs (G4)

		Beide ouders in Nederland geboren	Eén ouder in buitenland geboren	Beide ouders in buitenland geboren
Amsterdam	2017-2018	37%	18%	45%
	2021-2022	39%	22%	40%
	2022-2023	38%	22%	40%
Den Haag	2017-2018	44%	15%	40%
	2021-2022	41%	17%	42%
	2022-2023	40%	17%	44%
Utrecht	2017-2018	54%	13%	33%
	2021-2022	53%	16%	31%
	2022-2023	50%	15%	35%
Rotterdam	2017-2018	46%	15%	40%
	2021-2022	45%	17%	37%
	2022-2023	44%	17%	38%

Figuur 5.3.2. Segregatie naar migratieachtergrond ouders in het voortgezet onderwijs, beeld van de G4, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023

In figuur 5.3.2 worden de scores voor de G4 voor dissimilariteit en interactie weergegeven. In de G4 is de segregatie (dissimilariteit) naar migratieachtergrond (variërend van 0,47 tot 0,62) in het algemeen hoger dan het landelijke gemiddelde (tussen 0,34 en 0,37). In Den Haag is er sprake van een lichte continue stijging over de tijd (van 0,58 in 2017-2018 naar 0,62 in 2022-2023). In Amsterdam is geen sprake van een substantieel verschil (van 0,55 in 2017-2018 naar 0,54 in 2022-2023). Hoewel Utrecht aanvankelijk een substantiële daling liet zien tussen 2017 en 2021 (van 0,57 naar 0,47), is de dissimilariteit in 2022 gestegen naar 0,53. De dissimilariteit in Rotterdam was tussen 2017 en 2021 aanvankelijk gezakt (van 0,60 naar 0,54), tussen 2021 en 2022 is de mate van dissimilariteit gelijk gebleven.

De kans dat een leerling met twee ouders die beiden in Nederland zijn geboren, een leerling tegenkomt op school waarvan beiden ouders in het buitenland zijn geboren, is in de G4 groter (tussen 0,19 en 0,28) dan landelijk (tussen 0,12 en 0,14). In geen van de gemeentes is sprake van een continue stijging of daling over tijd in deze kans en de verschillen in tijd zijn klein of nauwelijks aanwezig.

Samenvattend zien we in figuur 5.3.2 dat segregatie naar migratieachtergrond van ouders wat betreft evenredige verdeling van leerlingen, in grote steden hoger is dan het landelijk gemiddelde, en dat deze vorm van segregatie in drie van de vier grote steden iets gedaald is tussen 2017-2018 en 2022-2023. De kans dat leerlingen met ouders geboren in Nederland leerlingen met ouders geboren in het buitenland tegenkomen is landelijk en in twee van de vier grote steden iets groter geworden in die periode.

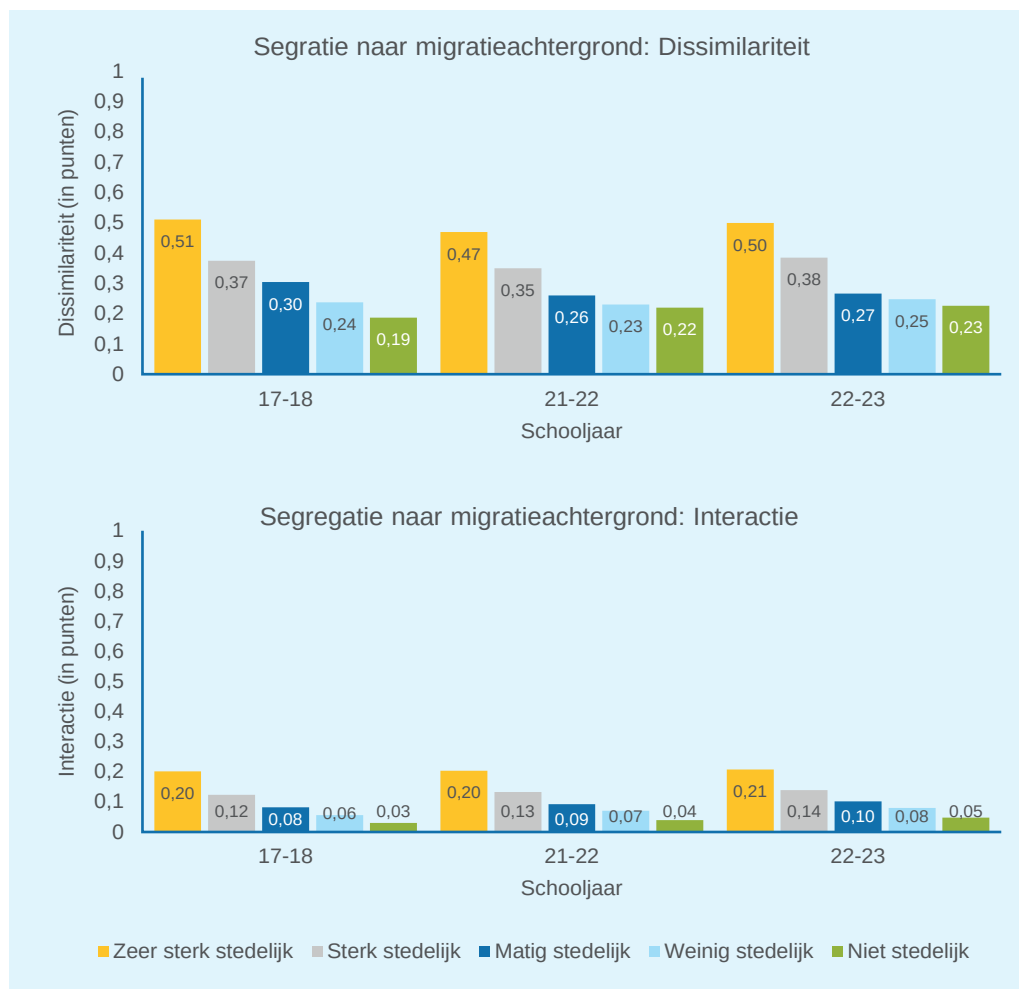
Stedelijke versus niet-stedelijke gebieden

Tabel 5.3.3 geeft weer dat er grote verschillen zijn in de verdeling van migratieachtergrond naar stedelijkheid. In 2022 heeft 89 procent van de leerlingen in niet stedelijke gebieden ouders die in Nederland zijn geboren, terwijl dit in zeer sterk stedelijke gebieden 52 procent is. Tegelijkertijd komt het in niet stedelijke gebieden slechts in 6 procent van de gevallen voor dat leerlingen ouders hebben die in het buitenland zijn geboren, terwijl dit in zeer sterk stedelijke gebieden in 32 procent van de gevallen zo is.

In alle vormen van stedelijkheid is het percentage leerlingen van wie beide ouders in het buitenland geboren zijn iets gestegen in 2022-2023. Bij sterk stedelijke, weinig stedelijke en niet-stedelijke gebieden is er sprake van een consistente zeer kleine stijging over de drie jaren heen.

Tabel 5.3.3. Verdeling naar migratieachtergrond in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, voortgezet onderwijs (stedelijkheid)

		Beide ouders in Nederland geboren	Eén ouder in buitenland geboren	Beide ouders in buitenland geboren
Zeer sterk stedelijk	2017-2018	55%	14%	31%
	2021-2022	54%	16%	30%
	2022-2023	52%	16%	32%
Sterk stedelijk	2017-2018	70%	19%	11%
	2021-2022	72%	12%	16%
	2022-2023	69%	12%	19%
Matig stedelijk	2017-2018	82%	8%	10%
	2021-2022	81%	9%	10%
	2022-2023	79%	9%	12%
Weinig stedelijk	2017-2018	87%	6%	7%
	2021-2022	85%	7%	8%
	2022-2023	84%	7%	9%
Niet stedelijk	2017-2018	89%	8%	3%
	2021-2022	90%	5%	5%
	2022-2023	89%	5%	6%

Figuur 5.3.3. Segregatie naar migratieachtergrond ouders in het voortgezet onderwijs, beeld van stedelijke versus niet-stedelijke gebieden, schooljaren 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023

Figuur 5.3.3 laat de mate van dissimilariteit en integratie zien wanneer dit wordt uitgesplitst naar stedelijkheid. Hierin valt op dat hoe stedelijker gebied, hoe hoger de mate van onderwijssegregatie is.

De mate van dissimilariteit is in zeer sterk stedelijke gebieden het grootst (tussen 0,47 en 0,51). In niet stedelijke gebieden is sprake van een kleine continue stijging van dissimilariteit (van 0,19 in 2017-2018 naar 0,23 in 2022-2023). In de andere gebieden is geen sprake van een continue stijging of daling en de verschillen tussen 2017 en 2022 zijn klein of nauwelijks aanwezig.

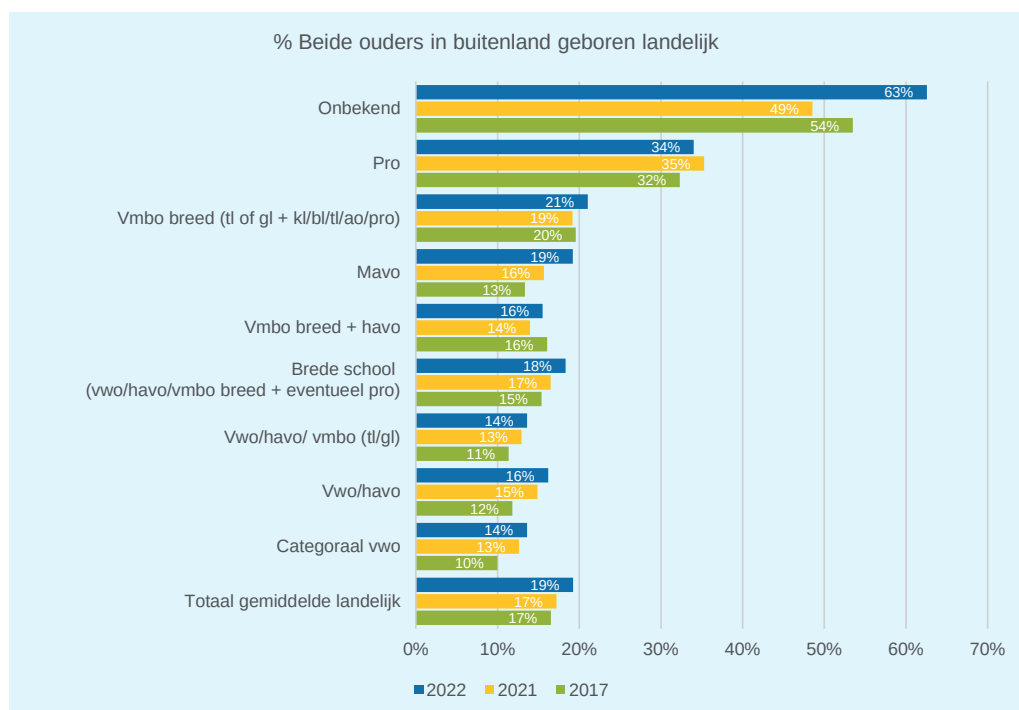
Voor alle vijf de maten van stedelijkheid is er tussen 2017-2018 en 2022-2023 sprake van een stijging (maar niet substantieel) in de kans dat een leerling met twee ouders die beiden in Nederland zijn geboren, een leerling tegenkomt op school van wie beide ouders in het buitenland zijn geboren.

We zien we ook dat deze kans samenhangt met stedelijkheid. Hoe stedelijker een gebied, hoe hoger deze kans.

Samengevat zien we dat onderwijssegregatie naar migratieachtergrond het hoogst is in zeer stedelijke gebieden. Tegelijkertijd is de kans dat leerlingen met ouders die in Nederland geboren, op school leerlingen tegengekomen van wie de ouders in het buitenland zijn geboren, ook in deze gebieden het hoogst. Deze kans is het laagst in de niet-stedelijke gebieden.

Schooltype

Het percentage leerlingen met ouders die beiden in het buitenland zijn geboren per schooltype in het voortgezet onderwijs is weergegeven in figuur 5.3.4. Landelijk geldt, hoe de meer praktijkgericht het schooltype is, hoe hoger het percentage leerlingen met ouders die beiden in het buitenland zijn geboren.

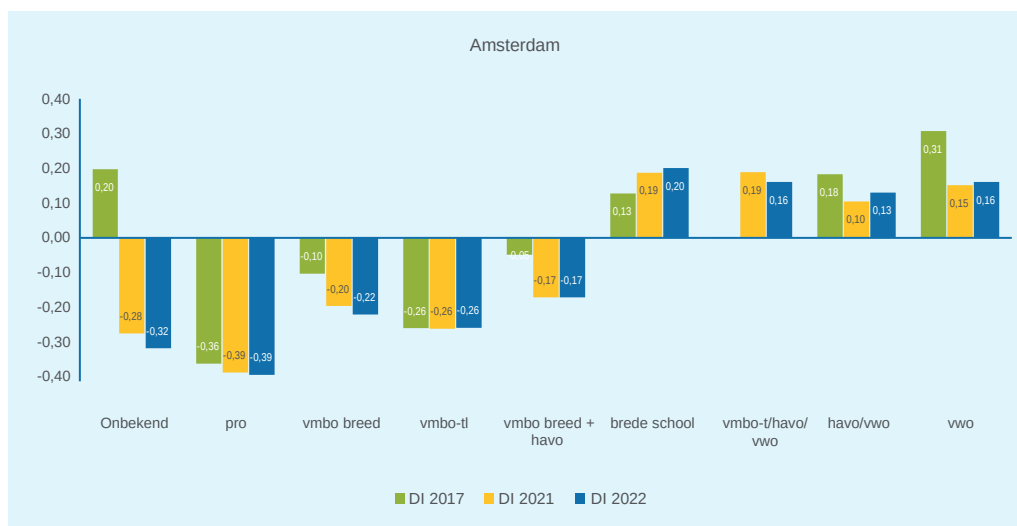
Tabel 5.3.4 Percentage leerlingen met ouders die beiden in het buitenland geboren zijn in 2017-2018, 2021-2022 en 2022-2023, voortgezet onderwijs (schooltype)

G4

Voor de G4 hebben we onderzocht in hoeverre het schooltype van een school meer of minder bijdraagt aan een evenredige verdeling van leerlingen over scholen, zie Figuur 5.3.5 tot en met 5.3.8. In deze paragraaf geven we per grote stad de segregatie naar schooltype weer. Niet in alle grote steden zijn alle schooltypes voldoende vertegenwoordigd. Dit betekent dat de uitkomsten met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd dienen te worden.

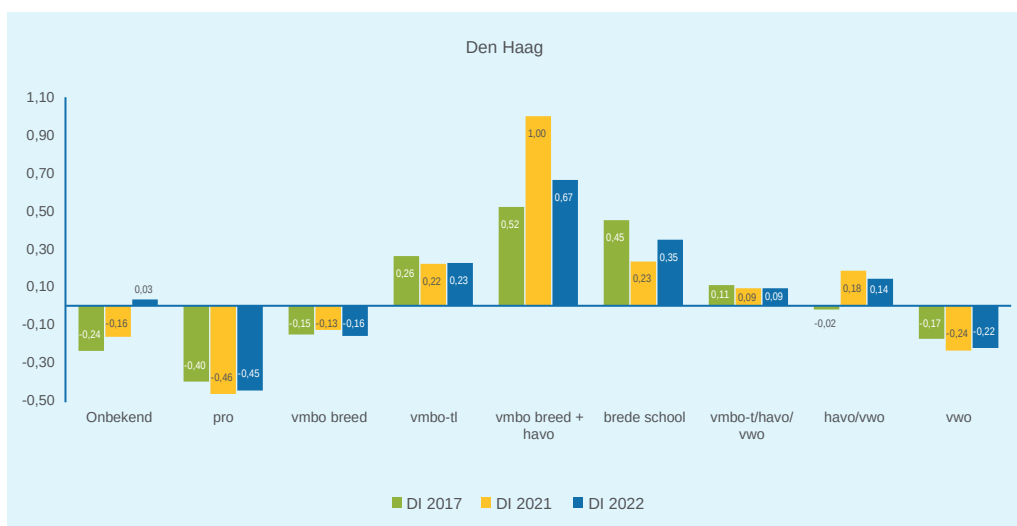
In Amsterdam zien we dat scholen voor praktijkonderwijs, scholen die een vmbo breed aanbod hebben, scholen die alleen vmbo-t aanbieden en scholen die een vmbo breed en havo aanbod hebben segregatie tegengaan. De brede scholen (0,13 tot 0,20), vmbo-t/havo/vwo scholen (0,00 tot 0,19), havo/vwo scholen (0,10 tot 0,18) en categoriale vwo scholen (0,15 tot 0,31) dragen juist bij aan de segregatie naar migratieachtergrond. Bij de scholen voor praktijkonderwijs (van

-0,36 naar -0,39), scholen die een vmbo breed aanbod hebben (van -0,10 naar -0,22) is van een substantiële en constante daling tussen 2017-2018 en 2022-2023, terwijl bij brede scholen (van 0,13 naar 0,20) juist sprake is van een substantiële en constante stijging tussen 2017-2018 en 2022-2023. Bij de overige schooltype zien we geen constant beeld tussen 2017-2018 en 2022-2023 in afname of toename.

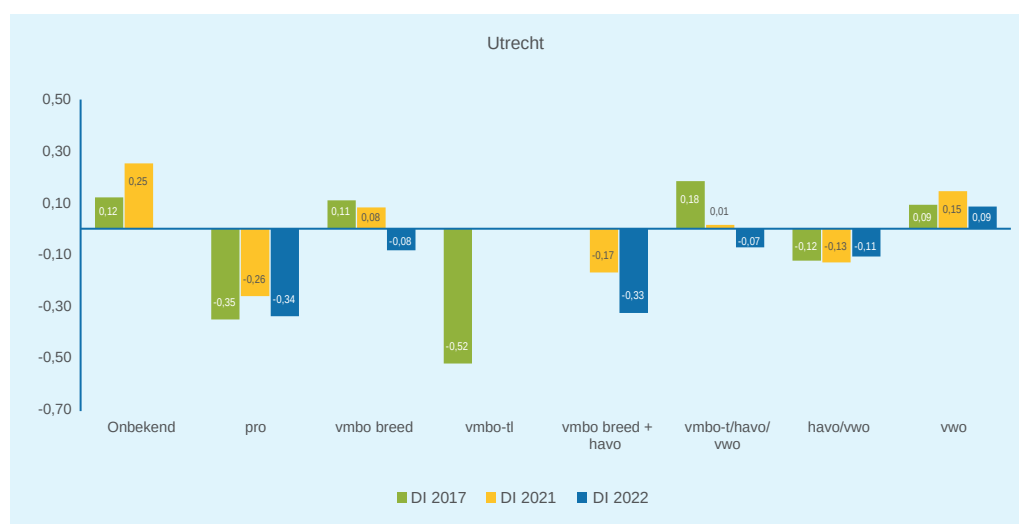
Figuur 5.3.5. Bijdrage van schooltype aan segregatie in het voortgezet onderwijs naar migratie-achtergrond, beeld van Amsterdam

In Den Haag valt op dat de scholen voor praktijkonderwijs, de scholen die een vmbo breed aanbod hebben en categorale vwo's de onderwijssegregatie naar migratieachtergrond tegengaan. De overige scholen dragen bij aan de onderwijssegregatie in de stad. Het meest segregerend in 2021-22 zijn de scholen met een vmbo breed en havo aanbod (bijdrage van 0,67 in 2022-2023). Bij geen van de schooltype zien we een constant en substantieel beeld in afname of toename tussen 2017-2018 en 2022-2023.

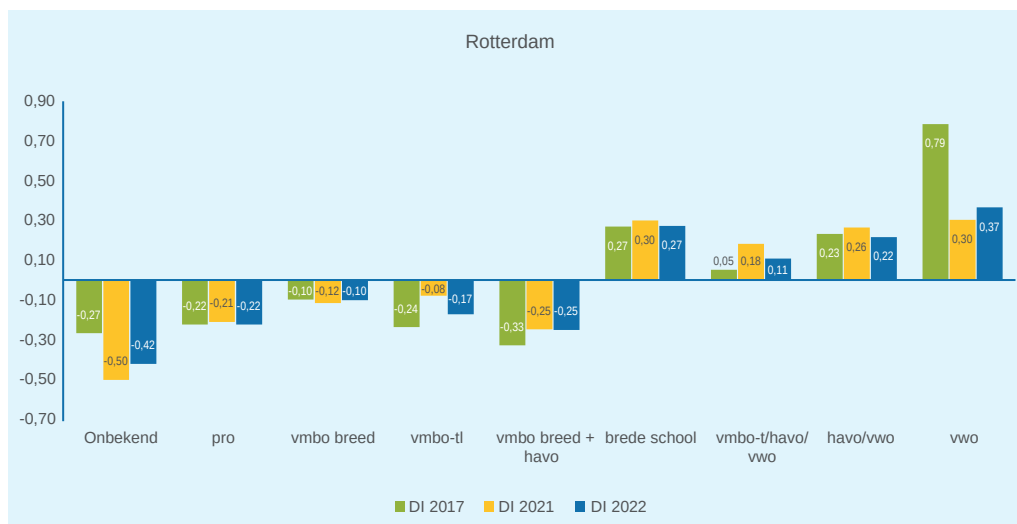
Figuur 5.3.6. Bijdrage van schooltype aan segregatie in het voortgezet onderwijs naar migratie-achtergrond, beeld van Den Haag

In Utrecht zien we dat de scholen voor praktijkonderwijs, scholen die een vmbo-t aanbod, scholen die een vmbo breed t/m havo aanbod en scholen die een havo/vwo aanbod hebben de segregatie naar migratieachtergrond tegengaan. Alleen voor categoriale vwo's (0,09 tot 0,15) zien we dat zij over de tijd steeds zijn blijven bijdragen aan de segregatie naar migratieachtergrond. Voor scholen met een vmbo breed aanbod (van 0,10 naar -0,08) zien we dat de bijdrage aan segregatie constant is gedaald tussen 2017-2018 en 2022-2023. Bij de overige schooltype zien we geen constant beeld tussen 2017-2018 en 2022-2023 in afname of toename.

Figuur 5.3.7. Bijdrage van schooltype aan segregatie in het voortgezet onderwijs naar migratieachtergrond, beeld van Utrecht

In Rotterdam zien we dat scholen voor praktijkonderwijs, scholen die een vmbo breed aanbod hebben, scholen die een vmbo-t aanbod hebben, scholen die een vmbo breed en havo aanbod hebben en categoriale vwo scholen de segregatie naar migratieachtergrond tegengaan. Brede scholen (0,36 tot 0,46), scholen met een vmbo-t/havo/vwo aanbod (0,05 tot 0,16) en scholen met een havo en vwo aanbod (0,01 tot 0,09) leveren juist een bijdrage aan onderwijssegregatie naar migratieachtergrond. De bijdrage van scholen met een vmbo-t/havo/vwo aanbod is tussen 2017-2018 en 2022-2023 substantieel en constant afgenomen (van 0,16 naar 0,05). Bij de overige schooltype zien we geen constant beeld tussen 2017-2018 en 2022-2023 in afname of toename.

Figuur 5.3.8. Bijdrage van schooltype aan segregatie in het voortgezet onderwijs naar migratieachtergrond, beeld van Rotterdam.

6

Conclusies segregatie in het voortgezet onderwijs

Landelijk vooral kleine verschillen door de tijd voor inkomen van de ouders

Landelijk gezien is de segregatie (dissimilariteit) zowel naar inkomen, naar opleidingsniveau van ouders als naar migratieachtergrond gedaald tussen 2017-2018 en 2022-2023. Deze daling is het kleinst voor inkomen (0,1) en het grootst voor migratieachtergrond (0,3). De kans dat leerlingen van een uiterste categorie, leerlingen van de andere uiterste categorie ontmoeten is tegelijkertijd voor alle drie de kenmerken iets gestegen; het minst voor inkomen (1%) en het sterkst voor opleidingsniveau (6%). Deze verschillen kunnen deels ook verklaard worden door een verandering in de samenstelling van de leerlingenpopulatie in deze periode. In 2022-2023 heeft een iets kleiner deel van de leerlingen ouders met een laag inkomen (-2%), een kleiner deel van de leerlingen ouders die een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd of ouders van wie beide ouders in Nederland zijn geboren (beide -4%).

Segregatie sterk in de grote steden

De segregatie is in drie van de vier grote steden gedaald tussen 2017-2018 en 2022-2023. Alleen in Amsterdam is de dissimilariteit nauwelijks veranderd. De dissimilariteitsindex naar inkomen en opleiding ligt in de vier grote steden (Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht) ofwel de G4 in 2022-2023 tussen de 0,48 en 0,61. Ook de onderwijssegregatie naar migratieachtergrond ligt in de grote steden in 2022-2023 tussen de 0,53 tot 0,62. Dit betekent dat (in theorie) ruim meer dan de helft van de leerlingen over en weer van school zou moeten wisselen om tot een evenredige verdeling tussen de scholen te komen.

Onevenredige samenstelling vooral in meer stedelijke gebieden

De verdeling in scholen naar inkomen, opleidingsniveau en migratieachtergrond is gerelateerd aan de mate van stedelijkheid. Hoe stedelijker een gebied is, hoe hoger de onderwijssegregatie. In stedelijke gebieden is de diversiteit naar inkomen, opleidingsniveau en migratieachtergrond groter waardoor de mogelijkheden voor segregatie ook groter zijn. In stedelijke gebieden is tegelijkertijd een grotere woonsegregatie en zijn er meer keuzemogelijkheden bij de schoolkeuze. Voor inkomen, opleiding en migratieachtergrond zien we echter wel dat er alleen in niet-stedelijke gebieden sprake is van een substantiële stijging van de segregatie tussen 2017-2018 en 2022-2023 (allen +4%). Voor inkomen en opleiding is in de weinig tot zeer sterk stedelijke gebieden sprake van een daling en voor migratieachtergrond zijn de verschillen tussen 2017 en 2022 licht stijgend, licht dalend of niet veranderd.

Grotere kans om elkaar te ontmoeten in matig stedelijke gebieden (inkomen en opleiding)

De kans op ontmoeting is het grootst in de matig stedelijke gebieden en het laagst in zeer sterk stedelijke gebieden en niet stedelijke gebieden. Dit geldt voor inkomen en opleidingsniveau. Leerlingen met ouders met een laag inkomen hebben in matig stedelijke gebieden een grotere kans om in contact te komen met leerlingen met ouders met een hoog inkomen. Leerlingen met ouders zonder startkwalificatie hebben in matig stedelijke gebieden een grotere kans om leerlingen te treffen met minstens een ouder die een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd. Dit kan verklaard worden door onze bevinding dat matig stedelijke gebieden een relatief diverse populatiesamenstelling hebben en een (relatief) evenredige verdeling van leerlingen over scholen. De kans op interactie tussen leerlingen wat betreft inkomen van ouders is tussen 2017-2018 en 2022-2023 in alle gebieden hetzelfde gebleven of niet substantieel veranderd. De kans op interactie tussen leerlingen wat betreft opleidingsniveau is echter wel tussen 2017-2018 en 2022-2023 in bijna alle gebieden continue en ook substantieel gestegen.

Grotere kans om elkaar te ontmoeten in zeer sterk stedelijke gebieden (migratieachtergrond)

Voor onderwijssegregatie naar migratieachtergrond zien we iets anders, namelijk hoe stedelijker een gebied, hoe hoger de kans dat leerlingen met ouders die beiden geboren zijn in Nederland en leerlingen met ouders die beiden geboren zijn in het buitenland elkaar treffen op school. Dit is niet verwonderlijk aangezien in zeer sterk stedelijke gebieden het aandeel leerlingen met ouders die beiden in het buitenland zijn geboren het grootst is. We vinden echter ook dat de kans dat een leerling met in Nederland geboren ouders op school een leerling tegenkomt van wie beide ouders in het buitenland geboren zijn in zeer stedelijke gebieden 11 procent lager is dan het aandeel in de populatie. Dit verschil zien we in andere gebieden in minder mate. In de niet-stedelijke gebieden zijn dus veel minder leerlingen met ouders die in het buitenland zijn geboren, maar de leerlingen met in Nederland geboren ouders komen hen wel (bijna allemaal) tegen.

Voor alle vijf de maten van stedelijkheid is er tussen 2017-2018 en 2022-2023 sprake van een lichte stijging (niet substantieel) in de kans dat een leerling met twee ouders die beiden in Nederland zijn geboren, een leerling tegenkomt op school waarvan beiden ouders in het buitenland zijn geboren.

Segregatie sterk in havo/vwo en categorale vwo scholen

Vooral op scholen met een havo en vwo aanbod en categorale vwo's zien we in de G4 dat de samenstelling van de leerlingpopulatie relatief onevenredig is. Wel blijkt vooral bij categorale vwo's sprake van een daling tussen 2017-2018 en 2022-2023 in de bijdrage aan onderwijssegregatie. Deze daling kan mogelijk verklaard worden door het feit dat er in het onderwijs sprake is van 'opwaartse druk', waardoor de samenstelling van categorale vwo scholen verandert. In de G4 hebben scholen voor praktijkonderwijs en scholen die een vmbo aanbod hebben juist een meer evenredige verdeling van de leerlingpopulatie.

Referenties

- Algemeen Dagblad (2019). Grote steden willen af van term laagopgeleid. *Het AD*. Geraadpleegd op 30-1-2023. Verkregen van <https://www.ad.nl/werk/grote-steden-willen-af-van-term-laagopgeleid~a3ecae82/>
- Boterman, W. (2019). The role of geography in school segregation in the free parental choice context of Dutch cities. *Urban Studies Journal*. Doi: 10.1177/0042098019832201
- Boterman, W., & De Wolf, I. (2018). Woonsegregatie bepaald in grote mate schoolsegregatie. *ESB: Gelijke kansen op school*.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020). *De transitie van onderwijs naar arbeidsmarkt*. Verkregen van <https://longreads.cbs.nl/integratie-2020/de-transitie-van-onderwijs-naar-arbeidsmarkt/>
- Centraal Planbureau. (2018). <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-SCP-Boek-31-Verdringing-op-de-arbeidsmarkt.pdf>
- DUO. (2022). *Aantal scholen in het primair onderwijs*. Verkregen van: <https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/primair-onderwijs/instellingen/aantal-scholen-in-het-primair-onderwijs#:~:text=De-nominatie%20geeft%20de%20achtergrond%20van,Protestants%2DChristelijk%20en%20overig%20bijzonder>
- Inspectie van het Onderwijs (2022a). *De Staat van het Onderwijs 2022*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs. Verkregen van: <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2022/04/13/de-staat-van-het-onderwijs-2022>
- Inspectie van het Onderwijs. (2022b). *Schoolsegregatie*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs. Verkregen van: <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2022/04/13/technisch-rapport-schoolsegregatie-svho-2022>
- Sociaal Cultureel Planbureau. (2021). *Samen of gescheiden naar school, de betekenis van sociale scheiding en ontmoeting*. Utrecht: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Volkskrant. (2021). Hoe komen we af van het onderscheid tussen hoog- en laagopgeleid. *De Volkskrant*. Geraadpleegd op 30-1-2023. Verkregen van <https://www.volkskrant.nl/weten-schap/hoe-komen-we-af-van-het-onderscheid-tussen-hoog-en-laagopgeleid~b4a3b725/>
- Van de Werfhorst, H., Elffers, L., & Karsten, S. (2015). *Onderwijsstelsels vergeleken: leren, werken en burgerschap*. Didactief.

Bijlage A: Analyse bijdrage onderwijssegregatie

We hebben voor een schatting van deze bijdrage per denominatie en per schooltype berekend hoe hoog de DI in de gemeente zou zijn als alle scholen in de gemeente de bijdrage zouden hebben aan de DI die de specifieke denominatie/schooltype heeft. Het verschil tussen de echte en deze gefingeerde DI interpreteren we als 'bijdrage aan onderwijssegregatie'. Om uit te leggen hoe dit precies is berekend, laten we de formule voor dissimilariteit zien, met als voorbeeld onderwijssegregatie naar inkomen van ouders in Rotterdam.

$$D = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n \left| \frac{w_i}{W_T} - \frac{b_i}{B_T} \right|$$

n = aantal scholen in Rotterdam

w_i = aantal leerlingen met ouders met een hoog inkomen in school a .

W_T = totaal aantal leerlingen met ouders met een hoog inkomen in Rotterdam

b_i = aantal leerlingen met ouders met een laag inkomen in school a .

B_T = totaal aantal leerlingen met ouders met een laag inkomen in Rotterdam

Deze formule laat zien dat, om dissimilariteit in Rotterdam te kunnen berekenen, eerst voor elke school in Rotterdam de relatieve bijdrage aan de segregatie in Rotterdam wordt berekend. Ook laat deze formule zien dat deze bijdragen per school vervolgens worden opgeteld en vermenigvuldigd met $\frac{1}{2}$. Hieruit volgt de DI voor Rotterdam (waarde tussen de 0 en 1).

Om een schatting te kunnen maken van de bijdrage van bepaalde scholen aan onderwijssegregatie, maken we gebruik van de eerste tussenstap in deze formule: de relatieve bijdrage per school aan de segregatie van de totale gemeente. Eerst hebben we de relatieve bijdrage aan onderwijssegregatie per school bepaald door per school naar de waarde van $(w_i / W_T - b_i / B_T)$ te kijken. Als er in een gemeente meerdere scholen van een bepaald kenmerk zijn (bijvoorbeeld: meerdere protest-Christelijke scholen) dan is het gemiddelde van deze waarde over deze scholen berekend zodat er één waarde per school overblijft. Deze waarde is vervolgens vermenigvuldigd met het totaal aantal scholen in de gemeente, waardoor een nieuwe fictieve waarde van de DI is ontstaan, gebaseerd op scholen met dit specifieke kenmerk (denominatie of schooltype). De fictieve DI neemt waarden aan die fictief zijn, omdat bij het berekenen van een werkelijke DI, het aantal leerlingen met een bepaald kenmerk op scholen (in de teller) gelijk is aan het totaal aantal leerlingen met een bepaald kenmerk in de gemeente (noemer). Dat is onvermijdelijk niet het geval bij het berekenen van deze fictieve DI.

Het verschil tussen de daadwerkelijke DI en deze fictieve DI is berekend. Het verschil daartussen hebben we geïnterpreteerd als 'bijdrage aan segregatie'. Dit verschil kan dus negatief zijn als de fictieve DI lager is dan de werkelijke DI in de gemeenten (gaat segregatie tegen), en positief

als de fictieve DI hoger is dan de werkelijke DI (draagt bij aan segregatie). Deze schattingen zijn bedoeld om de relatieve bijdrage aan segregatie van verschillende groepen scholen (naar denominatie en schooltype) ten opzichte van elkaar te kunnen vergelijken. Omdat we met deze aanpak gebruik kunnen maken van de bouwstenen van de formule voor dissimilariteit, geeft deze benadering een schatting van de relatieve bijdrage van scholen aan segregatie.

Bijlage B Samenvattende tabellen onderwijssegregatie

Basisonderwijs

Tabel B1. Segregatie naar inkomen ouders in het basisonderwijs, verschil tussen 2017-2018 en 2021-2022, en verschil tussen 2021-2022 en 2022-2023

Segregatie naar inkomen, basisonderwijs	Dissimilariteit		Kans op interactie	
	2017-2018 en 2021-2022	2021-2022 en 2022-2023	2017-2018 en 2021-2022	2021-2022 en 2022-2023
Landelijk	.	.	+	-
G4				
Amsterdam	--	.	+	.
Den Haag	--	+	+	.
Utrecht	--	.	++	.
Rotterdam	++	.	--	-
Stedelijkheid				
Zeer sterk stedelijk	--	.	+	.
Sterk stedelijk	.	.	+	-
Matig stedelijk	-	+	.	-
Weinig stedelijk	+	.	+	-
Niet stedelijk	+	+	-	-

Note: + = stijging van 0,1 - 0,2 (klein), ++ is stijging van 0,3 of groter (substantieel), . = gelijk gebleven, - = daling van 0,1 of 0,2 (klein), -- is daling van 0,3 of meer (substantieel).

Tabel B2. Segregatie naar opleidingsniveau ouders in het basisonderwijs, verschil tussen 2017-2018 en 2021-2022, en verschil tussen 2021-2022 en 2022-2023

Segregatie naar opleiding, basisonderwijs	Dissimilariteit		Kans op interactie	
	2017-2018 en 2021-2022	2021-2022 en 2022-2023	2017-2018 en 2021-2022	2021-2022 en 2022-2023
Landelijk	+	.	+	.
G4				
Amsterdam	- -	-	++	.
Den Haag	-	.	++	.
Utrecht	- -	.	++	+
Rotterdam	-	.	++	+
Stedelijkheid				
Zeer sterk stedelijk	-	.	++	.
Sterk stedelijk	++	.	+	.
Matig stedelijk	+	+	++	.
Weinig stedelijk	+	+	++	.
Niet stedelijk	+	.	++	.

Note: + = stijging van 0,1 - 0,2 (klein), ++ is stijging van 0,3 of groter (substantieel), . = gelijk gebleven, - = daling van 0,1 of 0,2 (klein), - - is daling van 0,3 of meer (substantieel).

Tabel B3. Segregatie naar migratieachtergrond in het basisonderwijs, verschil tussen 2017-2018 en 2021-2022, en verschil tussen 2021-2022 en 2022-2023

Segregatie naar migratie- achtergrond, basisonderwijs	Dissimilariteit		Kans op interactie	
	2017-2018 en 2021-2022	2021-2022 en 2022-2023	2017-2018 en 2021-2022	2021-2022 en 2022-2023
Landelijk	-	.	+	+
G4				
Amsterdam	- -	-	++	+
Den Haag	- -	-	++	+
Utrecht	- -	-	+	.
Rotterdam	- -	-	.	+
Stedelijkheid				
Zeer sterk stedelijk	- -	.	+	+
Sterk stedelijk	-	+	+	.
Matig stedelijk	-	+	+	+
Weinig stedelijk	.	+	+	+
Niet stedelijk	-	-	+	+

Note: + = stijging van 0,1 - 0,2 (klein), ++ is stijging van 0,3 of groter (substantieel), . = gelijk gebleven, - = daling van 0,1 of 0,2 (klein), - - is daling van 0,3 of meer (substantieel).

Voortgezet onderwijs

Tabel B4. Segregatie naar inkomen ouders in het voortgezet onderwijs, verschil tussen 2017-2018 en 2021-2022, en verschil tussen 2021-2022 en 2022-2023

Segregatie naar inkomen, voortgezet onderwijs	Dissimilariteit		Kans op interactie	
	2017-2018 en 2021-2022	2021-2022 en 2022-2023	2017-2018 en 2021-2022	2021-2022 en 2022-2023
Landelijk	.	-	+	.
G4				
Amsterdam	+	-	+	+
Den Haag	- -	.	+	.
Utrecht	- -	-	++	+
Rotterdam	-	-	+	.
Stedelijkheid				
Zeer sterk stedelijk	-	.	+	+
Sterk stedelijk	.	-	.	.
Matig stedelijk	-	-	.	.
Weinig stedelijk	.	-	.	.
Niet stedelijk	++	-	+	-

Note: + = stijging van 0,1 - 0,2 (klein), ++ is stijging van 0,3 of groter (substantieel), . = gelijk gebleven - = daling van 0,1 of 0,2 (klein), - - is daling van 0,3 of meer (substantieel).

Tabel B5. Segregatie naar opleidingsniveau ouders in het voortgezet onderwijs, verschil tussen 2017-2018 en 2021-2022, en verschil tussen 2021-2022 en 2022-2023

Segregatie naar opleiding, voortgezet onderwijs	Dissimilariteit		Kans op interactie	
	2017-2018 en 2021-2022	2021-2022 en 2022-2023	2017-2018 en 2021-2022	2021-2022 en 2022-2023
Landelijk	-	-	++	+
G4				
Amsterdam	.	.	++	+
Den Haag	-	-	++	+
Utrecht	- -	-	++	+
Rotterdam	- -	-	++	+
Stedelijkheid				
Zeer sterk stedelijk	- -	+	++	.
Sterk stedelijk	-	-	++	+
Matig stedelijk	-	-	++	+
Weinig stedelijk	.	-	++	+
Niet stedelijk	++	+	++	+

Note: + = stijging van 0,1 – 0,2 (klein), ++ is stijging van 0,3 of groter (substantieel), . = gelijk gebleven, - = daling van 0,1 of 0,2 (klein), - - is daling van 0,3 of meer (substantieel).

Tabel B6. Segregatie naar migratieachtergrond in het voortgezet onderwijs, verschil tussen 2017-2018 en 2021-2022, en verschil tussen 2021-2022 en 2022-2023

Segregatie naar migratieachtergrond, voortgezet onderwijs	Dissimilariteit		Kans op interactie	
	2017-2018 en 2021-2022	2021-2022 en 2022-2023	2017-2018 en 2021-2022	2021-2022 en 2022-2023
Landelijk	- -	++	+	+
G4				
Amsterdam	-	.	-	.
Den Haag	++	+	.	.
Utrecht	- -	++	++	-
Rotterdam	- -	.	+	.
Stedelijkheid				
Zeer sterk stedelijk	- -	++	.	+
Sterk stedelijk	-	++	+	+
Matig stedelijk	- -	+	+	+
Weinig stedelijk	-	+	+	+
Niet stedelijk	++	+	+	+

Note: + = stijging van 0,1 - 0,2 (klein), ++ is stijging van 0,3 of groter (substantieel), . = gelijk gebleven, - = daling van 0,1 of 0,2 (klein), - - is daling van 0,3 of meer (substantieel).